Roman laureat al International IMPAC Dublin Literary Award 2017
Roman finalist în 2012 al Man Booker International Prize

POLIROM

José Eduardo Agualusa

Teoria generală a uitării

BIBLIOTECA POLIROM

José Eduardo Agualusa

Teoria generală a uitării

Traducere din limba portugheză de Simina Popa
Note de Simina Popa şi Iolanda Vasile

POLIROM
2018

José Eduardo Agualusa, *Teoria geral do esquecimento*
Copyright © José Eduardo Agualusa, 2012
Published by arrangement with Literarische Agentur Mertin inh., Nicole Witt e.K., Frankfurt am Main, Germany
All rights reserved
© 2018 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-7634-7
ISBN PDF: 978-973-46-7635-4
ISBN print: 978-973-46-7603-3

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: © iStockphoto.com/mysondanube

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

Unul dintre numele cele mai influente din literatura contemporană, JOSÉ EDUARDO AGUALUSA s-a născut în orașul Huambo, Angola, în 1960, descendent dintr-un bunic din Rio de Janeiro, și a studiat în Lisabona. Autor de romane, nuvele, poet și jurnalist, își împarte timpul între Angola, Portugalia și Brazilia. Această constantă deplasare a scriitorului și fuziunea dintre referințele culturale ale țărilor lusofone constituie poate trăsătura marcantă a literaturii sale. José Eduardo Agualusa a scris deopotrivă și piese de teatru, unele dintre acestea împreună cu scriitorul mozambican Mia Couto, de care îl leagă o strînsă prietenie. Romanul *Teoria generală a uitării* (2012) a fost nominalizat la Man Booker International Prize și a primit, în anul 2017, prestigiosul International IMPAC Dublin Literary Award.

Notă introductivă

Ludovica Fernandes Mano a murit în Luanda, la clinica Sagrada Esperança, în primele ore ale zilei de 5 octombrie 2010. Avea 85 de ani. Sabalu Estevão Capitango mi-a oferit copiile a zece caiete în care Ludo și-a scris jurnalul, în primii ani din cei 28 în care a stat închisă. Am avut acces de asemenea la jurnalul ulterior eliberării ei și la o vastă colecție de fotografii, aparținând artistului plastic Sacramento Neto (Sakro), înfățișând scrierile și desenele în cărbune făcute de Ludo pe pereții apartamentului. Jurnalele, poeziile și gândurile lui Ludo m-au ajutat să reconstitui drama pe care a trăit-o. M-au ajutat, cred, să o înțeleg. În paginile care urmează folosesc multe dintre mărturiile ei.

Cerul nostru e pământul vostru

Ludovicăi nu i-a plăcut niciodată să înfrunte cerul. Încă de când era copil o chinuia o spaimă de spații deschise. Se simțea fragilă și vulnerabilă când ieșea din casă, ca o țestoasă căreia i s-a smuls carapacea. De mică, pe la 6-7 ani, refuza să se ducă la școală fără protecția unei umbrele negre, enorme, oricare ar fi fost starea vremii. Nici nemulțumirea părinților, nici batjocura crudă a celorlalți copii nu o făceau să se răzgândească. Mai târziu, a fost mai bine. Până când s-a întâmplat ceea ce ea numea *Accidentul* și a ajuns să privească acea groază primordială ca pe o premoniție.

După moartea părinților, s-a mutat acasă la sora ei. Ieșea rar. Câștiga ceva bani dând lecții de portugheză unor adolescenți plictisiți. În rest, citea, broda, cânta la pian, se uita la televizor, gătea. Când se înnopta, se apropia de fereastră și privea în întuneric ca și cum s-ar fi aplecat deasupra unui hău. Odete clătina din cap, enervată:

Ce e, Ludo? Ți-e frică să nu cazi printre stele?

Odete dădea lecții de engleză și germană la liceu. Își iubea sora. Evita călătoriile ca să nu o lase singură. Își petrecea vacanțele acasă. Unii prieteni îi elogiau altruismul. Alții îi criticau indulgența exagerată. Ludo nu se vedea trăind singură.

O frământa însă ideea că devenise o povară. Se gândea la ele două ca la niște gemene siameze, legate prin buric. Ea, damblagită, aproape moartă, și cealaltă, Odete, obligată s-o târască peste tot. A fost fericită, a fost îngrozită când sora ei s-a îndrăgostit de un inginer minier. Îl chema Orlando. Văduv, fără copii. Venise la Aveiro[1] să rezolve o problemă complexă cu niște moșteniri. Angolez, născut în Catete, aproape de capitală, își petrecea timpul între Luanda și Dundo, un mic oraș administrat de compania de diamante pentru care lucra. La două săptămâni după ce s-au cunoscut întâmplător, într-o cofetărie, Orlando a cerut-o pe Odete în căsătorie. Anticipând un refuz, cunoscând motivele lui Odete, a insistat ca Ludo să vină să locuiască cu ei. O lună mai târziu erau instalați într-un apartament imens, la ultimul etaj dintr-unul din cele mai luxoase blocuri din Luanda. Așa-numitul Bloc al Invidiaților.

Călătoria a fost grea pentru Ludo. A ieșit din casă amețită, sub efectul calmantelor, gemând și protestând. A dormit pe toată durata zborului. Dimineața următoare, s-a trezit chitită pe o rutină asemănătoare celei de dinainte. Orlando avea o bibliotecă valoroasă, mii de titluri în portugheză, franceză, spaniolă, engleză și germană, printre care aproape toți marii clasici ai literaturii universale. Ludo avea acum la dispoziție mai multe cărți, deși mai puțin timp, întrucât a insistat să se lipsească de cele două fete în casă și de bucătăreasă, ocupându-se singură de treburile domestice.

Într-o după-amiază, inginerul a venit acasă ținând cu grijă în brațe o cutie de carton. I-a pus-o în brațe cumnatei:

E pentru dumneata, Ludovica. Să-ți țină de urât. Prea stai singură tot timpul.

Ludo a deschis cutia. Înăuntru, privind-o speriat, a găsit un cățeluș alb, nou-născut.

Băiat. Ciobănesc-german, a lămurit-o Orlando: cresc repede. Ăsta e albinos, destul de rar. Nu trebuie să stea mult la soare. Ce nume o să-i pui?

Ludo n-a ezitat:

Fantasma!

Fantasma?

Da, parcă e o fantasmă, așa alb tot.

Orlando a ridicat din umerii osoși:

Foarte bine. Fantasma să fie.

O elegantă și anacronică scară de fier forjat urca într-o spirală strânsă, din salonul de vizite până pe terasă. De acolo, cuprindeai cu privirea bună parte din oraș: golful, Insula Luandei și, în depărtare, un lung colier de plaje abandonat în dantela valurilor. Orlando profitase de spațiu ca să amenajeze o grădină. O pergolă de buganvilea arunca pe pavajul din cărămidă brută o parfumată umbră lila. Într-unul dintre colțuri creșteau un rodiu și câțiva banani. Musafirii se mirau:

Banane, Orlando? Ce-i asta, grădină sau livadă?

Inginerul se enerva. Bananii îi aminteau de curtea mare, îngrămădită între ziduri de chirpici, unde se juca pe când era copil. Dac-ar fi fost după el, ar mai fi plantat încă arbori de mango, moșmoni, nenumărate tulpini de papaia. Când se întorcea de la birou, acolo se ducea să stea, cu un pahar de whisky la îndemână, o țigară neagră aprinsă între buze, privind cum noaptea cucerește orașul. Fantasma îi ținea companie. Și cățelușului îi plăcea terasa. Ludo, dimpotrivă, refuza să urce. În primele luni nici măcar nu îndrăznea să se apropie de ferestre.

Cerul Africii e mult mai mare decât al nostru, i-a explicat surorii ei: Ne strivește.

Într-o însorită dimineață de aprilie, Odete a venit de la liceu, pentru masa de prânz, agitată și speriată. Explodase haosul în Metropolă[2]. Orlando era în Dundo. S-a întors în seara aceea. S-a închis în cameră cu nevasta. Ludo i-a auzit certându-se. Ea voia să părăsească Angola cât mai curând cu putință:

Teroriștii, iubitule, teroriștii…

Teroriști? Să nu mai folosești cuvântul ăsta la mine în casă. Orlando nu țipa niciodată. Șuiera pe un ton aspru, tăișul vocii lipindu-se ca un brici de beregata interlocutorilor. Teroriștii ăștia au luptat pentru libertatea țării mele. Sunt angolez. Nu plec nicăieri.

Au urmat zile agitate. Manifestații, greve, adunări. Ludo închidea ferestrele ca să împiedice hohotele poporului din stradă să umple apartamentul, pocnind prin aer ca focurile de artificii. Orlando, fiul unui comerciant din Minho, în nordul Portugaliei, care se stabilise în Catete la începutul secolului, și al unei luandeze metise, care murise la naștere, nu întreținuse niciodată legăturile de familie. Un văr de-al lui, Vitorino Gavião, a reapărut în acea perioadă. Stătuse cinci luni la Paris, îmbătându-se, amorezându-se, conspirând, scriind poezii pe șervețele de hârtie, prin bistrourile frecventate de exilații portughezi și africani, și își câștigase aura de revoluționar romantic. Le intra în casă ca o furtună, răvășind cărțile de pe rafturi, paharele din vitrină, și enervându-l pe Fantasma. Cățelușul îl urmărea de la o distanță sigură, lătrând și mârâind.

Tovarășii vor să vorbească cu tine, mă! țipa Vitorino, proptindu-și un pumn în umărul lui Orlando: acum negociem

un guvern provizoriu. Avem nevoie de cadre. Tu ești un cadru bun.

Poate că sunt, îngăduia Orlando: De fapt, cadre avem destule. Dar încă n-avem ce să încadrăm.

Șovăia. Da, spunea murmurând, patria putea conta pe experiența pe care o acumulase. Se temea, însă, de curentele mai extremiste din sânul mișcării. Înțelegea nevoia de mai multă dreptate socială, dar comuniștii, amenințând să naționalizeze totul, îl speriau. Să exproprieze proprietatea privată. Să expulzeze albii. Să spargă dinții micii burghezii. El, Orlando, se mândrea cu un zâmbet perfect, nu voia să-și pună dinți falși. Vărul râdea, punea excesele de limbaj pe seama euforiei momentului, lăuda whisky-ul și își mai turna un pahar. Vărul acela cu chică creață, rotundă, à la Jimi Hendrix și cămașă înflorată descheiată pe pieptul asudat le speria pe surori.

Vorbește ca un negru! îl acuza Odete. În afară de asta, duhnește a transpirație. De fiecare dată când vine pe aici împute toată casa.

Orlando se înfuria. Pleca, trântind ușa. Se întorcea la sfârșitul după-amiezii, mai secătuit, mai ascuțit, un bărbat ca un rug de spini. Urca pe terasă, în compania lui Fantasma, a unui pachet de țigări, a unei sticle de whisky, și rămânea acolo. Intra înapoi odată cu noaptea, împovărat de întunecimi, de un miros puternic de alcool și tutun. I se împleticeau picioarele, dând peste mobile, susurând aspru împotriva mamei ei de viață.

Primele împușcături au anunțat începutul marilor petreceri de despărțire. Tineri mureau în stradă, fluturând steaguri, și în timpul ăsta coloniștii dansau. Rita, vecina din apartamentul de

lângă, a schimbat Luanda pe Rio de Janeiro. În ultima noapte, a invitat vreo două sute de prieteni la o cină care s-a prelungit până la ivirea zorilor.

Ce n-o să putem bea vă lăsăm vouă, a spus ea, arătându-i lui Orlando cămara cu grămezi de cutii cu sticle de vin portughez din cel mai bun: Să le beți. Important e să nu le rămână nimic comuniștilor, să sărbătorească ei.

Trei luni mai târziu, blocul era aproape gol. Pe de altă parte, Ludo nu știa unde să mai pună atâtea sticle de vin, lăzi de bere, mâncare în conserve, jamboane, cod uscat, kile de sare, zahăr și făină, pe lângă nesfârșite produse de curățenie și igienă. Orlando primise de la un prieten, colecționar de mașini sport, un Chevrolet Corvette și un Alfa Romeo GTA. Altul îi lăsase cheile apartamentului.

Niciodată n-am avut noroc, se plângea Orlando celor două surori și era greu de înțeles dacă e ironic sau vorbește serios: Tocmai acum, când am început să colecționez mașini și apartamente, vin comuniștii să-mi ia tot.

Ludo dădea drumul la radio și revoluția intra în casă: *Puterea populară e cauza acestui haos*, repeta unul dintre cei mai cunoscuți cântăreți ai momentului, *Ei, frate*, cânta altul: *Iubește-l pe fratele tău / Nu te uita ce culoare are / Privește-l doar ca pe un angolez. / Cu poporul Angolei unit / Independența va veni.* Unele melodii nu se potriveau cu versurile. Păreau furate din cântecele altor vremuri, balade triste ca lumina unui crepuscul de demult. Trăgând cu ochiul pe fereastră, pe jumătate ascunsă în spatele perdelelor, Ludo vedea trecând camioane încărcate de oameni. Unii ridicau steaguri. Alții, pancarte cu lozinci:

Independența totală!

Ne-au ajuns 500 de ani de asuprire colonială!

Ne dorim Viitorul!

Revendicările se sfârșeau cu semne de exclamare. Semnele de exclamare se confundau cu macetele pe care le purtau manifestanții. Macetele străluceau și pe steaguri, și pe pancarte. Unii dintre bărbați aveau câte una în fiecare mână. Le ridicau. Loveau lamele unele de altele, într-un vacarm lugubru.

Într-o noapte, Ludo a visat că pe sub străzile orașului, pe sub respectabilele vile din centru, se deschide o nesfârșită rețea de tuneluri. Rădăcinile copacilor coborau, deșirate, prin bolți. Mii de oameni trăiau în subterane, cufundați în noroi și în întuneric, hrănindu-se cu ce arunca burghezia colonială în canal. Ludo a mers prin mulțime. Bărbații agitau macete. Loveau lamele unele de altele și zgomotul răsuna prin tuneluri. Unul dintre ei s-a apropiat, și-a lipit chipul murdar de-al portughezei și a zâmbit. I-a șoptit la ureche, cu o voce gravă și dulce:

Cerul nostru e pământul vostru.

1. Oraș în nordul Portugaliei.
2. Termen care desemna Portugalia în perioada colonială a Angolei.

Cântec de leagăn pentru o mică moarte

Odete insista să părăsească Angola. Bărbatul îi murmura, drept răspuns, vorbe usturătoare. Să plece ele. Coloniștii ar trebui să-și facă bagajele. Nimeni nu-i voia acolo. Un ciclu se încheiase. Începea o eră nouă. Indiferent de va fi soare sau furtună, lumina ce va veni și uraganele ce vor izbucni nu pe portughezi au să-i lumineze sau să-i lovească. Inginerul se înfuria pe măsură ce susura. Putea să enumere ore în șir crimele comise asupra africanilor, greșelile, nedreptățile, nerușinările, până când nevasta renunța și se închidea plângând în camera de oaspeți. A fost o surpriză enormă când Orlando a venit acasă, cu două zile înainte de Independență, și a anunțat-o că peste o săptămână aveau să fie la Lisabona. Odete a deschis ochii mari:

De ce?

Orlando s-a așezat pe unul dintre fotoliile din salonul de vizite. Și-a smuls cravata, și-a deschis cămașa și, la urmă, cu un gest neobișnuit pentru el, și-a descălțat pantofii și și-a pus picioarele pe măsuța de cafea:

Pentru că putem. Acum putem pleca.

Seara următoare, cuplul s-a dus la încă o petrecere de despărțire. Ludo i-a așteptat, citind, tricotând, până la două

dimineața. S-a dus la culcare neliniștită. A dormit prost. S-a trezit la șapte, și-a pus un halat, a strigat-o pe sora ei. Nu i-a răspuns nimeni. A fost sigură că se întâmplase o tragedie. A mai așteptat încă o oră înainte să caute agenda cu numere de telefon. A sunat mai întâi la familia Nunes, cei care organizaseră petrecerea cu o seară înainte. A răspuns unul dintre servitori. Familia plecase spre aeroport. Domnul inginer și soția fuseseră la petrecere, da, dar au stat doar puțin. Nu-l văzuse niciodată pe domnul inginer atât de binedispus. Ludo i-a mulțumit și a închis. A deschis din nou agenda. Odete tăiase cu cerneală roșie numele prietenilor care părăsiseră Luanda. Nu mai rămăseseră mulți. Doar trei au răspuns și nu știa nici unul nimic. Unul dintre ei, profesor de matematică la Liceul Salvador Correia, i-a promis că o să ia legătura cu un prieten polițist. Avea să sune de îndată ce afla vreo informație.

Au trecut câteva ore. A început un schimb de focuri. Mai întâi împușcături izolate, apoi răpăiala intensă a zeci de arme automate. A sunat telefonul. Un bărbat care i s-a părut tânăr după voce, cu accentul caracteristic înaltei burghezii din Lisabona, a întrebat dacă poate vorbi cu sora Doamnei Odete.

Ce s-a întâmplat?

Stați calmă, doamnă, nu vrem decât mălaiul.

Mălaiul?!

Știți dumneavoastră. Dați-ne pietrele și vă dau cuvântul meu de onoare că vă lăsăm în pace. N-o să pățiți nimic. Nici dumneavoastră, nici sora dumneavoastră. Dacă vreți, vă întoarceți amândouă în Metropolă cu primul avion.

Ce-ați făcut cu Odete, cu cumnatul meu?

Moșul s-a purtat ca un iresponsabil. Unii oameni confundă prostia cu curajul. Sunt ofițer al armatei portugheze, nu-mi

place când cineva încearcă să mă înșele.

Ce le-ați făcut? Ce i-ați făcut surorii mele?

N-avem prea mult timp. Putem s-o rezolvăm cu frumosul sau cu urâtul.

Nu știu ce vreți, vă jur, nu știu…

Vreți să vă mai vedeți surioara? Stați cuminte acasă, să nu încercați să anunțați pe nimeni. Cum se mai calmează puțin situația, o să trecem pe la apartamentul dumneavoastră să căutăm pietrele. Dumneavoastră ne dați marfa și noi o eliberăm pe Doamna Odete.

A spus acestea și a închis. Se făcuse noapte. Gloanțe trasoare brăzdau cerul. Explozii zguduiau geamuri. Fantasma se ascunsese după o canapea. Gemea încetișor. Ludo a simțit o amețeală, o greață. A fugit până în baie și a vomitat în closet. S-a așezat pe podea tremurând. De îndată ce și-a recuperat forțele, s-a îndreptat spre biroul lui Orlando, unde intra doar o dată la cinci zile, să măture podeaua și să șteargă praful. Inginerul era foarte mândru de masa lui de scris, o piesă de mobilier solemnă, fragilă, pe care i-o vânduse un anticar portughez. Femeia a încercat să deschidă primul sertar. N-a reușit. S-a dus să caute un ciocan și l-a spart din trei lovituri furioase. A găsit o revistă pornografică. A dat-o la o parte, dezgustată, descoperind, sub ea, un teanc de bancnote de o sută de dolari și un pistol. A apucat arma cu ambele mâini. I-a simțit greutatea. A mângâiat-o. Cu așa ceva se omoară oameni. Un instrument dens, întunecat, aproape viu. A răscolit apartamentul. N-a găsit nimic. În sfârșit, s-a întins pe o canapea din salonul de vizite și a adormit. S-a trezit speriată. Fantasma o trăgea de fustă. Mârâia. O briză venită dinspre ocean ridica molatic perdelele fine dantelate. Stele pluteau în gol. Liniștea sporea întunericul. Un

freamăt de voci venea dinspre hol. Ludo s-a ridicat. A mers, desculță, până la ușa de la intrare și s-a uitat pe vizor. Afară, lângă lifturi, trei bărbați discutau cu voce joasă. Unul dintre ei a arătat înspre ea – înspre ușă – cu o rangă:

Un câine, sunt sigur. Am auzit un câine lătrând.

Cum așa, Minguito?! l-a criticat un tip uscat, minuscul, îmbrăcat într-o haină militară prea largă și prea lungă. Nu e nimeni aici. Coloniștii s-au cărat. Hai. Sparge căcatul ăsta.

Minguito a înaintat. Ludo s-a dat înapoi. A auzit lovitura și, fără să se gândească, a dat și ea un pumn brutal în lemn, care a lăsat-o fără suflare. Tăcere. Un strigăt:

Cine e acolo?

Plecați de aici.

Râsete. Aceeași voce:

A mai rămas una! Cum așa, mami, au uitat de matale?

Plecați, vă rog.

Deschide ușa, mami. Noi nu vrem decât ce ne aparține. Voi ne-ați furat cinci sute de ani. Am venit să luăm ce-i al nostru.

Am o armă. Nu intră nimeni.

Doamnă, stați calmă. Ne dați bijuteriile, niște bani și noi plecăm. Avem și noi mame, să știți.

Nu. Nu deschid.

Ok. Minguito, sparge-o odată.

Ludo a fugit în biroul lui Orlando. A înșfăcat pistolul, s-a întors, l-a îndreptat spre ușa de la intrare și a apăsat pe trăgaci. Avea să-și amintească momentul împușcăturii în fiecare zi de-a lungul celor treizeci și cinci de ani care au urmat. Bubuitura, zvâcnirea ușoară a armei. Durerea scurtă din încheietură.

Cum ar fi fost viața ei fără acea clipă?

Ah, sânge. Mami, m-ai omorât.

Sfinte! Tovarășe, ești rănit?

Cărați-vă, cărați-vă de aici…

Împușcături, pe stradă, foarte aproape. Împușcăturile atrag împușcături. Un glonț să țâșnească în aer și imediat i se vor alătura alte câteva zeci. Într-o țară în stare de război e de ajuns o pocnitură. Un eșapament stricat al unei mașini. Artificii. Orice. Ludo s-a apropiat de ușă. A văzut gaura făcută de glonț. Și-a lipit urechea de lemnul ușii. A ascultat răsuflarea surdă a rănitului:

Apă, mami. Ajută-mă…

Nu pot. Nu pot.

Vă rog, doamnă. Mor.

Femeia a deschis ușa, tremurând tare, fără să dea drumul pistolului. Atacatorul stătea pe jos, sprijinit de perete. Dacă n-ar fi avut așa o barbă deasă, atât de neagră, ar fi crezut că e un copil. Chip mic, asudat, ochi mari care o priveau fără ranchiună:

Ce ghinion, ce ghinion, n-o s-apuc Independența.

Îmi pare rău, n-am vrut.

Apă, mi-e sete rău.

Ludo a aruncat o privire speriată spre hol.

Intrați. Nu pot să vă las aici.

Bărbatul s-a târât înăuntru, gemând. Umbra lui a rămas proptită de perete. O noapte desprinzându-se din alta. Ludo a călcat umbra aceea cu picioarele goale și a alunecat.

Doamne!

Îmi pare rău, mamaie. Murdăresc casa.

Ludo a închis ușa. A încuiat-o. S-a dus în bucătărie, a luat apă rece din frigider, a umplut un pahar și s-a întors în camera de zi. Bărbatul a băut cu lăcomie:

De fapt, mi-ar trebui un păhărel de aer proaspăt.

Ar trebui să chem un doctor.

N-are rost. M-ar omorî oricum. Cântă-mi un cântec, mamaie.

Ce?

Cântă-mi. Cântă-mi un cântec dulce de leagăn, cum e *sumaúma*.

Ludo s-a gândit la tatăl ei, fredonând romanțe vechi braziliene ca să o adoarmă. A lăsat pistolul pe podea, a îngenuncheat, a luat mâinile minuscule ale atacatorului într-ale ei, și-a apropiat gura de urechea lui și i-a cântat.

I-a cântat multă vreme.

De îndată ce prima lumină a trezit casa, Ludo și-a adunat curajul, a ridicat mortul în brațe, fără prea mult efort, și l-a dus pe terasă. S-a dus să caute o sapă. A făcut o groapă îngustă într-un răzor, printre trandafiri galbeni.

Cu câteva luni înainte, Orlando începuse să construiască pe terasă o mică piscină. Războiul întrerupsese lucrările. Muncitorii lăsaseră sacii de ciment, nisip, cărămizi, rezemați de pereți. Femeia a târât o parte din material până jos. A descuiat ușa de la intrare. A ieșit. A început să ridice un perete, pe hol, separând apartamentul de restul clădirii. I-a luat toată dimineața. I-a luat toată ziua. Doar după ce peretele a fost gata, după ce a netezit cimentul, i s-a făcut foame și sete. S-a așezat la masa din bucătărie, a încălzit o supă și a mâncat fără grabă. I-a dat câinelui un rest din puiul fript:

Acum suntem doar tu și cu mine.

Animalul a venit să-i lingă mâinile.

Sângele se uscase lângă ușa de la intrare, formând o pată întunecată. Urme de tălpi porneau de acolo înspre bucătărie. Fantasma le-a lins. Ludo l-a dat la o parte. S-a dus să ia o găleată

cu apă, săpun, o perie și a curățat tot. A făcut un duș fierbinte. Când a ieșit din cadă, a sunat telefonul. A răspuns:

S-a complicat treaba. N-am reușit să trecem ieri să luăm materialul. O să venim în curând.

Ludo a închis fără să răspundă. Telefonul a sunat din nou. S-a liniștit o clipă, dar de îndată ce femeia i-a întors spatele, a reluat țipetele, nervos, cerând atenție. Fantasma a venit de la bucătărie. A început să alerge în cerc, lătrând, feroce, la fiecare sonerie. Dintr-odată, a sărit pe masă, dărâmând aparatul. Căzătura a fost violentă. Ludo a scuturat cutia neagră. Înăuntrul ei, ceva se desprinsese. A zâmbit:

Mulțumesc, Fantasma. Cred că n-o să ne mai supere.

Afară, în noaptea convulsionată, explodau proiectile și mortiere. Mașini claxonau. Privind pe fereastră, portugheza a văzut mulțimea înaintând pe străzi. Umplând piețele cu o euforie repezită și disperată. S-a închis în cameră. S-a întins pe pat. Și-a afundat chipul în pernă. A încercat să se închipuie departe de acolo, în siguranța casei vechi, din Aveiro, uitându-se la filme vechi la televizor, în timp ce savura ceai și ronțăia pâine prăjită. N-a reușit.

Soldați uitați de Fortuna

Cei doi bărbați făceau eforturi să-și ascundă neliniștea. Erau nerași, aveau părul lung și nepieptănat. Purtau cămăși colorate, pantaloni evazați și bocanci militărești. Benjamin, cel mai tânăr, fluiera tare în timp ce conducea mașina. Jeremias, numit și Carrasco – care înseamnă călăul –, mergea în dreapta, mușcând dintr-un trabuc. Au trecut pe lângă niște camionete deschise transportând soldați. Băieții le făceau cu mâna, somnoroși, arătând cu degetele V-ul victoriei. Cei doi bărbați le răspundeau la fel:

Cubanezi! a bombănit Jeremias: Comuniști nenorociți.

Au oprit mașina în fața Blocului Invidiaților și s-au dat jos. Un cerșetor i-a oprit la intrare:

Bună dimineața, tovarăși.

Ce vrei, mă?! a răcnit Jeremias: Ai venit să ceri bani de la albi? S-a dus vremea aia. În Angola independentă, în tranșeul ferm al socialismului în Africa, nu există loc pentru cerșetori. Cerșetorilor li se taie capul.

L-a dat la o parte cu un brânci și a intrat în bloc. Benjamin l-a urmat. Au chemat liftul și au urcat până la etajul al unsprezecelea. S-au oprit, surprinși, în fața peretelui proaspăt zidit:

Ce dracu?! Țara asta a înnebunit.

O fi chiar aici? Sunteți sigur?

Dacă sunt sigur? Jeremias a zâmbit. A arătat spre ușa din față: Acolo, la 11E, locuia Ritinha. Cele mai frumoase picioare din Luanda. Cel mai frumos cur. Ai avut noroc că n-ai cunoscut-o pe Ritinha. Cine a cunoscut-o nu mai poate să se uite la altă femeie fără să încerce un ușor sentiment de dezamăgire și amărăciune. Ca cerul Africii. Dacă mă obligă să plec de aici, Doamne Sfinte, unde o să mă duc?

Înțeleg, căpitane. Ce facem?

Mergem să luăm un târnăcop și spargem peretele.

Au intrat iar în lift și au coborât. Cerșetorul îi aștepta, însoțit de cinci oameni înarmați:

Ăștia sunt, tovarășe Monte.

Bărbatul pe nume Monte s-a apropiat. I s-a adresat lui Jeremias cu voce sigură, puternică în contrast cu îngustimea corpului:

Vă deranjează dacă vă suflecați mâneca de la cămașă, tovarășe? Da, mâneca de la brațul drept. Vreau să văd încheietura…

Și de ce-aș face asta?

Pentru că vă cer cu delicatețea unui parfumier.

Jeremias a izbucnit în râs. A ridicat mâneca de la cămașă, descoperind un tatuaj: *Audaces Fortuna Juvat*[1].

Asta voiați să vedeți?

Nimic mai mult, căpitane. Se pare că norocul dumneavoastră a luat sfârșit. La urma urmei, doi albi umblând pe drumuri în zile așa de agitate, în bocanci din uniforma armatei portugheze, mi se pare exagerat de îndrăzneț.

S-a întors către doi dintre bărbații înarmați și le-a ordonat să se ducă să ia o sfoară și să-i lege pe mercenari. Le-au prins mâinile la spate și i-au împins într-o Toyota Corolla, o mașină într-o stare foarte proastă. Unul dintre bărbați s-a așezat pe locul mortului. Monte, la volan. Ceilalți i-au urmat într-un jeep militar. Benjamin și-a ascuns fața între genunchi, fără să izbutească să-și controleze plânsul. Jeremias l-a înghiontit cu umărul, deranjat:

Vino-ți în fire. Ești soldat portughez.

Monte a intervenit:

Lăsați băiatul în pace. N-ar fi trebuit să-l aduceți. Cât despre dumneavoastră, nu sunteți decât un prostituat la ordinele imperialismului american. Ar trebui să vă fie rușine.

Și cubanezii, ăia nu sunt mercenari?

Tovarășii cubanezi n-au venit până în Angola pentru bani. Au venit pentru crezul lor.

Eu am rămas în Angola pentru crezul meu. Lupt pentru civilizația occidentală, împotriva imperialismului sovietic. Lupt pentru supraviețuirea Portugaliei.

Tâmpenii. Eu nu cred în așa ceva. Dumneavoastră nu credeți în așa ceva, mama dumneavoastră nu crede în așa ceva. Apropo, ce dracu' căutați în blocul Ritei?

O cunoașteți pe Rita?!

Rita Costa Reis? Ritinha? Ce picioare. Cele mai frumoase picioare din Luanda.

S-au apucat să discute veseli despre femeile angoleze. Jeremias aprecia luandezele. Cu toate astea, a adăugat, nici o femeie din lume nu egala în astâmpăr și neastâmpăr femeile din Benguela. Monte o aminti atunci pe Riquita Bauleth, născută în sânul uneia dintre cele mai vechi familii din

Mossâmedes, aleasă Miss Portugalia în 1971. Jeremias a capitulat. Riquita, da, și-ar da viața să se trezească într-o dimineață la lumina acelor ochi negri. Bărbatul din dreapta lui Monte le-a întrerupt conversația:

Aici e, comandante. Am ajuns.

Orașul rămăsese în urmă. Un zid înalt tăia un câmp gol. Baobabi în spate și apoi un orizont albastru, fără pată. S-au dat jos din mașină. Monte i-a dezlegat pe cei doi mercenari. A luat poziție de drepți:

Căpitan Jeremias Carrasco. Presupun că e o poreclă, Carrasco. Sunteți vinovat de atrocități nesfârșite. Ați torturat și ați asasinat zeci de naționaliști angolezi. Unora dintre tovarășii noștri le-ar plăcea să vă vadă la tribunal. Eu cred că nu trebuie să pierdem timpul cu procese. Poporul v-a condamnat deja.

Jeremias a zâmbit:

Poporul? Tâmpenii. Eu nu cred asta, dumneavoastră nu credeți asta, mama dumneavoastră nu crede asta. Lăsați-ne să plecăm și vă aduc o mână plină de diamante. Pietre bune. Puteți să plecați din țara asta și să vă refaceți viața în orice alt loc. O s-aveți orice femeie vreți.

Mulțumesc. Nu am de gând să plec, iar singura femeie pe care o vreau e acasă. Vă doresc o călătorie plăcută și să vă distrați, acolo unde mergeți.

Monte s-a întors la mașină. Soldații i-au împins pe portughezi până la zid. S-au îndepărtat câțiva metri. Unul dintre ei a scos un pistol de la centură și, cu un gest aproape distrat, aproape plictisit, a țintit și a tras de trei ori. Jeremias Carrasco a rămas căzut pe spate. A văzut păsări zburând pe cerul înalt. A zărit o inscripție cu vopsea roșie, pe zidul mânjit de sânge, găurit de gloanțe:

Durerea continuă[2].

1. *Norocul îi ajută pe cei îndrăzneți* (lat.) – Sloganul unității de comando portugheze înființate în timpul Războiului Colonial (1961-1974).
2. Aluzie la „A luta continua!“ (port.), „Lupta continuă“, sloganul mișcărilor de rezistență înființate în Angola și Mozambic în timpul Războiului Colonial (1961-1974).

Substanța fricii

Îmi e frică de ce se află dincolo de ferestre, de aerul care intră în rafale și de zgomotele pe care le aduce. Mă tem de țânțari, de miriadele de insecte cărora nu știu să le spun pe nume. Sunt străină de toate, ca o pasăre căzută în curgerea unui râu. Nu înțeleg limbile care ajung până la mine de afară, pe care radioul le aduce în casă, nu înțeleg ce spun, nici măcar când par să vorbească în portugheză, pentru că vorbesc o portugheză care nu mai e a mea.

Până și lumina îmi e străină.

Un prisos de lumină.

Anumite culori care n-ar trebui să apară pe un cer sănătos.

Sunt mai apropiată de câinele meu decât de oamenii de afară.

După sfârșit

După sfârșit, timpul a încetinit. Cel puțin asta a fost percepția lui Ludo. Pe 23 februarie 1976 a scris în primul dintre jurnale:

Azi nu s-a întâmplat nimic. Am dormit. Dormind, am visat că dorm. Copaci, animale, o abundență de insecte își împărtășeau visele lor cu mine. Eram cu toții acolo, visând în cor, ca o mulțime, într-o cameră minusculă, făcând schimb de idei și mirosuri și mângâieri. Îmi amintesc că am fost un păianjen înaintând spre pradă și am fost și musca prinsă în plasa acelui păianjen. Mi-am simțit flori deschizându-se la soare, brize purtând polen. M-am trezit și eram singură. Dacă, dormind, visăm că dormim, putem, treji fiind, să ne trezim într-o realitate mai lucidă?

Într-o dimineață s-a trezit, a deschis un robinet și apa n-a curs. S-a speriat. Și-a dat seama pentru prima dată că ar putea rămâne ani lungi închisă în apartament. Și-a făcut un inventar cu ce avea în cămară. De sare sigur n-avea să ducă lipsă. A găsit și făină pentru mai multe luni, la fel și saci de fasole, pachete de

zahăr, lăzi de vin și sucuri carbogazoase, zeci de conserve de sardine, de ton și cârnați.

În noaptea aceea a plouat. Ludo a deschis o umbrelă și a urcat pe terasă, târând găleți, ligheane și sticle goale. Dimineața devreme a tăiat buganvilea și florile ornamentale. A pus o mână plină de sâmburi de lămâie în răzorul în care îl îngropase pe minusculul atacator. În alte patru a semănat porumb și fasole. În alte cinci a plantat ultimii cartofi care îi rămâneau. Dintr-unul din banani atârna un ciorchine enorm. A rupt câteva banane și le-a dus la bucătărie. I le-a arătat lui Fantasma:

Vezi? Orlando a plantat bananii ca să-i rodească amintiri. Nouă o să ne țină de foame. De fapt, mie o să-mi țină de foame, bănuiesc că tu nu apreciezi bananele.

Ziua următoare, apa a revenit în robinete. De atunci încolo, avea să lipsească des, la fel ca electricitatea, până să dispară de tot. În primele săptămâni, o deranjau mai mult penele de curent decât întreruperile de apă. Îi lipsea radioul. Îi plăcea să asculte jurnalul de știri internaționale de la BBC și de la Radiodifuziunea Portugheză. Asculta și posturile angoleze, chiar dacă o enervau nelipsitele discursuri împotriva colonialismului, neocolonialismului și a forțelor de reacție. Radioul era un aparat superb, cu o cutie de lemn, stil *art déco* și butoane de fildeș. Apăsai pe o tastă și el se lumina ca un oraș. Ludo învârtea butoanele căutând voci. Ajungeau până la ea bucăți de fraze în franceză, engleză sau în vreo limbă africană obscură:

…Israeli commandos rescue airliner hostages at Entebbe…

…Mao Tsé Tung est mort…

…Combattants de l'indépendence aujourd'hui victorieuse…

…Nzambe azali bolingo mpe atonda na boboto…

În plus, mai avea pick-upul. Orlando colecționa LP-uri de muzică franțuzească. Jaques Brel, Charles Aznavour, Serge Reggiani, Georges Brassens, Léo Ferré. Portugheza îl asculta pe Brel în timp ce oceanul înghițea lumina. Orașul adormind și ea lăsând să-i scape nume. Un petic de soare încă arzând. Și noaptea, puțin câte puțin, și timpul întinzându-se fără țintă. Corpul ostenit și noaptea de albastru în albastru. Oboseala zdrobindu-i rinichii. Ea socotindu-se regină, crezând că cineva, pe undeva, o așteaptă așa cum se așteaptă o regină. Dar nu era nimeni, nicăieri în lume, așteptând-o pe ea. Orașul adormind, și păsările ca valurile, și valurile ca păsările, și femeile ca femeile, și ea deloc convinsă că femeile sunt viitorul Bărbatului.[1]

Într-o după-amiază, a trezit-o o larmă răspicată de voci. S-a ridicat panicată, crezând că o să-i fie invadată casa. Salonul de vizite dădea înspre apartamentul Ritei Costa Reis. Și-a lipit urechea de perete. Două femei, un bărbat, mai mulți copii. Vocea bărbatului era plină, mătăsoasă, foarte plăcută. Vorbeau într-una din acele limbi melodice și misterioase pe care i le aducea radioul. Un cuvânt ici-colo scăpa din șir și rămânea rostogolindu-i-se înainte și înapoi, ca o minge colorată, prin minte:

Bolingô. *Bisô*. *Matondi*.

Blocul Invidiaților a început să se însuflețească odată cu sosirea unor noi locatari. Oameni veniți din mahalale, țărani nou-veniți la oraș, angolezi întorși din vecinul Zair și zairezi legitimi. Nici unul obișnuit cu viața la bloc. Într-o dimineață, foarte devreme, Ludo a tras cu ochiul pe fereastra de la dormitor și a dat peste o femeie care urina pe balconul de la 10A. Pe balconul de la 10D, cinci găini priveau răsăritul soarelui. Partea din spate a clădirii dădea spre o curte de

proporții, care cu câteva luni înainte fusese folosită încă drept parcare. Construcții înalte, într-o parte și în față, închideau spațiul. O floră dezordonată împânzea toată întinderea curții. În mijloc, țâșnea apă dintr-un subteran și curgea liberă, până murea între munți de gunoi și argilă, lângă pereții clădirilor. Cândva, locul fusese stăpânit de o lagună. Lui Orlando îi plăcea să-și amintească de anii treizeci, el, un copil, pe când venea să se joace cu prietenii în iarba înaltă. Găseau schelete de crocodili și hipopotami. Cranii de leu.

Ludo a asistat la reînvierea lagunei. A fost martoră inclusiv la întoarcerea hipopotamilor (obiectiv vorbind, a unui hipopotam). Asta s-a întâmplat mulți ani mai târziu. Vom ajunge și acolo. În lunile care au urmat Independenței, femeia și câinele au împărțit ton și sardine, cârnați și mezeluri. Când s-au terminat conservele, au început să mănânce supă de fasole și orez. În perioada aceea, ajunseseră să treacă chiar și zile întregi fără energie electrică. Ludo a început să facă mici focuri în bucătărie. Mai întâi, a ars lăzile, hârtii fără importanță, ramurile uscate de buganvilea. Apoi, mobilele inutile. Când a scos cadrul de la patul conjugal, a descoperit sub saltea un săculeț de piele. L-a deschis și, fără mirare, a văzut zeci de pietricele rostogolindu-se pe podea. După ce a ars paturile și scaunele, a început să smulgă parchetul. Lemnul dens, greu, ardea încet, stârnind un foc frumos. La început a folosit chibrituri. Când s-au terminat chibriturile, s-a apucat să folosească una dintre lupele cu care Orlando obișnuia să-și studieze colecția de timbre de peste ocean. Aștepta până pe la zece dimineața, când soarele inunda cu lumină podeaua din bucătărie. Evident, putea să gătească doar în zilele cu soare.

A venit foametea. Săptămâni întregi, lungi cât niște luni, Ludo abia dacă a mâncat. L-a hrănit pe Fantasma cu terciuri din făină de grâu. Nopțile se contopeau cu zilele. Se trezea și vedea câinele păzind-o cu o anxietate feroce. Adormea și îi simțea respirația fierbinte. S-a dus la bucătărie să caute un cuțit, cel cu lama cea mai lungă, cea mai ascuțită, și a început să-l poarte la brâu, ca pe o spadă. Și ea păzea somnul animalului. De câteva ori i-a pus cuțitul la gât.

Venea amiaza, venea dimineața, era același gol fără început sau sfârșit. La un moment dat a auzit dinspre terasă o forfotă puternică. A urcat grăbită și l-a găsit pe Fantasma devorând un porumbel. A pornit spre el, hotărâtă să-i smulgă o bucată. Câinele și-a înfipt labele în pământ și i-a arătat dinții. Un sânge gros, noptatic, de care atârnau încă resturi de pene și de carne, îi acoperea botul. Femeia a dat înapoi. Și-a adus aminte atunci cum se montează niște capcane foarte rudimentare. Cutii întoarse cu gura în jos, într-o înclinație precară, sprijinite într-un băț. Un fir legat de băț. La umbră, două-trei diamante. A așteptat mai bine de două ore, ghemuită, ascunsă în spatele umbrelei, până a aterizat un porumbel pe terasă. Pasărea s-a apropiat cu pași împleticiți de bețiv. A dat înapoi. A bătut din aripi, s-a îndepărtat, s-a pierdut în cerul luminat. S-a întors după puțin timp. De data asta, s-a învârtit în jurul capcanei, a ciugulit firul cu neîncredere și apoi, atrasă de strălucirea pietrelor, a înaintat spre umbra cutiei. Ludo a tras de fir. În acea după-amiază, a mai vânat încă doi porumbei. I-a gătit și și-a recuperat forțele. În lunile următoare a prins mult mai mulți.

N-a plouat vreme îndelungată. Ludo a udat răzoarele cu apa acumulată în piscină. Într-un final, s-a rupt perdeaua rece de nori joși, care în Luanda se numește *cacimbo*, și apa a început

din nou să cadă. Porumbul a crescut. Vrejul de fasole a dat flori și păstăi. Rodiul s-a umplut de fructe roșii. Tot pe atunci, au început să se răărească porumbeii pe cerul orașului. Printre ultimii care au căzut în capcană, a fost unul care purta un inel prins de piciorul drept. Ludo a găsit legat de inel un mic cilindru de plastic. L-a deschis și a scos o hârtiuță rulată ca la tombolă. A citit fraza scrisă cu cerneală lila, într-o caligrafie măruntă, fermă:

Mâine. Ora șase, locul obișnuit. Mare grijă. Te iubesc.

A înfășurat la loc hârtia și a pus-o înapoi în micul cilindru. A ezitat. Foamea îi rodea stomacul. În plus, porumbelul înghițise vreo două pietre. Îi mai rămâneau puține, unele prea mari ca să le poată folosi ca momeală. Pe de altă parte, biletul o intriga. Se simțea, dintr-odată, puternică. Destinul unui cuplu era acolo, în mâinile ei, tremurând de groază pură. L-a apucat strașnic, pe acel destin înaripat, și l-a lansat înspre cerul larg. A scris în jurnal:

Mă gândesc la femeia care așteaptă porumbelul. Nu are încredere în poștă – sau poate nu mai există poștă? Nu are încredere în telefon – sau poate, între timp, telefoanele nu mai funcționează? Nu are încredere în oameni, asta e sigur. Omenirea nu a funcționat niciodată prea bine. O văd ținând porumbelul, fără să știe că, înaintea ei, l-am avut eu tremurând în mâinile mele. Femeia vrea să fugă. Nu știu de ce anume vrea să fugă. De țara asta care se prăbușește, de o căsătorie sufocantă, de un viitor care o strânge, ca pantofii altcuiva? M-am gândit să adaug pe bilet o mică notă – „Omoară mesagerul“. Da, dacă ea ar omorî porumbelul, ar găsi un diamant. Va citi așadar biletul, înainte să ducă porumbelul înapoi la porumbar. La șase dimineața se va

întâlni cu un bărbat pe care eu mi-l imaginez înalt, cu gesturi sumare și inimă atentă. O vagă tristețe îl luminează (pe acest bărbat) în timp ce pregătește fuga. Fuga va face din el un trădător al Patriei. Va rătăci prin lume, adăpostindu-se în iubirea unei femei, dar nu va mai reuși niciodată să adoarmă fără să ducă înainte mâna dreaptă în stânga pieptului. Femeia îi va observa gestul.

Te doare ceva?

Bărbatul va da din cap, negând. Nimic. N-are nimic. Cum să explice că îl doare copilăria pierdută?

Trăgând cu ochiul pe fereastra din dormitor, o vedea în dimineţile dilatate de sâmbătă, pe una dintre vecine, pe balconul de la 10A, curățând porumb. Apoi o vedea frământând cocă. Pregătind și frigând pește sau, în alte dăți, pulpe grase de pui. Aerul se umplea de un fum aspru, înmiresmat, care făcea poftă. Lui Orlando îi plăcea bucătăria angoleză. Ludo, cu toate astea, a refuzat întotdeauna să gătească mâncăruri de negri. Mult s-a mai căit. În acele zile nu-i era poftă de altceva decât de grătar. A început să urmărească găinile care stăteau pe balcon, ciugulind la ivirea zorilor primele grăunțe de soare. A așteptat o dimineață de duminică. Orașul dormea. S-a aplecat pe fereastră și a lăsat în jos o sfoară, cu un nod larg în capăt, până pe balconul de la 10A. După cincisprezece minute a reușit să înhațe gâtul unui cocoș negru enorm. A smucit puternic și l-a ridicat rapid. Spre surprinderea ei, animalul era încă viu (deși nu prea viu) când la pus pe jos în dormitor. A scos cuțitul de la brâu, tocmai voia să-i ia gâtul – când a oprit-o o bruscă

inspirație. Avea destul porumb pentru următoarele luni, pe lângă fasole și banane. Cu un cocoș și o găină putea să înceapă și ea să țină păsări de curte. Ar fi bine să mănânce ouă proaspete în fiecare săptămână. A lăsat iar sfoara în jos și de data asta a reușit să înhațe o găină de un picior. Nefericita s-a zbătut dând alandala din aripi, zburătăcind pene și fulgi și praf. În clipa următoare, blocul s-a trezit în țipetele vecinei:

Hoții! Hoții!

Apoi, odată constatată imposibilitatea de a se fi cățărat cineva pe pereții netezi, ca să poată ajunge pe balcon și să fure galinaceele, acuzațiile s-au transformat într-o lamentare plină de spaimă:

Vrăjitorie… Vrăjitorie…

Și imediat după, cu certitudine:

Kianda… Kianda…

Ludo îl auzise pe Orlando vorbind despre Kianda. Cumnatul ei încercase să-i explice diferența dintre Kianda și sirene:

Kianda e o entitate, o energie capabilă de bine și de rău. Energia asta se manifestă prin lumini colorate apărând din apă, din valurile oceanului sau din furia vânturilor. Pescarii îi aduc prinosuri. Când eram copil și mă jucam pe lângă lagună, în spatele blocului ăstuia, găseam tot timpul ofrande. Uneori Kianda sechestra câte un trecător. Oamenii reapăreau după câteva zile, foarte departe, pe lângă alte lagune sau râuri, sau pe câte vreo plajă. Se întâmpla des. De la un anumit moment încolo, Kianda a început să fie reprezentată ca o sirenă. S-a transformat într-o sirenă, dar și-a păstrat puterile originale.

Iată cum, printr-un furt neîndemânatic și un dram de noroc, Ludo a adunat cât pentru o mică crescătorie de galinacee, pe

terasă, contribuind în același timp la întărirea credinței luandezilor în prezența și autoritatea Kiandelor.

1. Autorul face referire la versurile cântecului „La Ville s'endormait", de Jaques Brel: *La ville s'endormait / Et j'en oublie le nom / Sur le fleuve en amont / Un coin de ciel brûlait / La ville s'endormait / Et j'en oublie le nom etc.* (n.a.)

Mulemba lui Che Guevara

În curte, unde s-a format laguna, este un copac enorm. Consultând în bibliotecă o carte despre flora angoleză, am descoperit că e vorba de un ficus mulemba *(Ficus thonningii). În Angola, e considerat copacul regal, sau copacul cuvântului, pentru că șefii de trib și sfătuitorii lor obișnuiau să se adune la umbra lui ca să discute problemele tribului. Ramurile cele mai înalte aproape ating geamurile dormitorului meu.*

Câteodată văd o maimuță plimbându-se pe crengi, mai în spate, printre umbră și păsări. Probabil că a fost a cuiva, poate a fugit sau poate a abandonat-o stăpânul. Îmi place de ea. Ca și mine, e un corp străin în oraș.

Un corp străin.

Copiii aruncă cu pietre în ea, femeile o alungă cu bețe. Țipă la ea. O insultă.

I-am pus un nume: Che Guevara, pentru că are o privire cam zeflemitoare, rebelă, o superioritate de rege care și-a pierdut regatul și coroana.

Odată am găsit-o pe terasă mâncând banane. Nu știu cum reușește să urce. Poate sărind pe ramurile de mulemba *până la o fereastră și de acolo până sus la parapet. Nu mă deranjează. Bananele și rodiile sunt de ajuns pentru amândouă – cel puțin deocamdată.*

Îmi place să desfac rodiile și să frământ între degete flacăra lor. Îmi place inclusiv cuvântul rodie, există în el o strălucire ca o dimineață.

A doua viață a lui Jeremias Carrasco

Toți putem ajunge, de-a lungul unei vieți, să cunoaștem mai multe feluri de a fi. Eventual, de a nu fi. De fapt, de cele mai multe ori. Puțini, însă, au posibilitatea să îmbrace o altă piele. Lui Jeremias Carrasco i s-a întâmplat aproape așa ceva. S-a trezit, după o execuție neglijentă, într-un pat prea scurt pentru un metru și optzeci și cinci ai lui, și atât de strâmt, încât dacă și-ar fi desfăcut brațele de pe piept, i-ar fi atârnat amândouă, degetele atingându-i podeaua de ciment, de-o parte și de alta. Avea dureri mari în gură, în gât și piept și o greutate teribilă de a respira. Când a deschis ochii, a văzut un tavan jos, decolorat și crăpat. O șopârlă mică, cocoțată chiar deasupra lui, îl studia curioasă. Zorii coborau, ondulați și parfumați, printr-o fereastră minusculă, situată pe peretele din față, la înălțimea tavanului.

Am murit, s-a gândit Jermeias. Am murit, iar șopârla aia e Dumnezeu.

Presupunând că șopârla chiar ar fi fost Dumnezeu, s-ar fi zis că stă la îndoială ce soartă să-i dea. Această indecizie i se părea lui Jeremias mai stranie decât dacă s-ar fi aflat față în față cu Creatorul, iar acesta ar fi luat forma unei reptile. Jeremias știa de mult că e sortit să ardă pentru restul eternității în flăcările Infernului. Omorâse, torturase. Și dacă la început o făcuse din

datorie, îndeplinind ordine, mai târziu îi prinsese gustul. Nu se simțea înviorat, întreg, decât atunci când alerga străbătând nopțile, urmărind alți oameni.

Hotărăște-te, i-a spus Jeremias șopârlei. Sau, de fapt, a vrut să zică, dar ce i-a ieșit pe gură n-a fost decât un ghem surd de sunete. A mai încercat o dată și bolboroseala întunecată s-a repetat, ca într-un coșmar.

Nu încerca să vorbești. De altfel, nici n-o să mai vorbești vreodată.

Jeremias a crezut, pentru câteva clipe, că era Dumnezeu care îl condamna la tăcere eternă. Apoi și-a întors privirea spre dreapta și a văzut o femeie foarte grasă rezemată de ușă. Mâinile, cu degete minimale și fragile, dansau în fața ei în timp ce vorbea:

Ieri, moartea ta a fost știre de ziar. Au publicat o fotografie, cam veche, aproape nici nu te-am recunoscut. Zic că ai fost un diavol. Ai murit, te-ai reîncarnat, ai o nouă șansă. Profită.

Madalena lucra de cinci ani la Spitalul Maria Pia. Înainte de asta fusese călugăriță. O vecină văzuse execuția mercenarilor de la depărtare și o anunțase. Infirmiera a condus singură până acolo. Unul dintre bărbați era încă în viață. Un glonț îi străbătuse pieptul, într-o traiectorie miraculoasă, perfectă, fără să-i atingă nici un organ vital. Un al doilea proiectil i-a intrat prin gură, făcându-i țăndări cei doi incisivi superiori și perforându-i apoi gâtul.

Nu înțeleg ce s-a întâmplat. Ai încercat să prinzi glonțul cu dinții? A râs, scuturându-și tot trupul. Lumina părea că râde împreună cu ea: Da, dom'le, bune reflexe. Și nici n-a fost o idee rea. Dacă glonțul n-ar fi dat de dinți, traiectoria ar fi fost alta. Ori te-ar fi omorât, ori te-ar fi lăsat paralizat. Am zis că mai bine

nu te duc la spital. Te-ar fi îngrijit, și după ce te-ai fi făcut bine, te-ar fi împușcat iar. Dar așa, asta e, te-am îngrijit eu cu puținele resurse disponibile. Mai trebuie doar să te scot din Luanda. Nu știu cât timp mai pot să te ascund. Dacă te găsesc tovarășii, mă împușcă și pe mine. Imediat ce putem, plecăm spre sud.

L-a ascuns aproape cinci luni. Cu ajutorul radioului, Jeremias a urmărit înaintarea dificilă a trupelor guvernamentale, sprijinite de cubanezi, împotriva alianței improvizate și volatile dintre UNITA, FNLA, armata sud-africană și mercenarii portughezi, englezi și nord-americani[1].

Jeremias tocmai dansa pe plajă, în Cascais, cu o blondă platinată, și nu fusese niciodată în război, nu omorâse niciodată, nu torturase pe nimeni, când l-a zgâlțâit Madalena:

Hai, căpitane! Azi sau niciodată.

Mercenarul s-a ridicat din pat, cu greu. Ploaia plesnea în întuneric, înăbușind zgomotul traficului sporadic de la acea oră. Au călătorit într-o furgonetă veche, un Citröen de doi cai, cu caroseria de un galben foarte spălăcit, pe jumătate roasă de rugină, dar cu motorul în perfectă stare. Jeremias stătea întins în spate, ascuns sub mai multe cutii cu cărți.

Cărțile impun respect, i-a explicat infirmiera: Dacă aș fi dus cutii pline cu sticle de bere, soldații mi-ar fi percheziționat mașina de la un capăt la altul. Mai mult, ar fi ajuns la Mossâmedes fără nici o sticlă.

Strategia a funcționat. La numeroasele controale prin care au trecut, militarii luau poziție de drepți când vedeau cărțile, îi cereau mii de scuze Madalenei și o lăsau să plece. Au ajuns în sfârșit la Mossâmedes într-o dimineață fără aer. Jeremias a văzut, privind printr-o gaură mică, făcută în tabla vehiculului, orașul mic învârtindu-se în jurul lui însuși, lent și ametit, ca un

beţiv la o înmormântare. Cu nişte luni înainte, trupele sud-africane trecuseră pe acolo, în drum spre Luanda, doborând cu uşurinţă o armată formată din pionieri şi populaţia locală din tribul Mucubal.

Madalena a oprit duba în faţa unei case solide albastre. S-a dat jos, lăsându-l pe Jeremias să se coacă acolo înăuntru. Mercenarul asuda abundent. Abia respira. I s-a părut de preferat să iasă, riscând să fie prins, decât să moară aşa. Nu reuşea să dea la o parte cutiile. S-a apucat să dea şuturi în tablă. Un bătrân s-a repezit spre maşină.

Cine e acolo?

A auzit atunci vocea delicată a Madalenei:

Duc un ied în sat la Virei.

Un ied la Virei? Ha! Ha! Ha! Auzi, un ied la Virei, unde sunt numai iezi! Un ied, sigur!

Cu duba în mişcare, mai intra nişte aer proaspăt. Jeremias s-a liniştit. Au mai mers o oră, în hurducături, pe drumuri secrete, printr-un peisaj care lui Jeremias i se părea că fusese făcut cu totul din vânt dur, piatră, praf şi sârmă ghimpată. În sfârşit, s-au oprit. O gâlceavă de voci a înconjurat vehiculul. Uşa din spate s-a deschis şi cineva a dat la o parte cutiile. Au apărut zeci de chipuri curioase. Femei cu trupurile pictate în roşu. Unele deja adulte. Altele încă adolescente, cu sâni semeţi şi mameloane umflate. Băieţi înalţi, foarte bine făcuţi, cu părul prins în coadă în vârful capului.

Răposatul meu tată s-a născut în deşert. Aici a fost înmormântat. Oamenii pe care-i vezi îi poartă foarte mult respect, i-a explicat Madalena: O să te găzduiască şi o să te ţină ascuns cât va fi nevoie.

Mercenarul s-a așezat pe jos, potrivindu-și pe umeri, ca un împărat care defilase gol, umbra spinoasă a unui arbore *mutiati*. Un grup de copii s-a adunat în jurul lui, atingându-l, trăgându-l de păr. Băieții râdeau tare. Îi intriga tăcerea aspră a bărbatului, privirea distantă, fantoma unui trecut pe care îl intuiau violent și agitat. Madalena s-a despărțit de el cu o scurtă înclinare a capului:

Așteaptă aici. O să umble să te caute. Când se calmează toate, o să poți trece granița în Africa de Sud-Vest[2]. Bănuiesc că ai prieteni buni printre albii ăia de acolo.

Aveau să treacă ani. Zeci de ani. Jeremias n-a ajuns niciodată dincolo de graniță.

1. Este vorba de Războiul Civil Angolez (1975-2002), purtat între formațiuni care, inițial, urmăreau același scop: MPLA (Mișcarea Populară pentru Eliberarea Angolei), UNITA (Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei) și FNLA (Frontul Național de Eliberare a Angolei) au declanșat încă din 1961 lupta pentru eliberarea națională de sub dominația portugheză, fiind însă sprijinite de puteri externe diferite. După Independența obținută pe 11 noiembrie 1975, MPLA, sprijinit de URSS și Cuba, trece la guvernare și instaurează în Angola un regim de orientare marxist-leninistă; UNITA, de orientare anticomunistă și susținută inițial de China, mai apoi de Statele Unite și Africa de Sud, se opune noii ordini și declanșează ofensiva care duce la război civil.
2. Numele coloniei germane între 1884-1990, în prezent, Namibia.

27 mai

În dimineața asta, Che Guevarra era foarte agitat. Sărea din ram în ram. Țipa.

Mai târziu, de la fereastra din camera de zi, am văzut un bărbat alergând. Un tip înalt, exagerat de slab, incredibil de agil. Trei soldați îl urmăreau la scurtă distanță. Civili țâșneau de după colțuri, în jeturi, alăturându-li-se soldaților. În câteva secunde se strânseseră o grămadă de oameni pe urmele fugarului. L-am văzut cum se izbește de un băiat care traversase prin fața lui, pe o bicicletă, și cum se rostogolește neajutorat în praf. Mulțimea era gata să-l prindă, erau la un braț distanță, când bărbatul, suindu-se pe bicicletă, a scăpat iar. Între timp, se formase un al doilea grup, o sută de metri mai în față, și ploua cu pietre. Nefericitul a luat-o pe o străduță strâmtă. Dacă ar fi putut să vadă de sus, ca mine, n-ar fi făcut-o: o fundătură.

Când și-a dat seama de greșeală, a lăsat bicicleta și a încercat să sară zidul.

O piatră azvârlită l-a nimerit în ceafă și a căzut.

Civilii l-au ajuns din urmă. S-au năpustit asupra trupului slab și l-au luat la șuturi. Unul dintre soldați a ridicat un pistol și a tras în aer, deschizându-și drum. L-a ajutat pe bărbat să se ridice, păstrând pistolul ațintit înspre mulțime. Ceilalți doi răcneau ordine, încercând să potolească spiritele. Într-un sfârșit, au reușit să facă mulțimea să dea înapoi, au târât prizonierul până la o dubă, l-au băgat înăuntru și au plecat.

N-am curent de mai bine de o săptămână. Așa că nu ascult radioul. Nu pot să aflu ce se întâmplă.

M-am trezit de la împușcături. L-am văzut mai târziu, pe fereastra de la camera de zi, pe bărbatul cel slab fugind. Fantasma s-a foit toată ziua, învârtindu-se în jurul propriei frici, mușcându-și labele. Am auzit țipete din apartamentul de alături. Mai mulți bărbați certându-se. Apoi, liniște. N-am reușit să adorm. La patru dimineața am urcat pe terasă. Noaptea, ca un hău, înghițea stele.

Atunci am văzut trecând o camionetă deschisă ducând cadavre.

Despre derapajele raționalității

Lui Monte nu-i plăceau interogatoriile. Până în ziua de azi se ferește să vorbească despre subiectul ăsta. Evită chiar să amintească de anii șaptezeci, când, în apărarea revoluției socialiste, au fost permise, folosind un eufemism pe placul agenților de poliție politică, anumite excese. Le-a mărturisit prietenilor că a învățat destul de multe despre natura umană în timp ce interoga fracționiști și tineri cu legături în extrema stângă, în anii teribili care au urmat după Independență. Oamenii cu o copilărie fericită, a afirmat, cedează mai greu de obicei.

Poate se gândea la Micul Șef de Trib.

Micului Șef de Trib, pe numele lui de botez Arnaldo Cruz, nu-i place să vorbească despre perioadele în care a fost închis. Orfan de la o vârstă fragedă, crescut de bunica paternă, bătrâna Dulcineea, cofetăreasă de profesie, n-a dus niciodată lipsă de nimic. A terminat liceul și, când toți sperau să-l vadă înscris la facultate și ajuns doctor, s-a băgat în belele politice și a fost închis. Era de patru luni la Campo de São Nicolau, la vreo sută și ceva de kilometri de Mossâmedes, când a explodat în Portugalia Revoluția Garoafelor[1]. A reapărut în Luanda ca un erou. Bătrâna Dulcineea credea că nepotul ei o să fie numit

ministru, dar Micul Șef de Trib avea mai degrabă avânt decât talent pentru urzelile din politică și, la puține luni scurse după Independență, fiind pe-atunci student la drept, a fost închis din nou. Bunica n-a îndurat mâhnirea. A murit de atac de cord câteva zile mai târziu.

Micul Șef de Trib a reușit să fugă din închisoare, ascunzându-se într-un sicriu, episod burlesc, care va merita, mai târziu, o relatare pe larg. Odată ajuns afară, a trecut la clandestinitate. Cu toate astea, în loc să se refugieze în vreo cameră întunecată, sau chiar în vreun dulap, în casa vreunei mătuși bătrâne, ca unii dintre tovarășii lui, a optat pentru varianta opusă. Dacă e în văzul tuturor, nu se mai vede, filozofa el. Așa că a început să umble pe străzi, zdrențuros, cu părul în lațe lungi și ciufulite, plin de noroi și catran. Ca să i se piardă urma și mai bine, scăpând de raziile militarilor, care băteau orașul zi și noapte, făcând rost de carne de tun, se prefăcea nebun. Dar unui om îi reușește să se dea drept alienat mintal, îi reușește să-i facă pe ceilalți să creadă cu adevărat doar dacă de-a lungul acestui proces înnebunește puțin.

Imaginați-vă că sunteți pe jumătate adormit, explică Micul Șef de Trib: o parte din dumneavoastră e trează, cealaltă rătăcește. Cea care rătăcește e partea publică.

În acest stadiu de invizibilitate socială și semidemență, cu luciditatea călătorind ca pasager clandestin, se afla Micul Șef de Trib când a văzut porumbelul:

Zile de foamete. Abia mai reușeam să stau în picioare, mă sufla orice adiere. Am făcut o praștie dintr-o crenguță, niște elastice de cauciuc, și încercam să vânez un șobolan pe acolo, prin mahalaua din Catambor, când un porumbel a coborât în zbor, luminos, albul lui înseninând totul împrejur. Mi-am zis, e

Duhul Sfânt. Am făcut rost de o piatră, am ochit porumbelul și am tras. L-am nimerit în plin. A murit înainte să atingă pământul. Am văzut imediat cilindrul mic de plastic prins de inel. L-am deschis, am scos hârtiuța și am citit:

Mâine. Ora șase, locul obișnuit. Mare grijă. Te iubesc.

Când i-am scos mațele porumbelului, ca să-l frig, am găsit diamantele.

Micul Șef de Trib n-a înțeles imediat ce se întâmplase.

În zăpăceala mea am crezut că Dumnezeu îmi dăduse pietrele. Am crezut chiar că Dumnezeu îmi scrisese mie mesajul. Locul obișnuit pentru mine era în fața Librăriei Lello. A doua zi, la ora șase, acolo eram, așteptând ca Dumnezeu să-mi dea un semn.

Dumnezeu i-a dat un semn, prin încurcate căi, anume o femeie foarte grasă, cu chipul neted, ceruit, și o expresie de perpetuă încântare. Femeia s-a dat jos dintr-o dubă, un vechi Citroën de doi cai putere, și a venit spre Micul Șef de Trib, care o observa, pe jumătate ascuns în spatele unui tomberon de gunoi.

Hei, frumosule! a strigat Madalena: Am nevoie de ajutorul tău.

Micul Șef de Trib s-a apropiat speriat. Femeia i-a spus că l-a remarcat de mai demult. O enerva să vadă un bărbat în perfectă stare, de fapt, în foarte perfectă stare, stând toată ziua tolănit pe stradă, făcând pe nebunul. Fostul condamnat s-a îndreptat, incapabil să-și reprime indignarea:

Sunt extraordinar de nebun!

Nu de-ajuns, i-a tăiat-o infirmiera: Un nebun adevărat ar încerca să pară ceva mai suspicios.

Madalena moștenise o gospodărie aproape de Viana, o suburbie a Luandei, unde cultiva fructe și legume, produse atât de greu de găsit în capitală, și căuta pe cineva în stare să păzească proprietatea. Micul Șef de Trib a acceptat. Nu din motivele evidente, adică pentru că crăpa de foame și într-o gospodărie ar fi avut ce mânca în fiecare zi. În plus, s-ar fi aflat la adăpost de militari, polițiști și alți prădători. A acceptat pentru că a crezut că aceasta e voința lui Dumnezeu.

După cinci luni, bine hrănit, mult mai odihnit, și-a recuperat complet luciditatea. În cazul lui, din păcate, luciditatea s-a dovedit dușmanul bunului-simț. Ar fi fost mai câștigat dac-ar fi rămas cu mințile rătăcite încă vreo cinci sau șase ani. Lucid fiind, i-a revenit neastâmpărul. Simțea o durere în suflet, ca într-un organ pe unde ar fi circulat sângele, văzând prăbușirea țării. Îl rănea și mai mult soarta tovarășilor pe care îi lăsase în spatele gratiilor. A reînnodat, încet-încet, vechi legături. Împreună cu un tânăr fotbalist, Maciel Lucamba, pe care-l cunoscuse în Campo de São Nicolau, a proiectat un plan fantastic, care prevedea recuperarea unui grup de prizonieri și evadarea lor, într-o barcă de pescuit, cu destinația Portugalia. N-a spus niciodată nimănui despre diamante. Nici măcar lui Maciel. Voia să vândă pietrele ca să plătească o parte a operațiunii. Nu știa cui să le vândă, nici n-a avut timp să se gândească la asta. Într-o după-amiază de duminică, în timp ce se odihnea lungit pe o rogojină, doi inși au apărut pe nepusă masă și l-au ridicat. S-a amărât să descopere că și Madalena fusese reținută.

L-a interogat Monte. Urmărea să dovedească implicarea infirmierei în uneltire. A promis că-i va elibera pe amândoi, în cazul în care tânărul ar fi dezvăluit ascunzătoarea unui

mercenar portughez pe care Madalena l-ar fi ajutat. Micul Șef de Trib ar fi putut spune adevărul, că nu auzise niciodată vorbindu-se de vreun mercenar. I s-a părut totuși că orice cuvânt schimbat cu agentul ar însemna să-i recunoască legitimitatea, așa că s-a limitat să scuipe pe jos. Încăpățânarea i-a lăsat cicatrice pe trup.

În tot timpul în care a fost închis, a ținut la el diamantele. Nici gardienii, nici ceilalți prizonieri nu au bănuit vreodată că acel tânăr umil, mereu preocupat de ceilalți, ascundea o mică avere. În dimineața zilei de 27 mai 1977, l-a trezit o bufnitură brutală. Focuri de armă. Un necunoscut i-a deschis ușa celulei și i-a strigat că, dacă vrea, poate să plece. Un grup de insurgenți ocupase închisoarea[2]. Băiatul străbătu vacarmul cu placiditatea unei fantasme, simțindu-se mult mai inexistent decât atunci când hoinărea prin oraș prefăcându-se nebun. În curte, așezată la umbra unui arbore de frangipani, a întâlnit o poetă foarte respectată, referință istorică a mișcării naționaliste, care, ca și el, fusese închisă la câteva zile după Independență, acuzată că ar susține un curent de intelectuali care criticau direcția partidului. Micul Șef de Trib a întrebat-o de Madalena. Fusese eliberată cu câteva săptămâni înainte. Poliția nu reușise să dovedească nimic împotriva ei. Ce femeie extraordinară! a adăugat poeta. L-a sfătuit pe Micul Șef de Trib să nu părăsească închisoarea. După părerea ei, revolta avea să fie înăbușită rapid și fugarii culeși, unul câte unul, torturați și executați: O să fie o baie de sânge.

I-a dat dreptate. A strâns-o într-o îmbrățișare prelungă și a plecat, în lanțuri, spre lumina torențială a străzilor. S-a gândit s-o caute pe Madalena. Voia să-i ceară cele mai sincere scuze. Știa însă că așa ar putea să-i aducă încă alte probleme. Poliția l-ar

căuta mai întâi la ea acasă. S-a învârtit atunci prin oraș, buimac, tulburat, ba urmărind, de departe, grupurile de manifestanți, ba însoțind mișcările forțelor fidele președintelui. Umbla încolo și încoace, cu fiecare clipă mai pierdut, când un militar l-a recunoscut. Bărbatul a început să-l urmărească, țipând: fracționistul! fracționistul! și în câteva secunde se strânsese o gloată să-l vâneze. Micul Șef de Trib avea un metru și optzeci și cinci, picioare lungi. În adolescență făcuse atletism. Însă lunile petrecute într-o celulă strâmtă îl lăsaseră fără suflu. În primii cinci sute de metri a reușit să se distanțeze de urmăritori. Chiar a crezut că o să-i piardă. Din nefericire, vacarmul a atras și mai multă lume. Simțea cum îi bubuie pieptul. Transpirația îi cădea în ochi, tulburându-i vederea. O bicicletă a apărut, dintr-odată, în fața lui. N-a reușit s-o ocolească și a căzut peste ea. S-a ridicat, a luat-o și a câștigat iar distanță. A cotit la dreapta. O fundătură. A aruncat bicicleta și a încercat să sară zidul. O piatră l-a nimerit în ceafă, a simțit în gură un gust de sânge, o amețeală. În clipa următoare, se afla într-o mașină, cu cătușe la mâini, câte un militar de-o parte și de alta, toți țipând.

O să mori, guștere! a urlat cel care conducea: Avem ordin să vă omorâm pe toți. Înainte, o să-ți smulg unghiile, una câte una, până spui tot ce știi. Vreau numele fracționiștilor.

Nu i-a smuls nici o unghie. Un camion s-a izbit de ei, la intersecția următoare, azvârlind mașina pe trotuar. Ușa de pe partea opusă s-a deschis de la lovitură, iar Micul Șef s-a trezit scuipat dinăuntru, împreună cu unul dintre militari. S-a ridicat cu greu, împrăștiind sânge, al lui și al altora, și cioburi de sticlă. Nici n-a avut timp să înțeleagă ce se întâmplase. Un ins robust, cu un zâmbet în care parcă străluceau 64 de dinți, s-a apropiat de el, i-a acoperit cu o haină mâinile încătușate și l-a târât de-

acolo. Peste cincisprezece minute intrau într-un bloc elegant, deși destul de dărăpănat. Au urcat unsprezece etaje pe jos, de aproape și-a rupt piciorul drept.

Lifturile nu merg, s-a scuzat bărbatul cu zâmbet strălucitor. Oamenii de la țară aruncă gunoiul în casa liftului. E gunoi aproape până sus.

L-a invitat înăuntru. Pe peretele din camera de zi, văruită în roz țipător, ieșea în evidență un tablou în ulei, înfățișându-l, în tușe ingenue, pe fericitul proprietar. Două femei stăteau pe jos, în fața unui mic radio cu baterii. Una dintre ele, foarte tânără, alăpta un bebeluș. Nici una nu i-a băgat în seamă. Bărbatul cu zâmbet strălucitor a tras un scaun. I-a făcut semn Micului Șef de Trib să ia loc. A scos o agrafă din buzunar și a îndreptat-o. S-a aplecat peste cătușe. A introdus sârma în închizătoare, a numărat până la 3 și a deschis-o. A țipat ceva în *lingala*. Femeia mai în vârstă s-a ridicat fără nici un cuvânt și a dispărut undeva prin interiorul apartamentului. S-a întors după câteva minute, cu două sticle de bere Cuca. O voce furioasă vocifera la radio:

Trebuie găsiți, prinși și împușcați!

Bărbatul cu zâmbet strălucitor a clătinat din cap:

Nu pentru asta am făcut Independența. Nu ca să se omoare angolezii unii pe alții ca niște câini turbați. A oftat: Acum trebuie să vă îngrijim rănile. După aia, odihnă. Avem o cameră în plus. O să rămâneți acolo până trece haosul.

S-ar putea să dureze mult până trece haosul.

O să treacă, tovarășe. Răutatea are și ea nevoie să se odihnească.

1. Revoluția portugheză din 25 aprilie 1974, denumită și Revoluția Garoafelor sau *Dia da Liberdade* (Ziua Libertății) marchează sfârșitul regimului dictatorial *Estado Novo* (Statul Nou, 1933-1974), instituit în Portugalia de António de Oliveira Salazar, figura politică cel mai des asociată cu perioada dictatorială. Revoluția a marcat deopotrivă sfârșitul poliției politice, al războiului colonial din Angola, Mozambic și Guineea Bissau și, astfel, destrămarea unora dintre ultimele redute ale Imperiului colonial portughez.
2. Demonstrație împotriva MPLA, din 27 mai 1977, soldată cu mii de victime.

Antena rebelă

În primele luni de izolare, Ludo rareori renunța la siguranța umbrelei ca să iasă pe terasă. Mai târziu, a început să folosească o cutie mare de carton, în care tăiase două orificii în dreptul ochilor, ca să vadă, și alte două, pe laterale, mai jos, ca să-și poată scoate brațele. Astfel echipată, putea să muncească la răzoare, plantând, culegând, tăind buruienile. Din când în când, stătea aplecată peste balustrada terasei, studiind cu dușmănie orașul scufundat. Dacă s-ar fi uitat cineva dintr-o altă clădire de aproximativ aceeași înălțime ca blocul ei, ar fi văzut o cutie mișcându-se, aplecându-se, îndreptându-se la loc.

Nori ca niște meduze înconjurau orașul.

Lui Ludo îi aminteau de meduze.

Oamenii nu văd desenele din nori, care pot să nu fie nimic sau pot fi orice, căci se modifică în fiecare moment. Văd acel lucru după care le tânjește inima.

Nu vă place cuvântul inimă?

Alegeți altul: suflet, subconștient, fantezie, care vi se pare mai bun. Nici unul nu va fi cuvântul potrivit.

Ludo contempla norii și vedea meduze.

Își luase obiceiul să vorbească singură, repetând aceleași cuvinte ore în șir: Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit.

Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Vocabule bune, care se topeau ca ciocolata în cerul gurii și îi trezeau în amintire imagini fericite. Credea că, spunându-le, evocându-le, se vor întoarce păsările pe cerul Luandei. De ani de zile nu mai văzuse porumbei, pescărușI, nici măcar vreo pasăre mică rătăcită. Noaptea aducea lilieci. Zborul liliecilor însă n-are nimic de-a face cu cel al păsărilor. Liliecii, ca meduzele, sunt ființe fără substanță. Vezi un liliac tăind umbra și nu te gândești la el ca la ceva făcut din carne, sânge, oase concrete, din dorință și sentimente. Forme fugitive, fantasme rapide printre ruine, acum sunt, acum nu mai sunt. Ludo ura liliecii. Câinii erau mai rari decât porumbeii, iar pisicile mai rare decât câinii. Pisicile au fost primele care au dispărut. Câinii au rezistat pe străzile orașului timp de câțiva ani. Haite de câini de rasă. Ogari înfometați, mastini astmatici și greoi, dalmații veseli, pointeri nervoși, și apoi, vreme de încă doi sau trei ani, improbabila și deplorabila corcire a atâtor pedigriuri, atât de nobile.

Ludo oftă. Se așeză cu fața spre fereastră. De acolo nu putea să vadă decât cerul. Nori joși, întunecați, și un rest de albastru aproape biruit de întuneric. Și-a amintit de Che Guevara. Îl vedea de obicei alunecând de-a lungul zidurilor, alergând prin curți și pe acoperișuri, căutând adăpost pe ramurile mai înalte ale uriașului *mulemba*. Îi făcea bine să-l vadă. Erau ființe apropiate, amândouă un echivoc, corpuri străine în organismul exultant al orașului. Oamenii aruncau cu pietre în maimuță. Alții îi aruncau fructe otrăvite. Animalul se ferea. Mirosea fructul și se îndepărta cu o expresie de dezgust. Schimbându-și ușor poziția, Ludo putea să vadă antenele parabolice. Zeci, sute,

mii, împânzind acoperișurile blocurilor, ca ciupercile. De mult timp le vedea întoarse către nord. Toate, în afară de una – antena rebelă. Altă greșeală. Se gândea de obicei că n-o să moară câtă vreme antena rămâne cu spatele la celelalte. Cât supraviețuiește Che Guevara, n-o să moară. De mai bine de două săptămâni, însă, nu mai zărise maimuța, și în dimineața aceea, aruncând o primă privire peste acoperișuri, văzuse antena întoarsă către nord – ca celelalte. Un întuneric dens și zgomotos, preschimbat într-un râu, s-a revărsat peste geamuri. Deodată, un fulger mare a luminat totul împrejur și femeia și-a văzut propria umbră aruncată pe perete. Tunetul a bubuit o secundă mai târziu. A închis ochii. Dacă ar fi murit acolo, așa, în acea clipă lucidă, în timp ce afară cerul dansa, victorios și liber, ar fi fost bine. Ar fi trecut zeci de ani până s-o găsească cineva. S-a gândit la Aveiro și a înțeles că nu se mai simțea portugheză. Nu aparținea unui loc anume. Acolo unde se născuse, era frig. A revăzut străzile strâmte, oamenii mergând, cu capul aplecat, împotriva vântului și a suferinței. Nu o aștepta nimeni.

A știut înainte să deschidă ochii că furtuna trecuse. Cerul se limpezise. O rază de lumină îi încălzea chipul. A auzit de afară un geamăt, un scâncet slab. Fantasma, întins la picioarele ei, a sărit în picioare, a străbătut în fugă apartamentul, până în camera de zi, a urcat împiedicându-se scara în formă de melc și a dispărut. Ludo s-a repezit după el. Câinele încolțise maimuța lângă banani și mârâia, nerăbdător, cu capul aplecat. Ludo l-a prins de zgardă, ferm, trăgându-l înspre ea. Ciobănesc-ul-german s-a împotrivit. A dat s-o muște. Femeia l-a lovit peste bot, cu mâna stângă, o dată și încă o dată. În sfârșit, Fantasma a renunțat. S-a lăsat târât. L-a băgat în bucătărie, închizând ușa, și s-a întors pe terasă. Che Guevara era încă acolo, observând-o

cu ochi limpezi de spaimă. Nu mai văzuse niciodată, la nici un om, o privire atât de intens umană. Pe piciorul drept i se vedea o tăietură adâncă, subțire, care părea să fi fost făcută doar cu câteva clipe în urmă de o lovitură de satâr. Sângele se amesteca cu apa ploii.

Ludo a decojit o banană, pe care o adusese de la bucătărie, și a întins brațul. Maimuța și-a apropiat botul. A dat din cap, într-un gest care ar fi putut fi de durere sau de neîncredere. Femeia l-a strigat cu un glas dulce:

Vino, vino, micuțule. Vino, că o să am eu grijă de tine.

Animalul a înaintat, trăgându-și piciorul, plângând trist. Ludo a dat drumul bananei și l-a înșfăcat de gât. Cu mâna stângă a scos cuțitul de la brâu și l-a adâncit în carnea slabă. Che Guevara a scos un țipăt, s-a eliberat, cu lama înfiptă în burtă, și, din două salturi mari, a ajuns la zid. A înlemnit acolo, rezemat de perete, tânguindu-se, împrăștiind sânge. Au rămas așa multă vreme, amândoi, uitându-se unul la celălalt, până a început din nou să plouă. Atunci Ludo s-a ridicat, s-a apropiat de maimuță, a scos cuțitul și i-a tăiat gâtul.

După-amiază, în timp ce săra carnea, Ludo a observat că antena rebelă era din nou întoarsă spre sud.

Și, pe lângă ea, încă trei.

Zilele alunecă de parcă ar fi lichide

Zilele alunecă de parcă ar fi lichide. Nu mai am caiete pe care să scriu. Nici pixuri nu mai am. Scriu pe pereți, cu bucăți de cărbune, versuri scurte.

Fac economie de mâncare, de apă, de foc și adjective.

Mă gândesc la Orlando. L-am urât, la început. Apoi am început să-l apreciez. Putea fi foarte seducător. Un bărbat și două femei sub același acoperiș – o alăturare periculoasă.

Haikai

în mine coc chilie

în frântele-mi perle
.
.
.
cioburi în prăpastie

Subtila arhitectură a hazardului

Pe bărbatul cu zâmbet strălucitor îl chema Bienvenue Ambrosio Fortunato. Puțină lume îl știa după numele acesta. La sfârșitul anilor șaizeci a compus un bolero intitulat „Papy Bolingô“. Cântecul, interpretat de François Luambo Luanzo Makiadi, marele Franco, a avut succes instantaneu, răsunând zi și noapte la radiourile din Kinshasa, iar tânărul chitarist și-a câștigat o poreclă care avea să-l însoțească pentru tot restul vieții. La cei douăzeci și ceva de ani ai săi, urmărit de regimul domnului Joseph-Désiré Mobutu, alias Mobuto Sese Seko Nkuku Ngbendu wa Za Banga, Papy Bolingô s-a exilat la Paris. A muncit la început ca portar la un club de noapte și, mai târziu, a fost chitarist în orchestra unui circ. În Franța, alături de micuța comunitate angoleză, a redescoperit țara strămoșilor săi. Imediat ce Angola a devenit independentă, și-a făcut bagajele și s-a îmbarcat spre Luanda. Cânta pe la căsătorii și alte petreceri private frecventate de angolezi întorși din Zair și zairezi sadea cu dor de patrie. Anevoioasa pâine de toate zilele și-o câștiga muncind ca sunetist la Radioul Național. Era de serviciu în dimineața de 27 mai, când insurgenții au intrat în clădire. A asistat apoi la sosirea soldaților cubanezi, care au făcut rapid

ordine în instituție, cu palma și șutul, preluând din nou controlul emisiei.

Când a plecat, foarte tulburat de cele întâmplate, a văzut un camion militar izbind o mașină. A fugit să-i ajute pe cei dinăuntru. L-a recunoscut imediat pe unul dintre răniți, un tip îndesat, cu brațe puternice și scurte, care îl interpelase la un moment dat la radio. Apoi l-a văzut pe tânărul înalt, slab ca o mumie, cu încheieturile unite în cătușe. N-a ezitat. L-a ajutat pe tânăr să se ridice, i-a acoperit mâinile cu haina lui și l-a dus la apartament.

De ce m-ai ajutat?

A repetat întrebarea de nenumărate ori, de-a lungul celor patru ani în care a stat ascuns în apartamentul sunetistului. Prietenul lui rareori îi răspundea. Slobozea un amplu hohot de râs de om liber, dădea din cap, devia discuția. Într-o zi, l-a privit hotărât:

Tatăl meu era preot. A fost un preot bun și un tată excelent. Nici în ziua de azi n-am încredere în preoții care nu au copii. Cum e posibil să fii preot fără să fii tată? Al meu ne-a învățat să-i ajutăm pe cei slabi. Atunci, când te-am văzut întins pe trotuar, mi-ai părut destul de slăbuț. Și în afară de asta, l-am recunoscut pe unul dintre polițiști, un ofițer de la apărare, care fusese la mine la serviciu să interogheze oamenii. Nu-mi place poliția gândirii. Nu mi-a plăcut niciodată. Așa că am făcut ce mi-a poruncit conștiința.

Micul Șef de Trib a rămas multe luni ascuns în apartamentul sunetistului. După moartea primului președinte, regimul a încercat o timidă deschidere. Deținuții politici, cei fără legături cu opoziția armată, au fost eliberați. Unii dintre ei au fost invitați să ocupe poziții în aparatul de stat. Când a ieșit pe

străzile capitalei, între speriat și curios, Micul Șef de Trib a descoperit că aproape toată lumea îl credea mort. Unii prieteni îl asigurau chiar că au fost la înmormântare. Alți tovarăși de luptă păreau chiar puțin decepționați să-l reîntâlnească atât de viu. Madalena, în schimb, l-a primit cu bucurie. În ultimii ani înființase o organizație neguvernamentală, Supa Săracului, menită să îmbunătățească dieta populațiilor din mahalalele luandeze. Bătea cartierele cele mai sărace ale capitalei, învățând mamele să-și hrănească copiii, cât mai bine cu putință, cu firavele resurse disponibile.

Se poate mânca mai bine fără să se cheltuiască mai mult, i-a explicat Micului Șef de Trib: Tu și prietenii tău aveți gura plină de cuvinte mari, *Dreptate Socială*, *Libertate*, *Revoluție*, și în timpul ăsta oamenii slăbesc, se îmbolnăvesc, mulți mor. Discursurile nu țin de foame. Poporul are nevoie de legume proaspete și de o supă de pește, cel puțin o dată pe săptămână. Pe mine mă interesează doar revoluțiile care încep prin a așeza poporul la masă.

Tânărul s-a entuziasmat. A început să o însoțească pe infirmieră, în schimbul unui salariu simbolic, trei mese pe zi, un loc de dormit și haine curate. În timpul ăsta, s-au scurs ani. Au căzut ziduri. A venit pacea, s-au făcut alegeri, războiul s-a întors. Sistemul socialist a fost dezmembrat, de aceleași persoane care îl ridicaseră, iar capitalismul a renăscut din cenușă, mai feroce ca niciodată. Indivizi care, doar cu câteva luni înainte, urlau la prânzuri de familie, la petreceri, în comisii, în articole de ziar, împotriva democrației burgheze, acum ieșeau la plimbare foarte bine îmbrăcați, în haine de firmă, în vehicule strălucitoare.

Micul Șef de Trib își lăsase să coboare pe pieptul slab o barbă aspră de profet. Era în continuare foarte subțire și, în ciuda bărbii, își păstra un aer juvenil. Cu toate astea, începuse să umble ușor înclinat spre stânga, ca și cum l-ar fi împins, de dinăuntru, o învolburare violentă. Într-o după-amiază, văzând mașinile bogaților defilând, și-a amintit de diamante. Urmând sfatul lui Papy Bolingô, s-a dus în târgul Roque Santeiro. Avea un nume notat pe o hârtie. S-a gândit, în timp ce se lăsa târât de mulțime, că o să fie imposibil să găsească pe cineva în imensitatea acelui haos. S-a temut că n-o să mai poată ieși niciodată. Se înșela. Primul vânzător căruia i s-a adresat i-a arătat într-o direcție. Altul, câțiva metri mai în față, i-a confirmat-o. După cincisprezece minute se oprea în fața unei barăci pe ușa căreia cineva pictase grosolan bustul unei femei, cu gâtul lung, iluminat de un colier de diamante. A bătut. L-a primit un bărbat subțire, îmbrăcat în sacou și pantaloni roz, cravată și pălărie de un roșu aprins. Pantofii, foarte lustruiți, sclipeau în penumbră. Micul Șef de Trib și-a amintit de *sapeurs*, pe care Papy Bolingô i-i arătase, cu niște ani în urmă, în timpul unei scurte vizite în Kinshasa. *Sapeur* e numele care li se dă în Congo maniacilor modei. Indivizi care se îmbracă cu haine scumpe și fățoase, cheltuind tot ce au, și ce nu au, pentru ca apoi să se plimbe pe străzi ca niște modele pe podium.

A intrat. A văzut un birou și două scaune. Un ventilator, prins de tavan, agita în vâsliri lente aerul îmbibat.

Jaime Panguila, s-a prezentat bărbatul *sapeur*, invitându-l să ia loc.

Panguila s-a arătat interesat de pietre. Le-a observat mai întâi la lumina unei lămpi. Apoi s-a apropiat de fereastră, a tras

perdeaua și le-a studiat, învârtindu-le între degete, sub razele dure ale unui soare aproape la zenit. Într-un sfârșit, s-a așezat:

Pietrele, deși sunt mici, sunt bune, foarte pure. Nici nu vreau să știu cum ați făcut rost de ele. Risc să am probleme când o să încerc să le vând. Nu pot să-ți ofer mai mult de șapte mii de dolari.

A refuzat. Panguila a dublat oferta. A scos un teanc de bancnote dintr-un sertar, le-a pus într-o cutie de pantofi și a împins-o înspre celălalt.

Micul Șef de Trib s-a dus să se așeze într-un bar din apropiere, cu cutia de pantofi pe masă, gândindu-se ce să facă cu banii. A văzut simbolul berii, conturul unei păsări cu aripile deschise, și și-a amintit de porumbel. Păstra încă tubul de plastic, în care încă se putea citi, deși cu greu:

Mâine. Ora șase, locul obișnuit. Mare grijă. Te iubesc.

Cine scrisese asta?

Poate un înalt funcționar de la Diamang. Și-a imaginat un bărbat cu chip sever scriind mesajul, băgând biletul în cilindrul de plastic și prinzându-l apoi de piciorul porumbelului. Și l-a imaginat îndesând diamantele în ciocul păsării, mai întâi unul, apoi altul, eliberând-o, și ea zburând, de la o moșie îngrămădită între arbori de mango înalți și frunzoși, în Dundo, până pe cerul extrem de periculos al capitalei. Și-a imaginat-o survolând pădurile întunecate, râurile tulburate, multiplele armate înfruntându-se.

S-a ridicat, zâmbind. Știa ce să facă cu banii. În lunile care au urmat a înființat și a structurat o mică firmă de curierat, pe care a numit-o Porumbelul-Voiajor. Îi plăcea coincidența faptului că porumbel, în *kimbundo*, însemna mesager. Afacerea a prosperat și, după ea, au urmat noi proiecte. A investit în

diferite domenii, de la hotelier la imobiliar, de fiecare dată cu succes.

Într-o duminică după-amiază, era decembrie, aerul strălucea, s-a întâlnit cu Papy Bolingô la barul Rialto. Și-au luat bere. Au vorbit fără grabă, tica-taca, tolăniți în langoarea după-amiezii ca într-un hamac.

Cum e viața, Papy?

Ne trăiește.

Și matale… mai cânți?

Puțin, fratele meu. N-am mai avut spectacole. Fofo are toane.

Papy Bolingô fusese dat afară de la Radioul Național. Supraviețuia, cu mare greutate, cântând pe la petreceri. Unul dintre verii lui, călăuză de vânători, i-a adus din Congo un hipopotam pitic. Călăuza găsise animalul în pădure, încă pui, păzind, disperat, cadavrul mamei lui. Chitaristul a luat animalul în apartament. L-a hrănit cu biberonul. L-a învățat să danseze rumba zaireză. Fofo, hipopotamul, a început să-l însoțească la spectacole organizate în mici baruri prin periferia Luandei. Micul Șef de Trib văzuse și el *show*-ul cu diverse ocazii, și plecase de fiecare dată foarte impresionat. Problema era că hipopotamul începuse să crească prea mult. Hipopotamii pitici, sau hipopotamii pigmei (*Choeropsis liberiensis*), par mici în comparație cu rudele lor mai cunoscute, dar, când devin adulți, pot ajunge de mărimea unui porc mare. În bloc creșteau protestele vecinilor. Mulți aveau câini. Unii insistau să crească găini pe balcoane, capre, eventual porci. Nici unul nu avea hipopotami. Un hipopotam, chiar și artist, îi speria pe locatari. Unii dintre ei, când îl vedeau pe balcon, aruncau cu pietre.

Micul Șef de Trib a înțeles că venise momentul să-și ajute prietenul.

Cât vrei pe apartament? Am nevoie de un apartament bun, în centrul capitalei. Mata ai nevoie de o casă cu curte, un spațiu mare, să crești hipopotamul.

Papy Bolingô a șovăit:

Stau de atâția ani în apartamentul ăla. Cred că m-am legat de el.

Cinci sute de mii?

Cinci sute de mii? Cinci sute de mii de ce?

Îți dau cinci sute de mii pe apartament. Cu banii ăștia, îți iei o casă cu curte ca lumea.

Papy Bolingô a râs, amuzat. Apoi a văzut chipul serios al prietenului său și și-a întrerupt hohotele. S-a îndreptat:

Am crezut că e o glumă. Ai mata cinci sute de mii de dolari?

Am, da, și încă câteva milioane. Multe milioane. Nu-ți fac nici o favoare, cred că e o investiție excelentă. Blocul vostru e destul de degradat, dar cu o văruială bună și lifturi noi, recuperează farmecul de pe timpul coloniștilor. Nu mai e mult și o să apară cumpărători. Generali. Miniștri. Oameni cu mult mai mulți bani decât mine. O să dea o nimica toată ca să plece oamenii. Cei care n-o să vrea să plece de bună voie vor trebui să plece cu forța.

Și așa, Micul Șef de Trib a rămas în apartamentul lui Papy Bolingô.

Orbirea
(și ochii inimii)

Am început să-mi pierd vederea. Închid ochiul drept și nu mai disting decât umbre. Totul mă zăpăcește. Merg ținându-mă de pereți. Citesc cu greutate, și doar la lumina soarelui, folosindu-mă de lupe din ce în ce mai puternice. Recitesc ultimele cărți, cele pe care refuz să le ard. Am pus pe foc una după alta frumoasele voci care m-au însoțit în toți acești ani.

Câteodată mă gândesc: am înnebunit.

Am văzut, de pe terasă, un hipopotam dansând pe balconul de la apartamentul de alături. O iluzie, știu bine, dar chiar și așa, l-am văzut. Poate e de la foame. În ultimul timp am mâncat foarte prost.

Slăbiciunea, vederea care mi se duce, toate astea mă fac să mă împiedic în litere în timp ce citesc. Citesc pagini de atâtea ori parcurse, dar ele sunt deja altele. Greșesc când citesc, și în greșeală câteodată dau peste potriviri incredibile. În greșeală mă regăsesc foarte mult.

Unele pagini sunt îmbunătățite de încurcătură.

O scânteiere de licurici lucește prin camere. Mă mișc, ca o meduză, prin bruma luminată. Mă afund în propriile mele vise. Poate asta se numește a muri.

Am fost fericită în casa asta, în unele amiezi în care soarele mă vizita în bucătărie. Mă așezam la masă. Fantasma venea și-și punea capul în poala mea.

Dacă aș mai avea loc, cărbune și pereți liberi, aș scrie o Teorie generală a uitării. Îmi dau seama că am transformat întregul apartament într-o carte imensă. După ce pun pe foc toată biblioteca, după ce mor, va rămâne doar vocea mea.

În casa asta toți pereții au gura mea.

Colecționarul de dispariții

Între 1997 și 1998 au dispărut de pe cerul Angolei cinci avioane, în total 23 de membri de echipaje, originari din Bielorusia, Rusia, Moldova și Ucraina. Pe 25 mai 2003, un Boeing 727, proprietatea American Airlines, a dispărut din aeroportul din Luanda și n-a mai fost văzut niciodată. Aparatul nu mai zburase de 14 luni.

Daniel Benchimol colecționează povești cu dispariții din Angola. Orice fel de dispariție, deși le preferă pe cele aeriene. Întotdeauna e mai interesant să fii luat pe sus de ceruri, ca Iisus Hristos sau mama sa, decât înghițit de pământ. Asta dacă nu ne folosim de un limbaj metaforic, desigur. Oameni sau obiecte pe care să le fi înghițit pământul literalmente, cum pare să se fi întâmplat cu scriitorul francez Simon-Pierre Mulamba, sunt, însă, cazuri foarte rare.

Jurnalistul clasifică disparițiile recurgând la o scară de la zero la zece. Cele cinci avioane dispărute de pe cerul Angolei, de exemplu, au fost clasificate de Benchimol ca dispariții de gradul opt. Boeing-ul 727, ca dispariție de gradul nouă; Simon-Pierre Mulamba la fel.

Mulamba a aterizat în Luanda pe 20 aprilie 2003, invitat de Alliance Française la o conferință despre viața și opera lui

Léopold Sédar Senghor[1]. Înalt, distins, nedespărțit de o superbă pălărie de fetru, pe care o purta ușor lăsată pe partea dreaptă, într-o indiferență studiată. Lui Simon-Pierre i-a plăcut Luanda. Era prima dată când vizita Africa. Tatăl lui, profesor de dansuri latino-americane, născut în Ponta Negra, în Congo, îi vorbise despre căldură, umiditate, despre amenințarea femeilor, dar nu-l pregătise pentru acel exces de viață, caruselul de emoții, avalanșa amețitoare de sunete și mirosuri. În cea de-a doua noapte, imediat după conferință, scriitorul a acceptat invitația Elizabelei Montez, o tânără studentă la arhitectură, să bea un pahar într-unul din cele mai elegante baruri de pe Insulă. Cea de-a treia noapte a petrecut-o dansând *morna* și *coladera* în curtea unor cap-verdieni, în cartierul Chicala, însoțit de două prietene de-ale Elizabelei. În cea de-a patra noapte a dispărut. Atașatul cultural francez, cu care stabilise să ia prânzul, s-a dus să-l caute la *lodge*-ul la care era cazat, un loc foarte frumos, aproape de stațiunea Barra do Quanza. Nu-l văzuse nimeni. La telefonul mobil nu răspundea. În cameră, patul rămăsese neatins, cu cearșafurile întinse și o ciocolată așezată pe pernă.

Daniel Benchimol a aflat de dispariția scriitorului înaintea poliției. N-a trebuit să dea decât două telefoane ca să descopere, cu lux de detalii, unde și cu cine își petrecuse Simon-Pierre primele nopți. Încă două telefoane și a descoperit că francezul fusese văzut ieșind, la cinci dimineața, dintr-o discotecă în Piața Quinaxixe, frecventată de expați europeni, minore și poeți mai degrabă setoși decât inspirați. În seara aceea s-a dus până la discotecă. Bărbați grași, transpirați, beau în tăcere. Alții, la mese întunecate, mângâiau genunchii goi ai unor fete foarte tinere. I-a atras atenția o pușteoaică, fiindcă purta pe cap o pălărie de fetru neagră, cu o panglică subțire roșie. Tocmai dădea să se

ducă spre ea când un individ blond, cu părul lung, prins într-o coadă de cal, l-a apucat de braț:

Queenie e cu mine.

Daniel l-a liniștit:

Stați calm. Nu vreau decât s-o întreb ceva.

Nu ne plac ziariștii. Sunteți ziarist?

Depinde de zi, prietene. Sunt mai degrabă jidan.

Bărbatul i-a dat drumul, perplex. Daniel a salutat-o pe Queenie:

Bună seara. Aș vrea doar să știu de unde aveți pălăria.

Pușstoaica a zâmbit:

Un mulatru francez care a fost ieri pe aici, el a pierdut-o.

Și-a pierdut pălăria?

Sau invers, s-a pierdut mulatrul. Pălăria m-a găsit pe mine.

I-a povestit că noaptea trecută o gașcă de băieți din aceia care locuiesc pe străzi l-au văzut pe francez ieșind din discotecă. Se oprise câțiva metri mai încolo, în spatele unei clădiri, ca să urineze, și acolo l-a înghițit pământul. N-a mai rămas decât pălăria.

L-a înghițit pământul?

Asta mi-au zis, moșule. Or fi nisipuri mișcătoare, o fi vrăjitorie, nu știu. Băieții au tras pălăria de acolo cu un băț. Eu am cumpărat-o de la ei. Acum e pălăria mea.

Daniel a ieșit din discotecă. Doi băieți se uitau la televizor, așezați pe trotuar, în fața vitrinei unui magazin. Sunetul de la televizor nu ajungea până afară, așa că cei doi improvizau pe rând dialogurile actorilor. Jurnalistul văzuse filmul acela. Noile dialoguri, însă, transformau cu totul intriga. A rămas câteva minute, distrat, asistând la spectacol. A profitat de o pauză ca să le vorbească băieților:

Am auzit că un tip, un francez, a dispărut pe undeva pe aici, ieri noapte. Se pare că a intrat în pământ.

Da, a confirmat unul dintre copii. Se mai întâmplă din astea.

Ați văzut voi?

Nu. Dar a văzut Baiacu.

Daniel a interogat și alți copii în zilele următoare și toți vorbeau despre tristul sfârșit al lui Simon-Pierre de parcă ar fi fost de față. Apoi, presați, recunoșteau că nu fuseseră acolo. Cert e că nu l-a mai văzut nimeni niciodată pe scriitorul francez. Poliția a clasat cazul.

Pe scara lui Benchimol nu există decât un singur caz de gradul zece. Jurnalistul însuși a fost martor al acelei incredibile dispariții. Pe 28 aprilie 1988, *Jornal de Angola*, pentru care lucra Daniel, l-a trimis, însoțit de un fotograf, faimosul Kota Kodak, KK, într-o mică localitate numită Nova Esperança, unde se spunea că au fost asasinate 25 de femei, bănuite de vrăjitorie. Cei doi reporteri au aterizat cu un avion comercial pe aeroportul din Huambo. Îi aștepta un șofer care să-i conducă până la Nova Esperança. Odată ajunși acolo, Daniel a stat de vorbă cu șeful de trib și cu mai mulți săteni. KK le-a făcut poze. Se înnopta când s-a întors în Huambo. Trebuia să se întoarcă în Nova Esperança a doua zi de dimineață, cu un elicopter al Forțelor Aeriene. Pilotul însă nu a reușit cu nici un chip să localizeze satul:

Ciudat, a mărturisit neliniștit, după ce s-a învârtit două ore în aer: Nu există nimic cu coordonatele astea. Jos acolo nu e decât câmp.

Daniel s-a enervat auzind inepțiile tânărului. L-a angajat din nou pe șoferul care îi condusese prima dată. KK a refuzat să-i însoțească:

Nu e nimic de fotografiat. Nu se fotografiază absențele.

Au dat ture cu mașina, revizitând aceleași peisaje, ca într-un vis, care a durat cât infinitul timp al viselor, până când și șoferul și-a mărturisit dezorientarea:

Suntem pierduți!

Da? Poate pierdut ești dumneata!

Bărbatul l-a privit furios, ca și cum l-ar fi găsit responsabil pentru delirul lumii:

Drumurile astea sunt foarte bete.

În timp ce spunea asta, lovea puternic cu pumnul în volan:

Cred că am suferit un accident geografic!

Dintr-odată s-a ivit o curbă și au ieșit din acea eroare, sau din acea iluzie, amețiți și tremurânzi. N-au găsit Nova Esperança. Cu toate astea, un indicator i-a adus înapoi pe șosea, care i-a dus înapoi în Huambo. KK îl aștepta la hotel, cu brațele încrucișate pe pieptul slab, chipul întunecat:

Vești proaste, colega. Am developat rolele și sunt arse. Avem doar material de căcat. Pe zi ce trece e mai rău.

La ziar, nimeni n-a părut tulburat de știrea că Nova Esperança dispăruse. Șeful redacției, Marcelino Assumpção da Boa Morte, a izbucnit în râs:

A dispărut satul?! În țara asta totul dispare. Poate țara cu totul e pe cale de dispariție, un sat aici, altul colo, până să ne dăm seama, nu mai există nimic.

În 2003, la câteva săptămâni de la misterioasa dispariție a scriitorului francez Simon-Pierre Mulamba, căreia ziarele angoleze i-au dat destulă atenție, Marcelino Assumpção da Boa Morte l-a chemat pe Daniel în biroul lui. I-a întins un plic albastru:

Am ceva pentru tine, tot colecționezi dispariții. Citește asta. Vezi dacă îți iese de un subiect.

1. Poet, scriitor și om politic senegalez, Léopold Sédar Senghor (1906-2001) a fost primul președinte al Republicii Senegal (1960-1980) și primul membru african ales în Academia Franceză, în 1983.

Scrisoarea

Stimate domnule Director al Jornal de Angola,

Mă numesc Maria da Piedade Lourenço și sunt psiholog clinician. Cu aproximativ doi ani în urmă am descoperit un adevăr tulburător: am fost adoptată. Mama mea biologică m-a dat spre adopție imediat după naștere. Uluită, m-am hotărât să investighez motivele unei asemenea fapte. Ludovica Fernandes Mano, mama mea biologică, a fost violată cu brutalitate de un necunoscut, în vara anului 1955, și a rămas gravidă. După acea tragică întâmplare a trăit numai în casa surorii ei mai mari, Odete, care s-a căsătorit în 1973 cu un inginer minier, cu locuința în Luanda, pe nume Orlando Pereira dos Santos.

Nu s-au întors în Portugalia după Proclamarea Independenței în Angola. Nici Consulatul Portugaliei din Luanda nu are înregistrate datele vreunuia dintre ei. Îndrăznesc să vă scriu pentru a afla dacă ziarul dumneavoastră ar putea în vreun fel să mă ajute să o găsesc pe Ludovica Fernandes Mano.

Cu stimă,

Maria da Piedade Lourenço

Moartea lui Fantasma

Fantasma a murit în somn. În ultimele săptămâni mânca puțin. La drept vorbind, mult nu mâncase niciodată – nu prea avea ce – și poate asta explică faptul că a trăit atâția ani. Experimentele de laborator au demonstrat că speranța de viață a șoarecilor supuși unei diete cu puține calorii este cu mult mai mare.

Ludo s-a trezit și câinele era mort.

Femeia s-a așezat pe saltea, în fața ferestrei deschise. Și-a îmbrățișat genunchii slabi. Și-a ridicat privirea spre cer, unde începeau să se contureze încet-încet nori ușori și roz. Găini cotcodăceau pe terasă. Un plâns de copil urca de la etajul de jos. Ludo își simți pieptul golindu-se. Ceva – o substanță întunecată – se scurgea dinăuntrul ei, ca apa dintr-un recipient crăpat, și aluneca apoi până pe cimentul rece. Pierduse unica ființă de pe lume care o iubise, singura pe care ea o iubea, și nu avea lacrimi s-o plângă.

S-a ridicat, a luat o bucată de cărbune, a ascuțit-o și a atacat unul dintre pereții încă goi, din salonul de vizite.

Fantasma a murit azi-noapte. Acum totul e atât de inutil. Mă mângâia privirea lui, mă explica și mă sprijinea.

A urcat pe terasă fără pavăza vechii cutii de carton. Ziua se deschidea într-un căscat moale. Poate era duminică. Străzile erau aproape pustii. A văzut trecând un grup de femei îmbrăcate în alb imaculat. Una dintre ele, zărind-o, și-a ridicat mâna dreaptă, într-un salut vesel.

Ludo s-a dat înapoi.

Putea să sară, s-a gândit. Să înainteze. Să se cațere pe parapet, atât de simplu.

De-acolo, de jos, femeile ar vedea-o preț de o clipă, o umbră ușoară ca un fulg, fâlfâind și căzând. A dat înapoi, din ce în ce mai mult, încolțită de albastru, de imensitate, de certitudinea că o să trăiască în continuare, chiar și fără nimic care să-i dea un sens vieții.

Moartea se învârte în jurul meu, își arată dinții, mârâie. Îngenunchez și îi ofer gâtul gol. Vino, vino, vino acum, prietena mea.

Mușcă. Lasă-mă să plec. Ah, ai venit azi și de mine ai uitat.----------Noaptea. E noapte iar.

Am numărat mai multe nopți decât zile.----------Nopțile și, în afară de ele, orăcăitul broaștelor. Deschid fereastra și văd laguna. Noaptea despăturită în două.----------Plouă, totul debordează. Noaptea, e ca și cum ar cânta întunericul. Noaptea suind și unduindu-se, devorând clădirile. Mă gândesc din nou la femeia căreia i-am înapoiat porumbelul. Înaltă, cu oase proeminente, cu disprețul fin cu care umblă femeile frumoase prin realitate. Se plimbă prin Rio de Janeiro, pe plaja din Laguna (am văzut niște fotografii, am găsit în bibliotecă tot felul de albume despre Brazilia). Îi ies în drum cicliști. Cei care

aruncă o privire lungă nu se mai întorc niciodată. Numele femeii e Sara, eu o numesc Sara. Pare ieșită dintr-un tablou de Modigliani.

Despre Dumnezeu și alte mici divagații

Mi se pare mai ușor să crezi în Dumnezeu, chiar dacă e vorba de ceva care depășește cu mult înțelegerea noastră extrem de limitată, decât în nefericita omenire. Timp de mulți ani, m-am declarat credincioasă din pură lene. Mi-ar fi greu să-i explic lui Odete, tuturor celorlalți, necredința mea. Nici în oameni nu credeam, dar asta se acceptă cu ușurință. Am înțeles de-a lungul ultimilor ani că, pentru a crede în Dumnezeu, e imperios necesar să crezi în omenire. Nu există Dumnezeu fără omenire.

Nici acum nu cred, nici în Dumnezeu, nici în omenire. De când a murit Fantasma, cultiv spiritul Lui. Stau de vorbă cu El. Bănuiesc că mă ascultă. Cred în asta nu printr-un efort al imaginației, mult mai puțin al inteligenței, ci prin implicarea unei alte facultăți pe care o putem numi lipsa rațiunii.

Stau de vorbă cu mine însămi?

Se poate. Ca sfinții, de altfel, aceia care se făleau că vorbesc cu Dumnezeu. Eu sunt mai puțin arogantă. Stau de vorbă cu mine gândindu-mă că vorbesc cu sufletul drag al unui câine. În orice caz, sunt conversații care îmi fac bine.

Exorcism

trudesc versuri
scurte
ca rugăciunile

cuvintele sunt legiunile
de demoni
izgonite

tai adverbe
pronume

cruț încheieturile.

Ziua în care Ludo a salvat Luanda

Pe peretele din salonul de vizite era agățată o pictură în acuarelă reprezentând un grup din tribul Mucubal dansând. Ludo îl cunoscuse pe artist, Albano Neves e Sousa, un tip glumeț, amuzant, prieten vechi de-al cumnatului ei. La început, a urât tabloul. Vedea în el tot ce o îngrozea în Angola: Sălbatici sărbătorind ceva – o bucurie, un augur fericit – care ei îi era străin. Apoi, puțin câte puțin, de-a lungul întinselor luni de liniște și singurătate, a început să prindă drag de acele trupuri care se mișcau în jurul unui foc, ca și cum viața ar fi meritat atâta eleganță.

A ars mobila, a ars mii de cărți, a ars toate tablourile. Doar când a ajuns într-o situație disperată, a scos tribul Mucubal de pe perete. Tocmai se pregătea să scoată cuiul, mai mult din motive estetice, pentru că i se părea că se vede urât acolo, fără nici un rost, când i-a venit ideea că poate acel obiect, acea bucată de metal era cea care ține peretele. Poate susținea întreaga clădire. Cine știe, poate dacă scotea cuiul din perete, ar fi dărâmat orașul cu totul.

N-a scos cuiul.

Aparițiii și o cădere aproape mortală

Noiembrie a trecut fără nori. Decembrie la fel. A venit februarie și aerul crăpa de sete. Ludo a văzut laguna secând. Mai întâi s-a întunecat la culoare, apoi iarba înaltă s-a făcut aurie, aproape albă, iar nopțile și-au pierdut hărmălaia broaștelor. Femeia și-a numărat sticlele cu apă. Mai erau puține. Găinile, cărora le dăduse să bea nămolul din piscină, s-au îmbolnăvit. Au murit toate. Încă mai avea porumb și fasole, dar ca să le gătească avea nevoie de multă apă și trebuia să facă economie.

Suferea iar de foame. S-a sculat într-o dimineață, scuturându-se de coșmaruri, a intrat în bucătărie clătinându-se și a văzut o pâine pe masă:

O pâine!

A luat-o cu ambele mâini, neîncrezătoare.

A mirosit-o.

Mirosul pâinii a dus-o în vremea copilăriei. Sora ei și ea, pe plajă, împărțind o pâine cu unt. A mușcat din miez. Și-a dat seama că plânge abia când a terminat de mâncat. S-a așezat. Tremurând.

Cine îi adusese pâinea aceea?

Poate o aruncase cineva pe geam. Și-a imaginat un tânăr cu umerii lați aruncând o pâine spre cer. Pâinea desenând o curbă lentă până când cade pe masa ei. Poate persoana în cauză a aruncat pâinea spre cer, de la lagună, acum aproape secată, ca parte dintr-un ritual misterios menit să atragă ploile. Un vraci, campion la aruncat pâini, căci distanța era considerabilă. În noaptea aceea a adormit devreme. A visat că venea să o viziteze un înger.

Când se lumina de ziuă, a găsit pe masa de la bucătărie șase pâini, o conservă de gem de guava și o sticlă mare de Coca-Cola. Ludo s-a așezat, cu inima galopând. Cineva intra și ieșea din casa ei. S-a ridicat. În ultimele luni vedea din ce în ce mai rău. De la o anumită oră încolo, cum începea să scadă lumina, se mișca prin intuiție. A urcat pe terasă. A alergat spre fațada dreaptă a blocului, care dădea spre altă clădire, aflată la puțini metri distanță, și singura care nu avea ferestre. S-a aplecat și a văzut schelele dimprejurul clădirii vecine, sprijinite de a ei. Pe acolo intrase invadatorul. A coborât scările. O fi fost de la emoție, o fi fost de la lumina slabă, cert e că a ratat intuiția, a ratat o treaptă și a căzut neajutorată. A leșinat. A realizat, de îndată ce și-a venit în simțiri, că își fracturase femurul stâng. Deci așa va fi, s-a gândit. Nu voi muri nici victimă a vreunei boli africane, nu de urât sau de oboseală, nu ucisă de vreun hoț, nu pentru că mi-a căzut cerul în cap, ci condamnată de una dintre cele mai celebre legi ale fizicii: *două corpuri cu masa m_1 și m_2, aflate la o distanță r unul de altul, se vor atrage reciproc cu o forță proporțională masei fiecăruia dintre ele și invers proporțională pătratului distanței care le desparte*. A salvat-o debilitatea masei ei. Dacă ar fi avut douăzeci de kile în plus, impactul ar fi fost devastator. Durerea îi zdrobea piciorul,

paralizându-i partea stângă a trunchiului și împiedicând-o să gândească limpede. A rămas imobilă mult timp, în vreme ce afară noaptea se încolăcea ca o anacondă, sufocând, pe străzi și prin piețe, acaciile chinuite. Durerea lătra, durerea mușca. Își simțea gura uscată. A încercat să-și scuipe limba, căci parcă nici n-ar fi fost a ei, o bucată de plută înțepenită în gât.

S-a gândit la sticla de Coca-Cola. La sticlele de apă pe care le păstra în cămară. Ar fi fost nevoie să se târască vreo cincisprezece metri. Și-a întins brațele, s-a agățat de ciment, și-a ridicat trunchiul. A fost ca și cum i s-ar fi tăiat piciorul cu lama unui topor. A urlat. S-a speriat de propriul urlet.

Am trezit tot blocul, a murmurat.

L-a trezit pe Micul Șef de Trib, din apartamentul de lângă. Afaceristul tocmai o visa pe Kianda. Visul se repeta de câteva nopți. El ieșea pe balcon, în toiul nopții, și vedea o lumină scânteind în lagună. Lumina căpăta volum, un curcubeu rotund și muzical, timp în care afaceristul simțea cum corpul lui își pierde greutatea. Se trezea în clipa în care lumina urca până sus la el. De data aceea s-a trezit înainte, pentru că lumina a țipat, sau lui i s-a părut că lumina țipă, într-o subită explozie de mâl și broaște. S-a ridicat în capul oaselor, sufocat, cu inima bubuind. Și-a amintit de timpul pe care îl petrecuse închis, în aceeași cameră. Din când în când, mai auzise lătratul unui câine. Auzise vocea îndepărtată a unei femei, cântând melodii vechi.

Blocul e bântuit, l-a asigurat Papy Bolingô: E câinele ăla care latră, dar pe care nu l-a văzut nimeni niciodată, ca o fantasmă. Se zice că trece prin pereți. Trebuie să ai grijă când dormi. Câinele trece prin pereți, vine lătrând, ham, ham, ham, dar nu vezi nimic, îi auzi doar lătratul, și atunci ți se instalează în vise.

După aia începi să ai vise foarte lătrate. Un vecin de la etajul de dedesubt, un meșteșugar tânăr, pe nume Eustákio, s-a trezit într-o dimineață și nu mai era în stare să vorbească. Lătra doar. L-au dus la un medic tradițional, destul de cunoscut, căruia i-a luat cinci zile ca să scoată spiritul câinelui și lătrăturile din capul lui Eustákio.

Micului Șef de Trib i se părea curioasă arhitectura blocului. Îl nedumerea peretele care întrerupea holul, o situație care nu se regăsea la celelalte etaje. Ar fi trebuit să mai fie un apartament pe palierul acela – dar unde era?

Între timp, la câțiva metri de acolo, de cealaltă parte a peretelui, Ludo se chinuia să înainteze înspre bucătărie. Cu fiecare centimetru însă, se simțea mai departe de ea însăși. Prima lumină a dimineții a găsit-o încă în camera de zi, la vreo doi metri de ușă. Ardea de febră. Setea o tulbura mai mult decât durerile. Pe la două după-amiaza a ajuns la ușă. A leșinat. S-a trezit și a văzut în fața ei, nedeslușit, un chip. Și-a dus mâna la ochi, s-a frecat. Chipul era tot acolo. Un băiat, i se părea că e un chip de băiat, cu doi ochi mari uimiți:

Cine ești?

Mă cheamă Sabalu.

Ai ajuns aici pe schele?

Da, m-am urcat pe schele. Le-au montat pe clădirea de lângă. O renovează. Schelele ajung aproape până la terasa ta. Apoi am pus niște cutii una peste alta pe ultima schelă și m-am suit. A fost ușor. Ai căzut?

Câți ani ai?

Șapte. O să mori?

Nu știu. Am crezut că am murit deja. Apă. Du-te și-adu-mi apă.

Ai bani?

Da, o să-ți dau toți banii, dar du-te și-adu-mi apă.

Băiatul s-a ridicat. S-a uitat în jur:

Nu prea e nimic pe aici. Nici mobilă. Pari mai săracă decât mine. Unde ții banii?

Apă!

Gata, mamaie, stai calmă, îți aduc un suc.

A luat de la bucătărie sticla de Coca-Cola. Ludo a pus sticla la gură, cu lăcomie. A fost impresionată de dulceață. De ani de zile nu mai simțise gustul zahărului. I-a spus băiatului să se ducă în birou să caute o geantă, în care ținea banii. Sabalu s-a întors, râzând fără oprire, în timp ce împrăștia în jur teancuri de bancnote.

Ăștia nu mai sunt bani, mamaie, nu mai valorează nimic.

Am tacâmuri de argint. Ia tacâmurile.

Băiatul a râs:

Le-am luat deja, nici măcar nu te-ai prins?

Nu. Tu mi-ai adus pâinea ieri?

Alaltăieri. Nu vrei să suni la un doctor?

Nu, nu vreau!

Pot să chem un vecin. Vecini sigur ai.

Nu, nu! Nu chema pe nimeni.

Nu-ți plac oamenii? Nici mie nu-mi plac oamenii.

Ludo a început să plângă:

Pleacă. Pleacă.

Sabalu s-a ridicat:

Unde e ușa?

Nu există ușă. Du-te pe unde ai venit.

Sabalu și-a pus ghiozdanul în spate și a dispărut. Ludo a respirat adânc. S-a sprijinit de perete. Durerea se mai domolise.

Poate ar fi trebuit să-l lase pe băiat să cheme un doctor. Apoi s-a gândit că, odată cu doctorul, ar fi venit și poliția, ar fi venit ziariști, iar ea avea un schelet pe terasă. Prefera să moară acolo, prizonieră, dar liberă, așa cum trăise în ultimii treizeci de ani.

Liberă?

De multe ori, privind mulțimile care se asmuțeau înspre bloc, acea nesfârșită zarvă de claxoane și șuierături, țipete și rugăminți și înjurături, o încerca o groază adâncă, un sentiment de încolțire și amenințare. De fiecare dată când voia să iasă, căuta un titlu în bibliotecă. În timp ce tot ardea din cărți, după ce pusese pe foc toate mobilele, ușile, șipcile din pardoseală, simțea că își pierde libertatea. Era ca și cum ar fi dat foc planetei. Arzându-l pe Jorge Amado, renunțase la posibilitatea de a revizita Ilhéus și São Salvador. Arzând *Ulise*, de Joyce, pierduse Dublinul. Despărțindu-se de *Trei tigri triști*, văzuse arzând Havana. Îi rămâneau mai puțin de o sută de cărți. Le păstra mai mult din încăpățânare decât ca să le folosească. Vedea atât de rău, încât chiar și dacă folosea o lupă imensă, chiar dacă punea cartea în plin soare, asudând ca într-o saună, îi lua o după-amiază întreagă să descifreze o pagină. În ultimele luni începuse să scrie frazele preferate din cărțile care îi rămâneau, cu litere uriașe, pe pereții încă goi din apartament. Nu mai e mult, s-a gândit, până o să ajung să fiu cu adevărat într-o închisoare. Nu vreau să trăiesc într-o închisoare. A adormit. A trezit-o un râset ușor. Băiatul se afla în fața ei din nou, o siluetă subțire, decupată din focul tumultuos al apusului.

Ce mai vrei? Ai luat deja tacâmurile. Nu mai am nimic.

Sabalu a râs din nou:

Pfuai, mamaie! Am crezut c-ai murit.

Și-a pus ghiozdanul la picioarele doamnei:

Am cumpărat medicamente. O grămadă. O să-ți facă bine. S-a așezat pe jos: Am mai cumpărat și niște Coca-Cola. Și mâncare, pui la rotisor. Ți-e foame?

Au mâncat chiar acolo, împărțind pâinea și bucățile de pui. Sabalu i-a arătat medicamentele pe care le adusese: analgezice, antiinflamatoare.

M-am dus la Roque Santeiro, la târg. Am vorbit cu un tip. I-am zis, tata a bătut-o pe mama, i-a rupt o mână și ei îi e rușine să se ducă la doctor. Și-atunci mi-a vândut astea toate. Am plătit cu banii de la tacâmuri. Au mai rămas o grămadă. Pot să dorm la tine acasă?

Sabalu a ajutat-o pe bătrâna doamnă să se ridice, a dus-o în cameră și a culcat-o pe saltea. S-a întins lângă ea și a adormit. A doua zi de dimineață s-a dus la piață și s-a întors încărcat de legume, zarzavaturi, chibrituri, sare, mirodenii de mai multe feluri și două kile de carne de vacă. A mai adus și o plită portabilă, din cele folosite la campări, cu o butelie mică de gaz butan. A gătit chiar el, pe jos, în dormitor, urmând instrucțiunile lui Ludo. Au mâncat amândoi cu poftă. Apoi băiatul a spălat vasele și le-a pus la loc. S-a învârtit prin casă, curios:

Multe cărți mai ai tu.

Multe cărți? Da, am avut multe. Acum sunt puține.

N-am mai văzut niciodată atâtea.

Știi să citești?

Nu mă descurc cu literele. N-am făcut decât clasa întâi.

Vrei să te învăț? Te învăț să citești și după aia îmi citești tu mie.

Sabalu a învățat să citească în timp ce Ludo era în convalescență. Bătrâna doamnă l-a învățat și să joace șah.

Puștiul a prins gustul tablei de joc. În timp ce jucau, îi vorbea despre cum e viața, afară. Pentru ea era ca și cum ar fi primit în vizită un extraterestru care îi dezvăluia misterele unei planete îndepărtate. Într-o după-amiază, Sabalu a descoperit că se demontau schelele.

Și acum, cum mai ies?

Ludo s-a necăjit:

Nu știu!

Până la urmă, cum ai intrat aici?

N-am intrat. Aici am locuit dintotdeauna.

Băiatul a privit-o blocat. Ludo a capitulat. L-a dus la ușa de la intrare. A deschis-o și i-a arătat zidul pe care îl ridicase chiar ea, cu treizeci de ani în urmă, despărțind apartamentul de restul blocului:

De cealaltă parte a zidului e lumea.

Pot să sparg zidul?

Poți, dar mie îmi e frică. Foarte frică.

Nu-ți fie frică, mamaie. Te apăr eu.

Băiatul s-a dus după un târnăcop și, cu câteva lovituri violente, a deschis o gaură în zid. Uitându-se prin ea, a văzut de cealaltă parte chipul uluit al Micului Șef de Trib:

Tu cine ești?

Sabalu a lărgit gaura cu încă două lovituri. S-a prezentat:

Mă numesc Sabalu Estevão Capitango, șefu'. Mă ocup să dărâm zidul ăsta.

Afaceristul și-a scuturat tencuiala de pe haină. S-a dat doi pași în spate:

Drace! De pe ce planetă vii tu?

Băiatul ar fi putut folosi replica genială a cântăreței braziliene de samba, Elza Soares, de la prima ei apariție

publică, la vârsta de treisprezece ani, slabă moartă, îmbrăcată ca vai de ea, când compozitorul Ary Barroso i-a pus aceeași întrebare, la o emisiune muzicală (în spatele lor, sala râdea în batjocură. Acasă, unul dintre copiii ei era în agonie): *Am venit de pe Planeta Foame*. Sabalu, însă, nu auzise niciodată de Elza Soares, nici de Ary Barroso, astfel încât a dat din umeri și i-a răspuns zâmbind:

Aici locuim noi.

Care noi?

Eu și bunica mea.

Locuiți aici? E un apartament de cealaltă parte?

Da, e.

De când locuiți acolo?

Dintotdeauna.

A, da? Și cum ieșeați?

Nu ieșeam. Doar locuiam. De-acum o să începem să ieșim.

Micul Șef de Trib a dat din cap, buimac:

Bine, bine. Termină de spart zidul și după aia să faci curat pe hol. Să nu văd nici un fir de praf, ok? Nu mai suntem la mahala aici. Acum e un bloc elegant, foarte respectat, ca pe vremea coloniștilor.

A intrat înapoi la el în apartament, s-a dus la bucătărie, și-a luat o bere din frigider. S-a dus s-o bea pe balcon. Câteodată îi venea un fel de nostalgie după timpurile în care, nebun, mizerabil, petrecea ore în șir dansând pe străzi și prin piețe. Lumea, curățată de soare, nu suferea de enigme. Totul i se părea transparent și lucid, inclusiv Dumnezeu, Cel care, luând diferite forme, de atâtea ori îi apărea pe înserat, să mai schimbe două vorbe plăcute.

Mutiati blues (1)

„În tribul *kuvale* probabil că nu sunt mai mult de cinci mii de oameni, dar ei ocupă un teritoriu vast: mai mult de jumătate din provincia angoleză Namibe. În momentul de față, sunt un popor prosper, după standardele pe care ei înșiși le valorizează: au mulți boi. Spațiul lor, practic, nu a fost teatru al incidentelor directe de război, cu excepția părții de nord-est, au avut ploaie în ultimii ani, cel puțin îndeajuns cât să-și țină vitele (au avut chiar ani buni și de mult timp nu au avut un an cu adevărat rău) și, cu toate astea, în statisticile Angolei apar în fiecare an în situație de penurie alimentară. Nu reușesc să dea boii la schimb pe porumb. Acest binom, câți boi – atâta foame, e un semn în plus al bizareriei de care au parte. Dar nu se aplică aceasta, oare, și Angolei? Cât petrol…?“

Ruy Duarte de Carvalho, în *Aviso à navegação – olhar sucinto e preliminar sobre os pastores kuvale*[1]
(Luanda: INALD, 1997)

***

Detectivul s-a lăsat pe vine. L-a privit fix pe bătrân, care stătea pe jos, foarte drept, la câțiva metri mai în față. Strălucirea cerului îl chinuia, îl împiedica să vadă clar. S-a întors către ghid:

Bătrânul ăla, de acolo, e mulatru?

Călăuza i-a zâmbit. Întrebarea părea că-l pune în încurcătură:

O fi. Vreun alb care a trecut pe aici acum vreo șaptezeci de ani. Se mai întâmplau lucruri din astea. Și azi se mai întâmplă. Bărbații își oferă nevestele vizitatorilor, nu știați?

Am auzit câte ceva.

Așa fac. Dar dacă nevasta refuză, asta e, n-o obligă la nimic. Aici, femeile au mai multă putere decât s-ar crede.

Sunt sigur. Aici și peste tot. La urma urmei, femeile o să rămână cu toată puterea. I s-a adresat bătrânului: Dumneata vorbești portugheză?

Cel interpelat își trecu mâna dreaptă peste capul acoperit de un fel de căciulă, foarte frumoasă, cu dungi roșii și galbene. S-a uitat direct la Monte, într-o sfidare mută, a deschis gura, aproape fără dinți, și a scos un hohot minuscul, moale, care s-a împrăștiat ca praful în lumină. Un băiat, așezat lângă el, a comentat ceva către călăuză. Bărbatul i-a tradus:

Zice că moșul nu vorbește. N-a vorbit niciodată.

Monte s-a ridicat. Și-a șters sudoarea de pe chip cu mâneca de la cămașă:

Îmi amintește de un tip pe care l-am cunoscut acum mulți ani. A murit. Păcat, pentru că mi-ar fi făcut mare plăcere să-l mai omor o dată. Acum, de când am îmbătrânit, mă năpădesc amintiri, incredibil de clare, de întâmplări din trecut. Ca și cum

cineva, în capul meu, s-ar distra răsfoind un album vechi de fotografii.

Mergeau de câteva ore de-a lungul albiei secate a unui râu. Monte fusese chemat de un general, un tovarăș din vremurile de luptă, care cumpărase o moșie imensă, prin apropierea acelui loc, ca să i-o ofere fiicei lui. Ea a pus să se facă un gard solid în jurul proprietății, tăind rutele tradiționale de transhumanță ale păstorilor din tribul Mucubal. A avut loc un schimb de focuri de armă. Un păstor a fost rănit. Noaptea următoare, un grup de tineri din tribul Mucubal au atacat moșia, luând prizonier un băiat de paisprezece ani, nepotul generalului, pe lângă vreo douăzeci de capete de animale.

Monte făcu doi pași înspre bătrân:

Pot să-ți văd încheietura? De la mâna dreaptă?

Bătrânul purta un veșmânt simplu de pânză, legat la mijloc, în diferite tonuri de roșu și portocaliu. Zeci de șiraguri îi împodobeau gâtul. Pe încheieturi îi străluceau brățări late de cupru. Monte îl apucă de braț. Se pregătea să dea brățările la o parte, când lovitura l-a dărâmat. Băiatul, cel așezat lângă bătrân, se ridicase dintr-un salt, izbindu-l cu un pumn violent în piept. Detectivul a căzut pe spate. S-a răsucit. S-a îndepărtat câțiva metri, în patru labe, tușind, încercând să-și recupereze suflul și poziția, în timp ce, în spatele lui, izbucnise o ceartă violentă. În sfârșit, a reușit să se ridice în picioare. Zarva atrăsese lume. Tineri cu pielea lucioasă, de culoarea ruginii, se iveau din splendoarea după-amiezii, ca într-un miracol, adunându-se în jurul bătrânului. Învârteau bâte lungi. Începuseră să facă pași de dans. Făceau salturi mari. Țipau. Călăuza a dat înapoi, îngrozită:

O să iasă urât, moșule. Hai să ne cărăm!

Întorși în Luanda, la masa unui bar, între două guri de bere rece ca gheața, Monte avea să rezume umilitoarea înfrângere recurgând la o imagine expresivă, deși neelegantă:

Am fost alungați ca niște câini. Am înghițit la praf, că de atunci mă cac numai cărămizi.

1. Aviz de navigație – privire succintă și preliminară asupra păstorilor *kuvale*.

În care se lămurește o dispariție (aproape două), sau despre cum, citându-l pe Marx, tot ceea ce este solid se topește în aer

Magno Moreira Monte s-a trezit, într-o dimineață fără lumină, simțindu-se ca un râu care și a pierdut gura de vărsare. O ploaie lentă murea afară. Nevasta lui, în chiloți și sandale, se pieptăna, așezată pe pat.

S-a terminat, a zis Monte. Nu mai pot.

Maria Clara l-a privit cu calmul unei mame:

Mai bine, dragul meu. Acum o să putem să fim fericiți.

S-a întâmplat în 2003. Noile orientări ale partidului îl revoltau. Nu se împăca cu abandonarea vechilor idealuri, supunerea în fața economiei de piață, apropierea de puterile capitaliste. A plecat de la serviciul de informații și și-a reînceput viața ca detectiv privat. Clienții îl căutau, la recomandările prietenilor comuni, ca să afle informații despre companiile concurente, furturi serioase, persoane dispărute. Îl vizitau și neveste disperate, în căutarea dovezilor de trădare ale soților, și soți geloși, cu oferte de sume considerabile pentru a le urmări nevestele. Monte nu accepta genul ăsta de servicii, pe care le numea, cu dispreț, cazuri de alcov.

Într-o după amiază, s-a trezit la birou cu nevasta unui om de afaceri faimos. S-a așezat, și-a încrucișat și descrucișat picioarele ca Sharon Stone în *Instinct primar* și a rostit dintr-o suflare:

Vreau să-l omorâți pe soțul meu.

Cum?!

Încet. Foarte încet.

Monte s-a aplecat în scaun. A privit-o în tăcere, un moment lung, sperând s-o facă să cedeze. Cu toate astea, femeia n-a coborât privirea:

Vă dau o sută de mii de dolari.

Detectivul îl cunoștea pe omul de afaceri, un oportunist fără scrupule, care începuse să-și umple buzunarele încă din perioada marxistă, furând, ici și colo, din construcții publice.

Sunt mulți bani pentru un serviciu atât de mărunt.

Deci acceptați?

De ce vreți să-l omorâți?

M-am săturat să mă tot înșele. Vreau să-l văd mort. Acceptați?

Nu.

Nu acceptați?

Nu. Nu accept. L-aș omorî fără remușcări, ba chiar cu o oarecare plăcere, cu atât mai mult cu cât ar fi încet, dar nu mi-ați dat motivul corect.

Femeia a plecat, furioasă. Peste câteva săptămâni ziarele anunțau moartea omului de afaceri. Fusese împușcat, în mașină, după ce se împotrivise unei tentative de jaf.

Monte nici azi nu se poate abține să zâmbească discret când se întâmplă să mai audă comentarii despre dispariția lui Simon-Pierre Mulamba. Cei care-l văd zâmbind interpretează greșit. Li

se pare că el, un marxist convins, sceptic din fire și din reflexele formate, zâmbește la auzul superstițiilor populare. La momentul respectiv, se enervase din cauza eșecului operațiunii. Nu tolera greșelile, ale lui sau ale altora, deși rezultatul întregii încurcături îi fusese pe plac. La sfârșit, și-a dat demisia. Asta a fost picătura de apă care a făcut să dea pe-afară paharul răbdării mele infinite, i-a explicat unui prieten. Războiul se terminase. În hotelurile din Luanda se înghesuiau oameni de afaceri veniți din Portugalia, Brazilia, Africa de Sud, Israel, China, toți căutând să facă bani rapizi într-o țară aflată într-o frenetică reconstrucție. De sus – dintr-unul din birourile luxoase și climatizate – venise ordin să fie redus la tăcere un jurnalist, Daniel Benchimol, specializat în cazuri de dispariții. Benchimol umbla de săptămâni întregi interogând piloți, mecanici, afaceriști, curve, vânzători ambulanți, politicieni din opoziție și din partidul de la guvernare, pe oricine întâlnea, despre unde s-ar putea afla un Boeing 727. Avionul se făcuse nevăzut la ivirea zorilor, 45 de tone de metal solid, și nimeni nu știa să explice minunea.

Tot ce e solid se topește în aer, murmură Monte, gândindu-se la Marx și gândindu-se, ca Marx, nu la avioane, ci la sistemul capitalist, care acolo, în Angola, prosperând ca mucegaiul printre ruine, începea să facă totul să putrezească, corupând totul și, astfel, generându-și propriul sfârșit.

Monte îl cunoștea pe jurnalist. I se părea un tip onest, chiar idealist, într-un mediu în care alții alegeau să-și vândă sufletul Diavolului. Reportajele pe care le semna, temperate de un umor fin, îi enervau și îi nelinișteau pe cei din noua burghezie. Se trăgea din evrei marocani instalați în Benguela de la jumătatea secolului al XIX-lea, între timp deveniți mulatri și creștini.

Bunicul lui, Alberto Benchimol, un medic foarte iubit și respectat, făcea parte din *Kuribeka*, numele cu care e cunoscută masoneria în Angola. Termenul vine din limba *ovimbundo* și are sensul de a se prezenta sau de a se oferi. *Kuribeka* a fost înființată în jur de 1860, cu loje în Benguela, Catumbela și Mossâmedes, și se pare că a inspirat diverse răscoale de tip naționalist. Nepotul moștenise de la bătrân impulsivitatea și lipsa de ipocrizie, calități pe care Monte le admira. Când a primit ordinul să-l reducă la tăcere, detectivul nu și-a ascuns revolta:

Țara asta e pe dos. Plătesc cei drepți pentru păcătoși.

Observația lui, spusă cu voce tare în fața a doi generali, n-a căzut bine. Unul dintre ei s-a îmbățoșat:

Lumea a evoluat. Partidul a știut să avanseze odată cu lumea, să se modernizeze și, de aceea, suntem încă aici. Ar trebui să mai reflectați asupra procesului istoric, tovarășe. Să mai studiați puțin. De câți ani lucrați cu noi? Dintotdeauna, cred. Mi se pare prea târziu să vă întoarceți împotriva noastră.

Cel de-al doilea general a ridicat din umeri:

Tovarășului Monte îi place să provoace. Așa a fost mereu, un agent provocator. O chestiune de stil.

Monte s-a conformat. Să îndeplinească ordinele. Să pună pe alții să le îndeplinească. La asta se reducea, la urma urmei, o viață întreagă. A pus pe cineva să-l urmărească pe jurnalist. A descoperit că în fiecare sâmbătă închiria un bungalou la un mic *lodge*, în Barra do Quanza, ca să se întâlnească cu soția unui cunoscut politician. Ajungea în jur de ora patru. Amanta, o oră mai târziu și nu stătea niciodată prea mult. Bărbatul, dimpotrivă, rămânea până dimineața, își lua micul-dejun și abia apoi se întorcea acasă.

Rutina duce prada la pierzanie.

Unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Monte colecționa cobre și palmieri. Uli Pollak debarcase în Luanda la câteva luni după Independență, împrumutat fiind revoluției angoleze de către *Ministerium für Staatssicherheit*. Își găsise o nevastă din Benguela, cu cincisprezece ani mai tânără, de la care avusese doi copii, iar după căderea RDG, ceruse și obținuse naționalitatea angoleză. Un bărbat discret, taciturn, își câștiga traiul din cultivarea și vânzarea unei specii de flori denumită trandafir de porțelan. Își construise o casă lângă Morro dos Veados, cu o verandă rotundă, mare cât o curte, aproape în întregime aplecată peste apă. Acolo, în timp ce oceanul înghițea noaptea, l-a primit pe prietenul lui, amândoi instalați în fotolii confortabile de răchită. Au băut bere. Au discutat despre situația din Angola, invazia din Irak, haosul urbanistic. Uli a așteptat ca întunericul să se îngrijească de toate:

N-ai venit până aici să vorbim despre starea traficului.

Ai dreptate. Am nevoie de-o cobră de-a ta.

Știam că într-o zi o să vii până aici să-mi ceri așa ceva. Mie-mi plac cobrele mele. Nu sunt arme.

Știu asta. E ultima favoare pe care ți-o cer. Multă lume a râs de tine când te-ai hotărât să-ți refaci viața ca florar. A fost o hotărâre bună.

Poți să faci și tu la fel.

Flori? Nu știu nimic despre flori.

Flori. Brutării. Grădinițe. Pompe funebre. În țara asta totul e la început. Orice afacere o să funcționeze.

Afaceri? Monte a râs. Un râs amar: N-am talent la înmulțit bani. Duc la ruină și cele mai bune afaceri. O să fiu mereu cumpătat, m-am resemnat deja. Mă rog, dă-mi cobra și las-o așa.

În noaptea următoare, unul dintre oamenii lui, un băiat din Malanje vânjos, îmbrăcat în piele, căruia i se spunea Kissonde, adică zelosul, s-a dus la *lodge*-ul la care se caza de obicei Daniel Benchimol. Era trecut de miezul nopții. Ploua blând. Kissonde a bătut la ușa bungaloului cu numărul șase. Un mulatru înalt, îngrijit, a venit să-i deschidă. Purta o pijama frumoasă de mătase, albastru metalic cu dungi albe. Agentul i-a pus un pistol în față, în același timp ducea arătătorul de la mâna stângă la buze, un gest expresiv:

Șșșșșșt! Nici o vorbă. Nu vreau să te rănești. L-a împins pe mulatru înăuntru și l-a pus să se așeze pe pat. Apoi, fără să lase o clipă arma jos, a scos din buzunarul gecii de piele un flacon de medicamente: Înghiți două. Te culci și dormi ca un bebeluș. Mâine te trezești fericit, doar că puțin mai sărac.

Conform planului, Daniel Benchimol trebuia să înghită pastilele și, după câteva minute, să adoarmă. Kissonde ar fi trebuit atunci să-și pună două mănuși groase de piele, să scoată din rucsac un șarpe coral, oferit de bătrânul Uli, să-l apuce de cap și să-l pună să-l muște pe jurnalist. Apoi ieșea ușurel, fără să-l vadă nimeni, lăsând șarpele în cameră. În dimineața următoare, camerista descoperea cadavrul, șarpele, flaconul de medicamente și dădea alarma. Multe țipete, multe plânsete. Cuvântări frumoase la înmormântare. O crimă perfectă.

Din nefericire, mulatrul a refuzat să urmeze scenariul. În loc să înghită pastilele și să adoarmă, a scos o înjurătură în franceză, a aruncat flaconul pe jos și tocmai dădea să se ridice, când Kissonde l-a dărâmat cu un pumn violent. Omul a rămas întins pe pat, leșinat, cu buzele sparte, sângerând mult. Kissonde a mers mai departe cu planul. I-a băgat pe gât pastilele, și-a pus mănușile, a deschis rucsacul, a apucat șarpele

de cap și l-a pus să-l muște pe mulatru de gât. În acel moment, a intervenit neprevăzutul din nou. Șarpele l-a mușcat cu furie pe agent de nas. Kissonde l-a înșfăcat, a tras de el, dar animalul n-a dat drumul imediat. Într-un sfârșit a reușit să-l smulgă. L-a aruncat pe jos, călcându-l iar și iar. S-a așezat pe pat, tremurând, și-a scos mobilul din buzunar și l-a sunat pe Monte:

Șefu', avem o problemă.

Monte, care aștepta în mașină la intrarea din *lodge*, a fugit la bungaloul cu numărul șase. Ușa era încuiată. A bătut ușor. N-a deschis nimeni. A bătut mai tare. Ușa s-a deschis și de după ea a apărut, ciufulit, în chiloți, plesnind de sănătate, Daniel Benchimol.

Îmi cer scuze, sunteți bine?

Jurnalistul s-a frecat la ochi, speriat:

N-ar trebui?

Monte a inventat o scuză grăbită, un alt oaspete auzise un țipăt, poate păsările de noapte care urmăreau prada, o pisică în călduri, coșmaruri necontrolate, s-a scuzat încă o dată, i-a urat jurnalistului buimac o noapte liniștită în continuare și a plecat. L-a sunat pe Kissonde:

Unde dracu' te-ai dus?

A auzit un geamăt. O voce fărâmițându-se:

Mor, șefu'. Veniți repede.

Monte a avut o revelație. A alergat până la bungaloul numărul nouă. A confirmat că numărul de metal se desprinsese în partea de sus, rotindu-se și apărând ca un șase. Ușa era închisă doar din clanță. A intrat. Kissonde stătea jos, cu fața umflată, nasul și mai umflat, pleoapele căzute:

Mor, șefu', spuse, ridicându-și mâinile cu un gest lent de abandon: M-a mușcat șarpele.

Monte văzu în spatele lui chipul unui alt individ, sângerând pe gură:

Căcat, Kissonde! Și tipu' ăsta? Ăsta cine e?

S-a dus țintă la o haină, pusă pe spătarul unui scaun, lângă masa de scris. A scormonit prin buzunare. A găsit un portofel și un pașaport:

Un francez! În pizda mă-tii, Kissonde, ai omorât un francez!

A adus jeepul. L-a pus pe Kissonde pe locul mortului. Se pregătea să târască corpul neînsuflețit al lui Simon-Pierre, când l-a văzut unul din paznicii de la *lodge*.

În sfârșit! a răsuflat Monte: un dram de noroc în toiul ghinionului. Bărbatul lucrase cu el pe vremea anilor grei. S-a pus în poziție de drepți: Dom' comandant!

L-a ajutat pe Monte să-l pună pe Simon-Pierre pe bancheta jeepului. A adus cearșafuri curate. Au făcut patul. Au curățat camera. Au pus șarpele (ce mai rămăsese din el) în rucsacul lui Kissonde. La plecare, după ce i-a dat o sută de dolari paznicului, ca să-l ajute să uite episodul, Monte a observat pălăria de fetru cu care umblase francezul prin Luanda.

O să iau pălăria asta. Iau și niște haine. Nimeni nu dispare în pijama.

L-a lăsat pe Kissonde la Spitalul Militar. A condus timp de o oră până la un teren pe care îl cumpărase cu câțiva ani înainte, în ideea de a-și construi acolo, departe de zgomotul Luandei, o casă de lemn, pictată în albastru, în care el și soția lui aveau să înfrunte bătrânețea. A oprit jeepul lângă un baobab uriaș. Era o noapte frumoasă, luminată de o lună de cupru, rotundă, întinsă ca pielea de pe o tobă. A scos o lopată din portbagaj și a săpat o groapă în pământul proaspăt, înmuiat de ploaie. Și-a amintit de un cântec de demult de-al lui Chico Buarque: *Esta cova em que*

estás / com palmos medida / é a conta menor que tiraste em vida / é de bom tamanho/ nem largo nem fundo / é a parte que te cabe deste latifúndio[1]. S-a rezemat de baobab fredonând: *É uma cova grande/ para teu corpo defunto / mas estarás mais ancho / que estavas no mundo*[2].

În clasa a șaptea de liceu, în orașul Huambo, făcuse parte dintr-un grup de teatru de amatori care pusese în scenă *Morte e vida severina*, o piesă braziliană cu textul de João Cabral și muzica de Chico Buarque. Experiența îi schimbase felul de a vedea lumea. A înțeles, jucând rolul unui țăran sărac din nord-estul Braziliei, contradicțiile și nedreptățile sistemului colonial. În aprilie 1974 se afla la Lisabona, studiind Dreptul, când străzile s-au umplut de garoafe roșii. Și-a cumpărat un bilet și s-a întors în Luanda să participe la revoluție. Atâția ani scurși, și el fredona melodia *Funeral de um lavrador*, în timp ce îngropa, în pământ străin, un scriitor fără noroc.

S-a întors în Luanda la patru dimineața. Se gândea ce să facă, cum să justifice dispariția francezului, când, trecând prin fața Pieței Quinaxixe, i-a venit inspirația. A oprit mașina. S-a dat jos. A luat pălăria mortului și s-a dus până în spatele unei clădiri, lângă o discotecă, Quizás Quizás, la care fusese Simon-Pierre în acea noapte. A pus pălăria pe pământul umed. Un puști dormea lângă un tomberon de gunoi. L-a trezit zdruncinându-l:

Ai văzut?!

Băiatul a sărit în sus, buimac:

Ce să văd, moșule?

Acolo, unde e pălăria! Era un mulatru înalt care se pișa și, dintr-odată, l-a înghițit pământul. N-a rămas decât pălăria.

Băiatul s-a întors spre el cu mutra lui lată, plină de coșuri. A căscat ochii:

Pfai, tăticule! Chiar ai văzut pe bune?

Am văzut, clar am văzut. L-a înghițit pământul. Mai întâi a ieșit o flăcăruie și după aia, nimic. Numai pălăria.

Au rămas amândoi acolo, în picioare, uluiți, privind lung pălăria. Spaima lor a atras atenția altor trei puștani. S-au apropiat, pe jumătate temători, pe jumătate provocatori:

Ce-i, Baiacu?

Baiacu i-a privit triumfător. În zilele următoare avea să fie ascultat. Oamenii aveau să facă roată în jurul lui să-l audă. Un om cu o poveste bună e aproape un rege.

1. Groapa în care te afli / măsurată în câte palme de pământ ai lucrat / e răsplata măruntă pe care ai avut-o în viață / are o mărime bună / nici prea lată, nici prea adâncă / e partea care ți se cuvine din latifundiul acesta.
2. E o groapă mare / pentru corpul tău neînsuflețit / dar vei fi mai împlinit / decât atunci când erai pe lume.

Morții lui Sabalu

În ziua în care Sabalu a spart peretele, Ludo i-a mărturisit cel mai mare coșmar al ei: împușcase un om și îl îngropase pe terasă. Băiatul a ascultat-o fără surprindere:

S-a întâmplat demult, mamaie. Nici el nu-și mai amintește.

Care el?

Mortul matale, Trinitá ăla. Mama spunea că morții suferă de amnezie. Dar mai rău suferă din cauza memoriei scurte a celor vii. Mata îți amintești de el în fiecare zi și asta e bine. Ar trebui să-ți amintești de el râzând, dansând. Trebuie să vorbești cu Trinitá cum vorbești și cu Fantasma. Morții sunt liniștiți dacă stai de vorbă cu ei.

Asta tot de la mama ta știi?

Da. Mama mea a murit când eram copil. Am rămas pe drumuri. Stau de vorbă cu ea, dar îmi lipsesc mâinile cu care mă apăra.

Copil ești și acum.

Nu mai pot, mamaie. Cum să mai fiu copil, departe de mâinile mamei mele?

Ți le dau eu pe-ale mele.

Ludo nu mai îmbrățișase pe nimeni de mult. Își cam pierduse îndemânarea. Sabalu a trebuit să-i ridice el brațele. S-a

cuibărit singur în brațele bătrânei doamne. Abia mai târziu i-a povestit despre mama lui, infirmieră, omorâtă pentru că voia să pună capăt comerțului de cadavre umane. La spitalul la care lucra, într-un oraș din nord, se întâmpla să dispară cadavre. Unii angajați vindeau organele vracilor și așa își scoteau de cinci ori salariul. Filomena, mama lui Sabalu, se revoltase la început în fața funcționarilor corupți, ajungând mai târziu să-i combată și pe vraci. A început să aibă probleme. O mașină s-a repezit spre ea când pleca de la muncă, aproape călcând-o de-a binelea. I-au spart casa de cinci ori. Găsea vrăji prinse de ușă, bilete cu insulte și amenințări. Nimic din toate astea n-a oprit-o. Într-o dimineață de octombrie, la piață, un bărbat s-a apropiat de ea și a înjunghiat-o în burtă. Sabalu și-a văzut mama căzând la pământ. I-a auzit vocea, șoptindu-i:

Fugi, fiule!

Filomena venise din São Tomé, gravidă, atrasă de ochii luminoși, umerii lați, râsul deschis, vocea caldă ale unui tânăr ofițer din Forțele Armate Angoleze. Ofițerul o dusese din Luanda în orașul cu pricina, trăise cu ea opt luni, asistase la nașterea lui Sabalu, plecase într-o misiune în sud, care ar fi trebuit să dureze câteva zile, și nu s-a mai întors.

Băiatul a luat-o prin piață, dărâmând coșuri cu fructe, lăzi de bere, colivii ciripitoare din nuiele împletite. O zarvă violentă de revoltă s-a ridicat în urma lui. Sabalu s-a oprit doar când a ajuns în fața casei. A rămas acolo, nemișcat, neștiind ce să facă. Atunci s-a deschis ușa și un bărbat încovoiat, îmbrăcat în negru, a sărit pe el, ca o pasăre de pradă. Băiatul s-a ferit, s-a rostogolit pe asfalt, s-a ridicat și, fără să se uite în urmă, a rupt-o iar la fugă.

Un camionagiu s-a îndurat să-l ducă până în Luanda. Sabalu i-a spus adevărul: mama lui murise și tatăl lui era dispărut. Spera să poată să găsească în capitală pe cineva din familie. Știa numele tatălui, Marciano Barroso, care fusese, sau era, căpitan al Forțelor Armate și care dispăruse într-o misiune undeva în sud. Mai știa că tatăl lui se născuse în Luanda. Bunicii paterni locuiau în Piața Quinaxixe. Își amintea că o auzise pe mama lui spunând numele ăsta. Îi povestise că acolo, în piața cu pricina, creștea o lagună de ape întunecate, în care locuia o sirenă.

Camionagiul l-a lăsat în Quinaxixe. I-a băgat un teanc de bancnote în buzunar:

Banii ăștia ar trebui să-ți ajungă să-ți închiriezi o cameră o săptămână, să-ți iei de mâncare și de băut. Sper că în timpul ăsta o să-ți găsești tatăl.

Băiatul s-a învârtit pe acolo, neliniștit, ore în șir. S-a dus mai întâi la un polițist obez, postat în fața ușii unei bănci:

Dumneavoastră îl cunoașteți pe căpitanul Barroso?

Polițistul a aruncat asupra lui niște ochi mici scânteind de furie:

Du-te de aici, vagabondule, du-te!

Unei vânzătoare i s-a făcut milă de băiat. S-a oprit o clipă să-l asculte. A mai chemat și pe altele. Una dintre ele își amintea de un bătrân, Adão Barroso, care locuise acolo, în blocul cu reclama luminoasă la berea Cuca. Murise de ani buni.

Se înserа când foamea l-a împins până la un mic bar. S-a așezat, temător. A cerut o supă și o Coca-Cola. Când să plece, un băiat cu fața umflată, cu pielea foarte chinuită, l-a îmbrâncit de perete:

Numele meu e Baiacu, țâcă. Sunt Regele din Quinaxixe. A arătat spre statuia unei femei din centrul grădinii: Aia e femeia

mea. Ea, Regina Ginga[1]. Eu, Regele Gingão. Ai biștari?

Sabalu s-a ghemuit, plângând. Alți doi băieți au apărut din umbră, de-o parte și de alta a lui Baiacu, împiedicându-l să fugă. Erau identici, scunzi și solizi, ca niște pitbulli, cu ochi lipsiți de lumină și același zâmbet absent pe buzele bine conturate. Sabalu a dus mâna la buzunar și i-a arătat banii. Baiacu i-a smuls bancnotele:

Așa, prietene. Te-ai purtat bine. Noaptea asta poți s-o arzi cu noi acolo, la cutii. Te apărăm noi. Mâine te-apuci de muncă. Cum te cheamă?

Sabalu.

Îmi pare bine, Sabalu. Ăsta e Diogo!

Care dintre ei?

Amândoi. Diogo e amândoi!

Lui Sabalu i-a luat ceva timp să înțeleagă că cele două corpuri alcătuiau un singur om. Se mișcau la unison, sau mai bine zis vibrau armonios, ca niște înotători sincron. Pronunțau în același timp aceleași cuvinte laconice. Râdeau în hohote comune. Plângeau cu lacrimi identice. Femeile gravide leșinau când îl vedeau. Copiii fugeau de el. Diogo, însă, nu părea să aibă nici cea mai mică înclinație spre rău. Avea bunătatea arborelui de *pitanga*, care dă roade la soare, deși discrete și rare, mai degrabă din neglijență decât dintr-o determinare clară a spiritului. Baiacu scotea ceva profit punându-l pe Diogo să cânte și să danseze *kuduru* în fața hotelurilor mari. Străinii rămâneau fascinați. Îi dădeau bacșișuri generoase. Un ziarist portughez a scris un mic articol despre dansatorul de *kuduru*, în care apărea și o fotografie cu Diogo îmbrățișat cu Baiacu. Acesta din urmă avea mereu la el, în buzunarul pantalonilor, articolul decupat din ziar. Îl arăta mândru:

Sunt un afacerist de stradă.

La început, Sabalu spăla mașini. Îi dădea banii lui Baiacu. Afaceristul de stradă cumpăra mâncare pentru toți. Lui își mai lua țigări și bere. Câteodată bea peste măsură. Devenea vorbăreț. Filozofa:

Adevărul e ca un pantof fără talpă pentru cine nu știe să mintă.

Se enerva ușor. Odată, Diogo n-a fost atent și niște băieți au furat un radio mic cu baterii, pe care Baiacu îl șutise de pe bancheta din spate a unui jeep blocat în trafic. În noaptea aceea, Baiacu a făcut un foc lângă lagună. A încins o tablă de fier până s-a înroșit. L-a chemat pe Diogo, l-a prins de o mână și i-a pus-o pe tablă. Cele două corpuri ale lui Diogo s-au contorsionat disperate. Cele două guri au scos un urlet ascuțit. Sabalu a vomitat, agonizând de la mirosul de carne arsă și disperarea lui Diogo.

Ești slab, a scuipat Baiacu: N-o să fii rege niciodată.

Din acea zi, ca să facă bărbat din el, măcar un bărbat, dacă rege nu avea cum să devină, a început să-l ia în scurte expediții de jaf. Cel mai potrivit era pe la sfârșitul după-amiezii, când burghezii se întorceau acasă, în mașinile lor, suferind ore în șir în ambuteiaje. Se găsea mereu vreun nefericit care deschidea geamul, ori ca să se aerisească fiindcă nu-i mergea aerul condiționat, ori ca să se ia la harță cu cineva. Atunci Baiacu sărea din umbră, cu fața desfigurată de coșuri, ochii mari arzând, și le punea un ciob de sticlă la gât. Sabalu băga mâna pe geam și le lua portofelul, ceasul, orice obiect de valoare care era la îndemână. Apoi fugeau amândoi cât îi țineau picioarele prin haosul de vehicule, oameni zbierând amenințări, furia claxoanelor, câteodată focuri de armă.

Baiacu a venit cu ideea să escaladeze schelele. I-a făcut instructajul lui Sabalu:

Te urci, vezi dacă e vreo fereastră deschisă și intri fără să faci zgomot. Eu nu pot. Mi se face rău de la înălțime. În afară de asta, când urc prea sus, mă simt mai scund.

Sabalu s-a suit până pe terasă. A văzut găinile moarte. A coborât și a descoperit un apartament devastat până la os, fără mobile, fără uși și podele. Pereții, acoperiți de scrisuri și desene stranii, l-au speriat. S-a dat încet înapoi înspre scări. I-a spus lui Baiacu că nu e nimic. Totuși, în noaptea următoare, s-a cățărat iar pe schele. De data asta s-a aventurat și prin celelalte încăperi. În dormitor a văzut-o pe bătrână dormind pe o saltea. Haine puse pe jos, într-un colț. Bucătăria era singurul loc din casă care părea normal, cu excepția pereților înnegriți de fum. Avea o masă solidă, cu blat de marmură, cuptor și frigider. Băiatul a scos o pâine pe care o adusese în buzunar, umbla mereu cu o pâine în buzunar, și a pus-o pe masă. Într-unul din sertare a descoperit o colecție de tacâmuri de argint. Le-a băgat în rucsac și a plecat. I-a dat tacâmurile lui Baiacu. Băiatul a fluierat, impresionat:

Bună treabă, țâcă. N-ai găsit biștari, bijuterii?

Sabalu a zis că nu. Era mai multă sărăcie acolo sus decât la ei, pe străzile Luandei. Baiacu nu s-a potolit.

Mâine te duci înapoi.

Sabalu a încuviințat doar din cap. I-a cerut bani ca să cumpere pâine. A pus pâinea, un pachet de unt și o sticlă de Coca-Cola în rucsac și a escaladat clădirea. Le-a lăsat pe toate pe masa din bucătărie. Când l-a văzut că se întoarce cu mâna goală, Baiacu a explodat. S-a năpustit asupra lui cu pumnii și picioarele. L-a doborât. L-a lovit în continuare cu șuturi în cap,

în gât, până când Diogo l-a prins de brațe și l-a dat deoparte. În noaptea următoare, Sabalu s-a urcat iar pe terasă. De data asta a găsit-o pe Ludo pe jos. A coborât foarte speriat. I-a cerut lui Baiacu să-l lase să cumpere medicamente. Bătrâna căzuse. Părea foarte grav. Celălalt nici nu l-a ascultat:

Nu-ți văd aripile, Sabalu. N-ai aripi, nu ești înger. Lasă baba să moară.

Sabalu n-a zis nimic. I-a însoțit pe Baiacu și pe Diogo la târgul Roque Santeiro. Au vândut tacâmurile. Au prânzit prin împrejurimi, într-un bar care se ridica, cocoțat pe stâlpi, pe deasupra haosului babelic din târg. Sabalu l-a lăsat pe Baiacu să-și bea berea. A îndrăznit să întrebe apoi dacă nu putea să ia și el din bani. La urma urmei, el făcuse rost de tacâmuri. Celălalt s-a înfuriat:

La ce-ți trebuie ție biștari? Îți dau eu tot ce ai nevoie. Sunt ca un tată pentru tine.

Lasă-mă măcar să văd banii, n-am văzut niciodată atâția bani la un loc.

Baiacu i-a pus în mână teancul gros de bancnote. Sabalu l-a înșfăcat. A sărit de pe terasă în nisip. S-a ridicat cu genunchii plini de sânge. A fugit, strecurându-se prin mulțime, în timp ce, aplecat peste balustradă, Baiacu îi striga, înjurând și amenințându-l:

Hoțule! Lichea! Te omor, bă!

Sabalu a cumpărat medicamente și mâncare. Se însera când s-a întors în Quinaxixe. L-a văzut pe Baiacu stând pe jos, cu Diogo, lângă schele. S-a dus la un alt puști și i-a pus în mână cinci bancnote:

Spune-i lui Baiacu că-l aștept la Verde Bar.

Puștiul s-a dus în fugă. I-a dat mesajul. Baiacu a sărit în sus și a plecat, urmat de Diogo, în direcția opusă. Sabalu s-a cățărat pe schele. A răsuflat abia când a ajuns pe terasă.

1. Regina africană Ginga (c. 1581-1663), care stăpânea teritorii astăzi parte din Angola, a rezistat timp de 40 de ani în fața ocupației coloniale portugheze și a comerțului cu sclavi, devenind astfel simbol al luptei împotriva asupririi și o figură importantă din imaginarul istoric și cultural angolez.

Daniel Benchimol investighează dispariția lui Ludo

Daniel Benchimol a citit de două ori scrisoarea Mariei da Piedade Lourenço. A sunat pe un prieten de-al tatălui lui, geolog, care își dedicase viața prospecției de diamante. Bătrânul Vitalino își amintea foarte bine de Orlando:

Un tip în regulă, groaznic la fire. Dur, sec și țeapăn tot timpul, de parcă ar fi avut mereu pe el o cămașă de cuie. I se spunea Pico. Nimeni nu voia să iasă cu el la cafea. Nu-și făcea prieteni. A dispărut puțin înainte de Independență. A profitat de zăpăceală, a băgat niște pietre în buzunar și a fugit în Brazilia.

Daniel a căutat pe internet. A găsit sute de persoane cu numele Orlando Pereira dos Santos. Și-a pierdut ore în șir căutând un indiciu, orice fel de referință care să-i permită să facă legătura cu individul pe care-l căuta. Fără izbândă. I s-a părut ciudat. Un bărbat ca Orlando, dacă ar fi locuit de douăzeci și ceva de ani în Brazilia, sau în orice altă țară în afară de Afganistan, Sudan sau Butan, ar fi trebuit să lase o urmă pe marea rețea virtuală. L-a mai sunat o dată pe Vitalino:

Orlando ăsta avea familie în Angola?

Așa ar trebui. El era din Catete.

Catete?! Am crezut că e portughez.

Nu, nu! Angolez pur. Mulatru. După 25 aprilie din Portugalia, tot insista să ne amintim originile. Se lăuda că îl cunoștea pe Manguxi[1]. Zi și tu! Un tip care atâția ani n-a ridicat o dată glasul împotriva colonialismului! Dar, trebuie să zic că, la drept vorbind, nu se împăca cu rasiștii, asta nu, s-a dovedit a fi întotdeauna un om drept. Îi trata pe albi și pe negri cu aceeași aroganță.

Și familia?

Nu prea știu, familia. Cred că era văr cu Vitorino Gavião.

Poetul?

Un derbedeu. Poți să-i spui cum vrei.

Benchimol știa unde să-l găsească pe Vitorino Gavião. A traversat strada și a intrat la Biker. Berăria istorică, la ora aceea, era aproape goală. La o masă, puțin mai retrasă, patru bătrâni jucau cărți. Vorbeau tare. Au tăcut când l-au văzut că se apropie:

Aveți grijă! a zis unul dintre ei, prefăcându-se că șoptește, dar așa încât să-l audă jurnalistul: A venit presa înregimentată. Urechile stăpânirii.

Benchimol s-a enervat:

Dacă eu sunt vocea regimului, atunci voi sunteți excrementul.

Cel care șoptise s-a îndreptat:

Nu te enerva, tovarășe. Ia o bere.

Vitorino Gavião a lăsat să-i scape un râs acid:

Noi suntem corul grecesc. Vocea conștiinței naționale. Asta suntem. Stăm aici, în penumbră, comentând progresul tragediei. Lansând avertizări pe care nu le ascultă nimeni.

O chelie jignitoare îi furase chica stufoasă, à la Jimi Hendrix, cu care în anii șaizeci, la Paris, își proclamase negritudinea. Astfel, cu craniul neted, lucios, ar fi trecut drept alb până și în Suedia. Mă rog, poate în Suedia nu chiar. A ridicat glasul curios:

Ce vești?

Jurnalistul și-a tras un scaun. S-a așezat:

L-ai cunoscut pe unul, Orlando Pereira dos Santos, inginer minier?

Gavião a șovăit, foarte palid:

Văr cu mine. Văr bun. A murit?

Nu știu. Ai câștiga ceva din moartea lui?

Tipul a dispărut pe la Independență. Se zice că a luat cu el un lot de diamante.

Crezi că el te mai ține minte?

Eram prieteni. Nu m-a mirat tăcerea lui Pico în primii ani. Și eu, dac-aș fi furat un lot de diamante, aș fi vrut să mă uite toți. El a fost uitat. De mult, l-a uitat toată lumea. De ce mă întrebi toate astea?

Jurnalistul i-a arătat scrisoarea de la Maria da Piedade Lourenço. Gavião își amintea de Ludo. I se păruse dintotdeauna cam aeriană. Acum înțelegea de ce. Și-a amintit de vizitele pe care le făcea acasă la vărul lui, în Blocul Invidiaților. De euforia din zilele de dinaintea Independenței.

Dac-aș fi știut c-o să iasă așa, aș fi rămas la Paris.

Și ce-ai fi făcut, acolo, la Paris?

Nimic! a oftat Gavião. Nimic, ca și aici. Dar măcar acolo l-aș fi făcut cu eleganță. Aș fi fost un *flâneur*[2].

În aceeași după-amiază, după ce a plecat de la ziar, Daniel a urcat pe jos până la Piața Quinaxixe. Blocul Invidiaților era încă

destul de degradat. Cu toate astea, holul era văruit proaspăt și se respira un aer curat și jovial. Un portar păzea liftul.

Funcționează? a întrebat jurnalistul.

Bărbatul i-a zâmbit, mândru:

Aproape tot timpul, șefu', aproape tot timpul!

L-a rugat pe Daniel să se identifice și abia apoi a chemat liftul. Jurnalistul a intrat. A urcat până la etajul al unsprezecelea. A ieșit. S-a oprit o clipă, impresionat de curățenia pereților și podeaua strălucitoare. O singură ușă făcea notă discordantă de restul, cea de la apartamentul D. Era zgâriată și avea o gaură, pe la jumătate, care părea făcută de un glonț. Jurnalistul a apăsat pe sonerie. N-a auzit nici un sunet. Atunci a bătut de trei ori, cu putere. A deschis un băiat. Cu ochii mari, o expresie de maturitate impresionantă pentru cineva atât de tânăr.

Salut! i-a zis jurnalistul: Locuiești aici?

Da, domnule. Eu cu bunica mea.

Pot să vorbesc cu bunica?

Nu.

E în regulă, fiule, vin să vorbesc.

Daniel a auzit vocea fragilă, spartă, și abia apoi a văzut apărând o doamnă foarte palidă, care-și trăgea un picior, cu părul cărunt împletit în două cozi groase:

Sunt Ludovica Fernandes, cavalere. Ce doriți?

1. Porecla dată primului președinte al Republicii Angola, António Agostinho Neto, în funcție între 1975-1979.
2. Pierde-vară (fr.).

Mutiati blues (2)

Bătrânul a văzut cum luna ianuarie se înalță și se închide în jurul celor din tribul kuvale ca o capcană. Mai întâi seceta. Mulți boi au murit. Pe măsură ce înaintau către est, urcând muntele, aerul s-a mai îndulcit, pământul s-a făcut mai proaspăt și mai moale. Au găsit niște pășuni, niște bălți mlăștinoase și au mers mai departe, descifrând cu greu firavele indicii de verdeață. Gardul a apărut dintr-odată, ca o insultă, jignind pulpa luminoasă a dimineții. Turmele s-au oprit. Tinerii s-au adunat în grupuri, nervoși, strigând în gura mare fraze scurte de mirare și de revoltă. António, fiul cel mare al bătrânului, s-a apropiat. Asuda. Chipul frumos, cu nasul drept, bărbia bine definită, era încins de efort și furie:

Ce ne facem?

Bătrânul s-a așezat. Îngrădirea se întindea pe câteva sute de metri. Apărea din dreapta, dintr-un ghem aspru de spini, numiți prin părțile acelea gheare-de-pisică, și se afunda în stânga, într-un coșmar și mai dens, mai ascuțit, de buruieniș, de cactuși înalți cu formă de candelabru și de arbori *mutiati*. Dincolo de gard se deschidea un drum blând de pietriș alb, pe unde, în acea perioadă a anului, ar fi trebuit să curgă un mic pârâiaș.

Jeremias Carrasco și-a ales un băț, a netezit nisipul și s-a pus pe scris. António s-a ghemuit lângă el.

În acea seară au dărâmat gardul și au trecut pe partea cealaltă. Au găsit ceva apă. Pășuni bune. A început să bată vântul. Vântul târâia umbre greoaie, ca și cum ar fi adus noaptea, în zdrențe, smulsă dintr-un deșert și mai îndepărtat. Au auzit zgomot de motor și au văzut venind, prin umbră și praf, un jeep în care erau șase bărbați înarmați. Unul dintre ei, un mulatru slab, cu o înfățișare deplorabilă de pisică udă, a sărit din vehicul și a înaintat spre ei, agitând în mâna dreaptă un AK-47.

Striga în portugheză și în *nkumbhi*. Bucăți de fraze au ajuns, destrămate de vânt, la urechile lui Jeremias:

Pământul ăsta are un stăpân. Plecați! Plecați imediat!

Bătrânul a ridicat mâna dreaptă, încercând să rețină impulsul tinerilor. Prea târziu. Un băiețaș sfrijit, care abia primise nevastă de câteva luni, și căruia i se spunea Zebra, a aruncat sulița (denumită *ehonga*). Arma a desenat o elipsă extrem de elegantă pe cerul în panică și s-a înfipt, cu o lovitură seacă, la câțiva centimetri de ghetele mulatrului.

A urmat o infimă clipă de liniște. Vântul însuși parcă s-a potolit. Apoi, paznicul a ridicat arma și a tras.

În lumina nemiloasă din miezul zilei, ar fi ieșit o baie de sânge. Cei șase oameni erau înarmați. Unii dintre păstori făcuseră ceva armată și aveau și ei arme de foc. La ora aceea însă, cu vântul biciuind întunericul, doar două gloanțe au dat de carne. Zebra a fost rănit ușor la un braț. Mulatrul la un picior. Ambele părți s-au retras, dar, în confuzia momentului, multe vite au rămas în urmă.

În noaptea următoare, un grup de păstori tineri, conduși de Zebra, a intrat iar pe moșie. S-au întors cu câteva dintre vacile pierdute, alte câteva vaci care nu erau ale lor și cu un băiat de paisprezece ani care, după spusele lui Zebra, îi fugărise călare, urlând ca un apucat.

Jeremias s-a speriat. Să furi vite face parte din tradiție. Se întâmplă des. În cazul respectiv fusese un fel de schimb. Sechestrarea băiatului, pe de altă parte, putea să le aducă probleme. A cerut să i-l aducă. Era un adolescent cu ochii foarte verzi, păr rebel prins într-o coadă de cal. Unul din cei cărora în Angola li se spune *frontiere pierdute*, pentru că la lumina soarelui par albi și în penumbră se dovedesc a fi, de fapt, mulatri – de unde reiese că, uneori, oamenii se cunosc mai bine departe de lumină. L-a privit pe bătrân cu dispreț:

Bunicul meu o să te omoare!

Jeremias a râs. A scris pe nisip:

Am mai murit o dată. A doua oară nu mai e așa greu.

Adolescentul a bâiguit ceva, surprins. A început să plângă:

Mă numesc André Ruço, domnule, sunt nepotul generalului Ruço. Spuneți-le să nu-mi facă rău. Lăsați-mă să plec. Luați vacile, dar lăsați-mă să plec.

Bătrânul a încercat din răsputeri să-i convingă pe tineri să-l elibereze pe André. Aceștia își cereau vacile înapoi și garanția că puteau traversa moșia în căutare de pășuni mai bune. După trei zile, erau în același punct, când Jeremias și-a văzut trecutul lăsându-se pe vine în fața lui. Îmbătrânise, ceea ce nu se întâmplă întotdeauna, unele trecuturi străbat secole fără ca timpul să le corupă. Acela nu: se uscase și mai tare, făcuse riduri, iar părul care-i mai rămăsese aproape nu mai avea culoare. Vocea, în schimb, rămăsese la fel de solidă și fermă. În

acel moment, trezindu-se în fața lui Monte, văzându-l cum se ridică și e îmbrâncit și aruncat cât colo, văzându-l cum o ia la fugă, alungat de tineri păstori, Jeremias Carrasco și-a amintit de diamantele lui Orlando Pereira dos Santos.

Straniul destin al râului Kubango

Nasser Evangelista era fericit la noul lui loc de muncă. Purta o uniformă albastră, foarte curată, și își petrecea cea mai mare parte a timpului așezat la un birou, citind, în timp ce păzea ușa cu coada ochiului. Prinsese gustul cititului cât stătuse închis în pușcăria São Paulo din Luanda. După ce fusese eliberat, lucrase ca artizan, sculptând măști, la târgul de la km 17. Într-o după-amiază, l-a întâlnit pe Micul Șef de Trib, cu care împărțise o celulă, iar acesta i-a propus să se angajeze ca portar la Blocul Invidiaților, în Quinaxixe, unde tocmai se mutase:

E o slujbă liniștită, l-a asigurat afaceristul: O să poți să stai să citești.

Cu asta l-a convins. În acea dimineață, Nasser Evangelista recitea, pentru a șaptea oară, aventurile lui Robinson Crusoe, când a observat un băiat foarte urât, cu fața plină de coșuri, dând târcoale intrării de bloc. A pus semn la pagină. A băgat cartea în sertar. S-a ridicat și s-a dus până la ușă:

Hei, tu! Bubosule. Ce cauți la blocul meu?

Puștiul s-a apropiat, intimidat:

Știți cumva dacă aici stă un băiat?

Stau mai mulți, țâcă. Blocul ăsta e o metropolă.

Un băiat de șapte ani, îl cheamă Sabalu.

A, da! Sabalu, îl știu. De la unșpe D. Foarte simpatic. Locuiește cu bunica, dar pe ea n-am văzut-o niciodată. Nu iese din casă.

În acel moment au apărut alte două personaje. Nasser a tresărit, văzându-i tropăind pe stradă, amândoi îmbrăcați în negru, ca și cum ar fi ieșit dintr-o aventură de-a lui Corto Maltese. Cel mai bătrân avea pe cap o căciulă de trib Mucubal, cu dungi roșii și galbene, mărgele la gât, brățări late la mâini. Era încălțat cu niște sandale vechi, din piele, care lăsau la vedere niște picioare enorme, crăpate, pline de praf. Alături de bătrân, mișcându-se cu eleganța celor care defilează pe pasarelă, era un tânăr foarte înalt și slab. Avea și el brățări și mărgele, dar în cazul lui, asemenea ornamente păreau la fel de naturale ca melonul pe care îl purta pe cap. Cei doi bărbați au înaintat cu hotărâre înspre Nasser. Mergem sus, l-a anunțat tânărul, în timp ce, cu un gest de lehamite, îl dădea pe portar la o parte. Nasser primise instrucțiuni foarte stricte să nu lase pe nimeni să urce fără să noteze înainte numărul de buletin sau de la carnetul de conducere. Se pregătea să-i oprească pe cei doi, când Baiacu, fentându-l, s-a repezit pe scări în sus. Portarul s-a dus după el. Jeremias și fiul lui au chemat liftul, au intrat și au urcat. Când au ieșit, la etajul al unsprezecelea, bătrânul a simțit că-l ia cu amețeală. A rămas fără aer. S-a sprijinit o clipă de perete. L-a văzut pe Daniel Benchimol, care o saluta pe Ludo, și a recunoscut-o, deși nu o văzuse niciodată.

Am o scrisoare pentru dumneavoastră, îi spunea Daniel: Poate ar fi mai bine să intrăm, să stați jos și să putem vorbi.

În timp ce se întâmplau toate astea, Magno Moreira Monte intra în bloc. Negăsind portarul, a chemat liftul și a urcat. În timp ce urca, a auzit țipetele lui Nasser urmărindu-l pe Baiacu:

Treci înapoi. N-ai voie să urci!

Și Micul Șef de Trib, care era acasă și se bărbierea, s-a speriat de țipetele portarului. S-a spălat pe față, și-a pus niște pantaloni și s-a dus la ușă să vadă ce e cu scandalul. Baiacu a trecut în fugă pe lângă el, i-a dat la o parte pe păstori și s-a oprit la câțiva metri de Daniel Benchimol. În clipa următoare s-a deschis ușa liftului și fostul prizonier s-a trezit, surprins, față în față cu bărbatul care, cu 25 de ani în urmă, îl interogase și îl torturase.

Baiacu a scos un șiș cu arc din buzunarul de la pantaloni și l-a îndreptat spre Sabalu:

Hoțule! O să-ți tai urechile!

Băiatul l-a înfruntat:

Vino. Nu-mi mai e frică de tine!

Ludo l-a împins înapoi în apartament:

Intră, fiule. N-a fost o idee bună să deschidem ușa.

Nasser Evangelista s-a aruncat pe Baiacu și l-a dezarmat:

Calm, micuțule, dă-i drumul. Hai să stăm de vorbă.

Nedumerirea Micului Șef de Trib l-a înveselit pe Monte:

A, tovarășul Arnaldo Cruz! Când aud pe cineva vorbind Angola de rău, vă dau mereu de exemplu. O țară unde până și nebunii fac avere, până și dușmanii regimului, înseamnă că e, obligatoriu, foarte generoasă!

António, năucit de mulțimea evenimentelor, a șoptit la urechea bătrânului, în limba unduitoare a celor din tribul *kuvale*:

Oamenii ăștia n-au boi, tată. Nu știu nimic despre boi.

Daniel Benchimol a luat-o pe Ludo de braț:

Așteptați puțin, doamnă. Citiți scrisoarea.

Micul Șef de Trib și-a înfipt arătătorul în pieptul lui Monte:

Tu de ce râzi, hienă? Vremea hienelor s-a dus.

Ludo înapoie plicul:

Ochii mei nu mai sunt buni de citit.

Monte dădu la o parte brațul Micului Șef de Trib și, întorcându-se, îl văzu pe Jeremias. Coincidența păru să-l înveselească și mai tare:

Ia te uită, altă față cunoscută. Revederea noastră din Namibe n-a mers prea bine. Cel puțin pentru mine. Dar de data asta sunteți pe teritoriul meu.

Daniel Benchimol a tresărit când i-a auzit vocea lui Monte. S-a întors către detectiv:

Îmi amintesc de dumneavoastră. Sunteți cel care m-a trezit în noaptea în care a dispărut Simon-Pierre. De fapt, pe mine trebuia să mă faceți să dispar, nu-i așa?

În acel moment, toate privirile s-au îndreptat spre fostul agent. Nasser Evangelista i-a dat drumul lui Baiacu și s-a dus spre Monte, înfuriat, cu șișul în mână:

Și eu îmi amintesc de dumneavoastră, dar nu sunt amintiri plăcute.

Monte, văzându-se încercuit de Jeremias, António, Micul Șef de Trib, Daniel Benchimol și Nasser Evangelista, începu să dea înapoi înspre scări:

Calm, calm, ce-a fost a fost. Suntem cu toții angolezi.

Nasser Evangelista nu l-a auzit. Își auzea propriile țipete, cu un sfert de secol înainte, dintr-o celulă strâmtă, mirosind a căcat și a pișat. Auzea țipetele unei femei pe care n-a văzut-o niciodată, venind dintr-o întunecime identică. Țipete și lătratul câinilor. În urma lui totul țipa. Totul lătra. A făcut doi pași și a împins lama în pieptul lui Monte. A rămas surprins să nu întâmpine rezistență. A repetat gestul încă și încă o dată.

Detectivul s-a clătinat, foarte palid, a dus mâinile la cămașă. N-a văzut sânge. Hainele îi erau intacte. Jeremias l-a apucat pe Nasser de umeri și l-a tras spre el. Daniel i-a smuls șișul din mână:

E fals. Slavă Cerului, e un cuțit de circ.

Așa era. Șișul avea un capăt gol, cu arc, în care aluneca lama, ascunzându-se, când era apăsată.

Daniel și-a băgat arma în gât și în piept, ca să le demonstreze celorlalți falsitatea armei. Apoi a sărit la Jeremias. L-a tăiat pe Nasser. Râdea tare, în hohote pline, isterice, pe care ceilalți le acompaniau. Și Ludo râdea, ținându-se de Sabalu, cu lacrimile șiroindu-i.

Numai Monte a rămas serios. Și-a aranjat cămașa, și-a îndreptat spatele, a coborât scările. Afară aerul frigea. Un vânt uscat scutura copacii. Detectivul respira cu greutate. Îl durea pieptul, nu acolo unde Nasser îl înjunghiase fictiv, ci pe dinăuntru, într-un loc ascuns, căruia el nu știa să-i dea un nume. Și-a șters ochii. Și-a scos ochelarii de soare din buzunarul de la pantaloni și i-a pus pe nas. Și-a amintit, fără nici un motiv anume, imaginea unei canoe plutind în Delta Okavango.

Kubango își schimbă numele în Okavango când treci granița cu Namibia. Fiind un râu mare, nu-și îndeplinește destinul comun semenilor săi: nu se varsă în mare. Își deschide brațe puternice și moare în plin deșert. E o moarte sublimă, generoasă, care umple de verde și de viață nisipurile din Kalahari. Monte își petrecuse cea de-a treizecea aniversare de căsătorie în Delta Okavango, la o pensiune ecologică – un cadou de la copii. Fuseseră zile fericite, el și Maria Clara, vânând coleoptere și fluturi, citind, plimbându-se cu canoea.

Unii oameni suferă de teama că vor fi uitați. Această patologie poartă numele de atazagorafobie. În cazul lui se întâmpla opusul: trăia cu groaza că nu va fi uitat niciodată. Acolo, în Delta Okavango, se simțise uitat. Fusese fericit.

În care se dezvăluie cum Nasser Evangelista l-a ajutat pe Micul Șef de Trib să fugă din închisoare

Murim întotdeauna de descurajare, sau altfel spus, când sufletul cedează – atunci murim. Asta e teza Micului Șef de Trib. Ca s-o demonstreze, afaceristul povestește ce i s-a întâmplat când a fost prins a doua oară. A înfruntat condițiile groaznice din închisoare, tratamentul josnic, torturile, cu un curaj care îi surprindea nu numai pe tovarășii lui de nefericire, ci și pe gardienii închisorii și pe agenții poliției politice.

Nu era curaj, mărturisește: Eram posedat de revoltă. Sufletul meu se revolta împotriva nedreptăților. Frica, da, frica durea mai tare decât loviturile, dar revolta creștea mai mult decât frica și așa le țineam piept polițiștilor. Nu tăceam din gură niciodată. Când țipau la mine, eu țipam și mai tare. De la un moment încolo, am văzut că le era mai frică lor de mine, decât mie de ei.

Odată, când l-au băgat drept pedeapsă într-o celulă minusculă, căreia îi spuneau Kifagondo[1], Micul Șef de Trib a găsit un șobolan și l-a adoptat. I-a pus numele Esplendor, un nume poate prea optimist pentru un șobolan ordinar, cenușiu și slab, cu o ureche mușcată și cu blana în stare foarte proastă.

Când Micul Șef de Trib a reapărut în celula comună, cu Esplendor plin de praf pe umărul drept, unii dintre colegi au râs de el. Cei mai mulți nici nu l-au băgat în seamă. Pe atunci, la sfârșitul anilor șaptezeci, închisoarea São Paulo reunea o extraordinară colecție de personalități. Mercenari americani și englezi, capturați în luptă, conviețuiau cu exilați din Congresul Național African căzuți în dizgrație. Tineri intelectuali de extremă-stânga făceau schimb de idei cu bătrâni portughezi susținători ai lui Salazar. Erau și indivizi închiși pentru trafic de diamante și alții pentru că nu au stat aliniați în timp ce se arbora steagul. Unii dintre prizonieri fuseseră conducători importanți ai partidului. Se lăudau că sunt prieteni cu Președintele Republicii.

Chiar ieri am fost la pescuit cu Bătrânul, i se grozăvea unul dintre ei Micului Șef de Trib: când o să afle ce s-a întâmplat, o să mă scoată de aici și o să-i închidă pe imbecilii care mi-au făcut una ca asta.

A fost executat o săptămână mai târziu.

Mulți nici nu știau de ce sunt acuzați. Unii înnebuneau. Și gardienii înnebuneau. Interogatoriile păreau de multe ori haotice, fără sens, ca și cum obiectivul n-ar fi fost să smulgă informații de la deținuți, ci doar să-i tortureze și să-i deruteze.

Într-un asemenea context, un bărbat cu un șobolan dresat nu uimea pe nimeni. Micul Șef de Trib avea grijă de Esplendor. Îl învăța să răspundă la comenzi. Îi spunea șezi! și animalul ședea. Învârte-te! ordona el, iar șobolanul începea să meargă în cerc. Cazul a ajuns la urechile lui Monte, care s-a dus la celulă să-l viziteze pe prizonier.

Mi s-a spus că ți-ai făcut un nou prieten.

Micul Șef de Trib n-a răspuns. Își inventase o regulă, să nu răspundă niciodată unui agent de poliție politică, în afară de cazul în care ar fi început să țipe. Atunci, îl ataca cu urlete, acuzându-l că e în serviciul dictaturii social-fasciste, etc. Comportamentul prizonierului îl exaspera pe Monte.

Vorbesc cu tine, ce dracu'! Nu mă trata de parc-aș fi invizibil.

Micul Șef de Trib i-a întors spatele. Monte și-a pierdut cumpătul. L-a tras de cămașă. În acel moment l-a văzut pe Esplendor. A pus mâna pe animal, l-a azvârlit la pământ și l-a călcat în picioare. Printre atâtea crime, atât de uriașe, care se comiteau pe atunci, chiar acolo, între pereții închisorii, moartea măruntă a lui Esplendor n-a afectat pe nimeni, în afară de Micul Șef de Trib. Tânărul a căzut într-o descurajare profundă. Își petrecea zilele întins pe o rogojină, mut, nemișcat, indiferent la colegii de celulă. A slăbit într-atât, încât coastele îi ieșeau prin piele ca lamele unui lamelofon. Într-un final, a fost dus la infirmerie.

Când a fost închis, Nasser Evangelista lucra la spitalul Maria Pia ca ajutor de infirmier. Nu-l interesa politica. Toată atenția lui era îndreptată către o tânără infirmieră numită Sueli Mirela, cunoscută pentru picioarele ei lungi, pe care le expunea cu generozitate, în minijupe îndrăznețe, și pentru coafura ei rotundă, à la Angela Davis. Tânăra, logodnica unui agent de securitate, s-a lăsat sedusă de vorbele dulci ale ajutorului de infirmier. Logodnicul, furios, l-a acuzat pe rival de legături cu fracționiștii. După ce a fost închis, Nasser a fost pus să lucreze la infirmerie. L-a impresionat starea în care l-a văzut pe Micul Șef de Trib. El însuși a pus la cale și a organizat planul nebunesc și, cu toate astea, fericit, care i-a permis tânărului debilitat să se întoarcă în libertate. În fine, o libertate relativă, din moment ce,

așa cum îi place însuși Micului Șef de Trib să repete, nici un om nu e liber cât timp altul este închis.

Nasser Evangelista a înregistrat decesul Micului Șef de Trib, alias Arnaldo Cruz, în vârstă de 19 ani, student la Drept, și el cu mâna lui a pus corpul în coșciug. Un văr îndepărtat, în realitate un tovarăș din micul partid în care milita studentul, a luat coșciugul în primire. L-a îngropat, cu o slujbă discretă, în Cimitirul Alto das Cruzes. Asta după ce l-a extras pe respectivul pasager. Micul Șef de Trib își luase obiceiul de a vizita mormântul, la comemorarea presupusei lui morți, ducându-și sieși flori: Pentru mine e un prilej de reflectare asupra fragilității vieții și un mic exercițiu de alteritate, le explica prietenilor. Mă duc acolo și încerc să mă gândesc la mine ca la o rudă apropiată. Până la urmă, eu îmi sunt cea mai apropiată rudă. Mă gândesc la defectele ei, la calitățile ei, și dacă merită sau nu lacrimile mele. Aproape de fiecare dată plâng puțin.

Au trecut luni bune până când poliția a descoperit înșelăciunea. Atunci, l-au închis din nou.

1. Kifagondo este localitatea la aprox 20 km de Luanda, unde, în ziua premergătoare proclamării Independeței Angolei (11 noiembrie 1975), a avut loc o confruntare armată între MPLA și FNLA. Acesta din urmă, având sprijinul Zairului, al Africii de Sud și al unui batalion de mercenari portughezi, a atacat trupele MPLA, susținute de soldați cubanezi, în încercarea de a ajunge în Luanda și a împiedica proclamarea independenței de către MPLA.

Mistere din Luanda

Micul Șef de Trib se distra stând de vorbă cu vânzătorii de artizanat. Se rătăcea pe străduțele prăfuite, printre barăcile de lemn, studiind pânzele din Congo, cele o mie și una de picturi de apusuri și dansuri, măștile *tchokwê* pe care artizanii le îngroapă, pe timpul lunilor ploioase, ca să pară mai vechi. I se întâmpla să mai cumpere câte un obiect sau altul care nu-i plăcea, doar pentru a mai lungi discuția. Impulsionat mai mult de spiritul de solidaritate decât de gândul la câștig, înființase o firmă de producție și comercializare de artizanat. El însuși gândea și desena piese în lemn negru african, pe care apoi artizanii se ocupau să le facă. Le vindea în aeroportul din Luanda și în magazine mici dedicate așa-numitului comerț echitabil, în Paris, Londra și New York. Dădea de lucru la mai bine de două duzini de artizani. Una dintre piesele cu cel mai mare succes reprezenta mica figurină cunoscută din arta statuară tradițională angoleză numită *Pensador*, gânditorul, cu un căluș care îi acoperea gura. Poporul îi dăduse acestei piese numele de *Nem-Penses*, adică, „nici să nu te gândești“.

În acea după amiază, Micul Șef de Trib a traversat piața fără să dea multă atenție vânzătorilor. S-a mărginit să zâmbească, făcând un semn cu capul celor care îl salutau. Papy Bolingô

începuse spectacolul. Fofo cânta o melodie veche de-a formației senegaleze Orchestra Baobab. Barul era plin. Când l-a văzut venind, un chelner s-a apropiat cu un scaun pliant. L-a montat și afaceristul a luat loc. Oamenii râdeau, fascinați, în timp ce Fofo se mișca pe ritm, deschizând și închizând gura enormă.

Micul Șef asistase de multe ori la spectacol. Știa că Papy Bolingô muncise la un circ, în Franța, pe timpul anilor de exil. Cu siguranță în perioada aceea își descoperise și își dezvoltase talentul extraordinar de ventriloc cu care își câștiga traiul acum. Fostul sunetist insista, chiar și în privat, în ce privește autenticitatea spectacolului:

Fofo vorbește! se încăpățâna să spună, printre hohote. Fofo cântă. Nu eu. L-am învățat primele lui cuvinte pe când era foarte mic. Apoi l-am învățat să cânte.

Atunci vrem să-l auzim cum cântă când stă departe de tine!

Nu se poate! Nu face el asta. E un animal timid.

Micul Șef de Trib a așteptat până la sfârșitul spectacolului. Oamenii au ieșit rând pe rând, foarte însuflețiți, entuziasmați de miracolul la care tocmai asistaseră. Afaceristul s-a apropiat de artiști:

Felicitări! Sunteți din ce în ce mai buni!

Mulțumesc, i-a spus hipopotamul, cu vocea lui metalică de bariton dramatic: Am avut un public generos.

Micul Șef l-a mângâiat pe spate:

Cum îți e la casa ta nouă?

Foarte bine, nașule. Am o grămadă de apă, noroi în care să mă tăvălesc.

Papy Bolingô a explodat într-un hohot plin. Prietenul lui a râs și el. Fofo părea că-i imită, dând din cap, bătând cu copitele groase în scena mică.

Proprietarul locului, un fost luptător de gherilă pe nume Pedro Afonso, își pierduse piciorul drept într-o explozie de mină. Asta nu-i luase pasiunea pentru dans. Cine-l vedea dansând n-ar fi crezut că poartă proteză. S-a apropiat, auzind râsetele celor doi prieteni, în timp ce desena pe podeaua de pământ bătătorit dantelați pași de rumba:

Dumnezeu a inventat muzica pentru cei săraci, ca să poată fi și ei fericiți.

A comandat bere pentru toți trei:

Să bem pentru fericirea săracilor.

Micul Șef de Trib a protestat:

Și eu?

Tu?! Ha, ha, tot timpul uit că tu ești bogat. Aici, în țara asta, primul semn vizibil de bogăție e de obicei aroganța. Tu nu ești câtuși de puțin arogant. Nu ți s-au urcat banii la cap.

Mulțumesc. Știi cum am ajuns bogat?

Se zice că o pasăre a coborât din cer, s-a așezat pe mâna ta și a scuipat două diamante.

Aproape. Am omorât un porumbel, ca să-l mănânc, și am găsit două diamante în gușă. Acum câteva zile am descoperit ale cui erau diamantele. Micul Șef de Trib a rămas tăcut un moment, savurând surprinderea prietenilor lui: Diamantele erau ale vecinei mele, o bătrână doamnă portugheză. Ea a trăit douăzeci și ceva de ani în sărăcie, fiind bogată. Și m-a făcut și pe mine bogat, fără să știe.

Le-a spus povestea, insistând pe amănunte, pe răsturnările și revenirile de situație, inventând cu talent și multă plăcere părțile consistente pe care nu le știa. Papy Bolingô a întrebat dacă bătrâna rămăsese și ea cu unele dintre diamante. Da, i-a confirmat afaceristul. Mai rămăseseră două, atât de mari, că nu

le-a vrut nici un porumbel. Portugheza le-a oferit unor păstori din tribul Mucubal. Se pare că îi cunoștea pe oamenii ăia, cine știe cum. Luanda are misterele ei.

E adevărat, încuviință Pedro Afonso: Capitala noastră e plină de mistere. Am văzut în orașul ăsta ce nici în vise nu visezi.

Moartea lui Monte

Magno Moreira Monte a fost omorât de o antenă parabolică. A căzut de pe acoperiș în timp ce încerca să repare antena. Apoi, obiectul i-a căzut în cap. Unii au văzut în întâmplarea asta o alegorie ironică a noilor timpuri. Fostul agent de securitate, cel din urmă reprezentant al unui trecut de care, în Angola, puțini vor să-și amintească, a fost doborât de viitor; comunicarea liberă triumfase asupra obscurantismului, tăcerii și cenzurii; cosmopolitismul zdrobise provincialismul.

Mariei Clara îi plăcea să se uite la telenovele braziliene. Soțul ei, dimpotrivă, nu prea acorda atenție televizorului. Inutilitatea programelor îl înfuria. Buletinele de știri îl înfuriau și mai tare. Se uita la meciuri de fotbal, ținând cu Primeiro de Agosto și cu Benfica. Din când în când, se așeza, în pijama și papuci, să mai revadă un film alb-negru. Prefera cărțile. Adunase câteva sute de titluri. Plănuia să-și petreacă ultimii ani din viață recitind Jorge Amado, Machado de Assis, Clarice Lispector, Luandino Vieira, Ruy Duarte de Carvalho, Cortázar, Gabriel García Márquez.

Când s-au mutat, lăsând în urmă aerul murdar și gălăgios al capitalei, Monte a încercat să-și convingă soția că nu au nevoie de televizor. Maria Clara a fost de acord. Se obișnuise să fie de

acord cu el. În primele săptămâni citeau împreună. Părea să meargă totul bine. Maria Clara însă devenea din ce în ce mai tristă. Stătea cu orele la telefon cu prietenele ei. Monte s-a hotărât atunci să cumpere și să instaleze o antenă parabolică.

La drept vorbind, a murit din dragoste.

Întâlnirea

Maria da Piedade Lourenço era o femeie măruntă și agitată, cu părul încărunțit, nearanjat, ridicat ca o creastă pe creștetul capului. Ludo nu putea să-i distingă trăsăturile feței. Cu toate astea, a observat creasta. Parcă e o găină, s-a gândit, dar imediat i-a părut rău că și-a imaginat așa ceva. Fusese foarte agitată în zilele de dinaintea sosirii fiică-sii. Când a văzut-o în fața ei însă, a cuprins-o un calm desăvârșit. A poftit-o înăuntru. Salonul era acum văruit și ordonat, cu podea nouă, uși noi, toate plătite de vecinul Arnaldo Cruz, care insistase să-i ofere și mobilierul. Cumpărase apartamentul lui Ludo, concesionându-i drept de uzufruct pe viață și angajându-se să-i plătească studiile lui Sabalu până la terminarea universității.

Femeia a intrat. S-a așezat pe un scaun, încordată, ținându-se de geantă ca de un colac de salvare. Sabalu s-a dus să aducă ceai și biscuiți.

Nu știu cum să vă spun.

Poți să-mi spui Ludovica, așa mă cheamă.

O să pot să vă spun mamă într-o zi?

Ludo și-a strâns mâinile pe burtă. Putea să vadă pe geam ramurile cele mai înalte ale arborelui de *mulemba*. Nici o briză nu le neliniștea.

Știu că n-am nici o scuză, murmură: Eram foarte tânără și eram speriată. Asta nu justifică ce-am făcut.

Maria da Piedade și-a tras scaunul lângă ea. Și-a pus mâna dreaptă pe genunchiul ei:

N-am venit la Luanda pentru nici o despăgubire. Am venit să vă cunosc. Vreau să vă duc înapoi la noi în țară.

Ludo i-a luat mâna într-a ei:

Fata mea, asta mi-e țara. Nu-mi mai rămâne alta.

A arătat înspre *mulemba*:

Am văzut copacul ăla crescând. El m-a văzut îmbătrânind. Ne-am spus multe.

Probabil mai aveți familie în Aveiro.

Familie?!

Familie, prieteni, știu și eu.

Ludo îi zâmbi lui Sabalu, care urmărea tot, foarte atent, adâncit într-una din canapele:

Familia mea e băiatul ăsta, *mulemba* de afară, fantasma unui câine. Văd din ce în ce mai rău. Un oftalmolog, prieten de-al vecinului meu, a venit aici să mă vadă. Mi-a zis că n-o să-mi pierd vederea cu totul. O să rămân cu vederea periferică. O să disting întotdeauna lumina, și lumina în țara asta e o sărbătoare. În orice caz, nu am pretenții la mai mult: Lumina, Sabalu care să-mi citească și bucuria unei rodii în fiecare zi.

Un porumbel numit Amor

Porumbelul care i-a schimbat viața Micului Șef de Trib – și i-a ținut și de foame pe deasupra – se numea Amor. Vi se pare ridicol? Spuneți-i asta Mariei Clara. Ea i-a dat numele. Viitoarea soție a lui Magno Moreira Monte era, la vremea Independenței, o tânără elevă de liceu. Tatăl ei, Horácio Capitão, funcționar vamal, creștea porumbei voiajori. Porumbeii botezați de Maria Clara aveau tendința să ajungă campioni. S-a întâmplat, înainte de Amor, în cazul lui Namorado (1968), Amoroso (1971), Clamoroso (1973) și Encantado (1973). Amor mai că fusese aruncat la gunoi, încă din ou. Nu e bun, i-a explicat Horácio Capitão fiicei lui: Uită-te cum arată coaja, aspră, foarte groasă. Un porumbel sănătos, puternic, bun zburător iese din ouă cu coaja netedă și lucioasă. Fata a învârtit oul între degetele lungi și a decretat:

O să fie campion, tata. O să-i spun Amor.

Amor a venit pe lume cu picioare subțiri. Piuia mult în clocitoare. Mai mult, penajul a întârziat să apară. Horácio Capitão nu-și ascundea dezgustul și repugnanța:

Ar trebui să scăpăm de el, Maria Clara. Nenorocita asta de pasăre n-o să zboare bine niciodată. E un păgubaș. Un crescător de porumbei trebuie să știe să facă diferența între porumbeii

buni și cei proști. Pe cei proști îi dăm afară, nu ne mai pierdem timpul cu ei.

Nu! insista fata: Am încredere absolută în porumbelul ăsta. Amor s-a născut pentru a învinge.

Amor a început până la urmă să se dezvolte. Din nefericire, a crescut prea mult. Văzându-l gras, mult mai mare decât porumbeii din același cuib, Horácio Capitão clătina iar din cap:

Ar trebui să-l mâncăm. Porumbeii mari n-au prea multe șanse la probele de viteză. Nu sunt buni pe distanțe lungi.

S-a înșelat. Amor a îndeplinit așteptările Mariei Clara. 1974 și 1975 au fost pentru el ani de glorie. S-a dovedit a fi rapid, determinat, cu o pasiune statornică pentru porumbar:

Ticălosul ăsta s-a atașat de teritoriul lui, a recunoscut în sfârșit Horácio Capitão: atașarea de teritoriu e caracteristica principală a unui bun zburător.

În oglindă, Horácio Capitão vedea un bărbat înalt și musculos, ceea ce el nu era, ba chiar dimpotrivă, măsura puțin peste un metru șaizeci și lăsa să se vadă niște brațe flasce, umeri înguști, oase de pasăre. Nu se dădea în lături de la nici un conflict și, dacă avea ocazia, dădea el primul pumn, suferind apoi la cele ale adversarului, suferind chiar mult, în carnea fragilă, dar mereu războinic ca un uriaș. Se născuse în Luanda, într-o familie din mica burghezie metisă, și vizitase Portugalia o singură dată. Cu toate astea, se simțea, în cuvintele lui, *un portughez get-beget*. Revoluția din aprilie l-a înfuriat și l-a nedumerit. În unele zile mai furios, în altele mai nedumerit, când cu privirea pierdută spre cer, când vociferând împotriva trădătorilor și comuniștilor care, fără rușine, voiau să vândă Angola imperiului sovietic. A asistat, îngrozit, la începutul războiului civil și la triumful MPLA și al aliaților lor cubanezi și

din Blocul de Est. Ar fi putut să se îmbarce spre Lisabona, cum au făcut atâția alții, dar n-a vrut:

Cât mai există pe acest teritoriu un portughez adevărat, Angola va fi în continuare Portugalia.

În lunile care au urmat după Independență, a văzut săvârșindu-se tragediile pe care le prevăzuse: fuga coloniștilor și a unei bune părți din burghezia nativă, închiderea fabricilor și a magazinelor mici, colapsul serviciilor de apă, electricitate și de ridicare a gunoiului, arestările în masă, execuțiile. Nu s-a mai ocupat de porumbar. Își petrecea zilele la Biker. V-am spus eu! comenta cu cei câțiva prieteni, majoritatea foști funcționari publici, care frecventau încă istorica berărie. A devenit atât de enervant, tot insistând cu aceleași acuzații și aceleași presimțiri sumbre, încât de la un anumit moment ceilalți au început să-i spună V-am-Spus-Eu.

Într-o dimineață de iarnă, când a deschis ziarul, a dat peste o fotografie de la o ședință. În prim-plan, a văzut-o pe Maria Clara în brațele lui Magno Moreira Monte și a fugit să-i arate ziarul unui fost informator al poliției politice portugheze, Artur Quevedo, care, după Independență, începuse să rezolve treburi mărunte pentru noile servicii de informații și siguranță:

Îl știi pe tipul ăsta? Cine e tipul ăsta?

Quevedo l-a privit pe prietenul lui, compătimitor:

Un comunist fanatic. Cel mai rău soi de comunist, inteligent, hotărât și cu o ură viscerală față de portughezi.

Horácio s-a întors acasă panicat. Fiica lui, fetița lui, prințesa lui, căzuse în mâinile unui subversiv. Nu știa ce-o să-i spună răposatei soții când avea s-o revadă. Inima i-o lua la fugă pe măsură ce înainta. Furia a pus cu totul stăpânire pe el. Când a deschis ușa, începuse deja să țipe:

Maria Clara!

Fata a venit repede de la bucătărie, ștergându-și mâinile de șorț:

Tata?!

Vreau să te apuci să-ți faci bagajele. Mergem în Metropolă.

Ce?!

Maria Clara împlinise 17 ani. Moștenise de la mama ei frumusețea placidă, iar de la tată, curajul și încăpățânarea. Monte, cu opt ani mai mare, fusese profesorul ei de portugheză, în 1974, anul euforiei. Ce-a atras-o la el au fost defectele lui Horácio. S-a lăsat sedusă și de vocea gravă cu care profesorul citea, la ore, versurile lui José Régio: *A minha vida é um vendaval que se soltou./ É uma onda que se alevantou. / É um átomo a mais que se animou... / Não sei por onde vou, / Não sei por onde vou / – Sei que não vou por aí!*[1]

Fata și-a scos șorțul. L-a călcat în picioare, furioasă:

N-ai decât să te duci dumneata. Eu rămân în țara mea.

Horácio i-a ars o palmă:

Ai 17 ani și ești copilul meu. O să faci ce-ți spun eu. Deocamdată te închid în casă, nu vreau să mai faci iar vreo prostie.

A instruit-o pe fata în casă să n-o lase pe Maria Clara să iasă și s-a dus să cumpere bilete de avion. I-a vândut mașina pe un preț ridicol lui Artur Quevedo și i-a lăsat un rând de chei de la casă:

Să te duci în fiecare zi să deschizi ferestrele, să uzi grădina, ca să creadă lumea că e în continuare locuită. Nu vreau să-mi ocupe comuniștii casa.

Maria Clara se folosea de porumbei, de mai multe săptămâni, ca să comunice cu iubitul ei. Horácio tăiase

telefonul, după ce începuse să primească apeluri anonime cu amenințări cu moartea. Amenințările n-aveau de-a face cu chestiuni politice. Nici pe departe. Funcționarul vamal suspecta un coleg invidios. Monte, la rândul lui, călătorea mult, îndeplinind misiuni secrete, câteodată în zone de război. Maria Clara, care, la vremea respectivă, avea grijă singură de porumbar, îi dădea trei-patru porumbei, pe care el îi elibera, la asfințit, cu versuri de amor și vești scurte legate de piciorușe.

Ajutată de fata în casă, Maria Clara a reușit să trimită un mesaj unei prietene, iar aceasta s-a dus să-l caute pe Monte. L-a găsit în Viana, investigând zvonuri despre organizarea unei lovituri militare, în care erau implicați ofițeri negri, nemulțumiți de predominanța albilor și metișilor în trupele de cel mai înalt nivel din forțele armate. Monte s-a așezat și a scris:

Mâine. Ora șase, la locul obișnuit. Mare grijă. Te iubesc.

A băgat mesajul într-un mic cilindru de plastic și l-a prins de piciorul drept al unuia dintre porumbeii pe care îl avea cu el. I-a dat drumul porumbelului.

Maria Clara a așteptat în van un răspuns. A plâns toată noaptea. N-a protestat pe drum spre aeroport. N-a vorbit până n-au debarcat în Lisabona. N-a rămas mult timp în capitala portugheză. La cinci luni după ce a împlinit 18 ani s-a întors în Luanda și s-a căsătorit cu Monte. Horácio și-a călcat pe mândrie, și-a făcut valiza și s-a dus după ea. A aflat, mult mai târziu, că viitorul lui ginere l-a scăpat de mai multe ori de pușcărie, în anii tumultuoși care au urmat după Independență. Nu i-a mulțumit niciodată. Cu toate astea, la înmormântare, a fost dintre cei care au plâns cel mai mult.

Dumnezeu cântărește sufletele într-o balanță. Pe unul din talere e sufletul, pe celălalt, lacrimile celor care îl plâng. Dacă

nu l-a plâns nimeni, sufletul coboară în infern. Dacă lacrimile au fost suficiente, și suficient de sincere, urcă la ceruri. Ludo credea în asta. Sau i-ar fi plăcut să creadă. Așa i-a zis lui Sabalu:

În Paradis se duc oamenii cărora ceilalți le simt lipsa. Paradisul e spațiul pe care îl ocupăm în inimile celorlalți. Așa-mi spunea bunica mea. Nu cred. Mi-ar plăcea să cred în tot ce e simplu – dar îmi lipsește credința.

Monte a avut cine să-l plângă. Mi-e greu să mi-l imaginez în Paradis. Poate a rămas în Purgatoriu, totuși, prin vreun colț oarecare al imensității, între splendoarea senină a Cerurilor și întunericul convulsiv al Infernului, jucând șah cu îngerii care îl păzesc. Dacă îngerii știu să joace, dacă joacă bine, pentru el ar fi aproape ca un fel de Paradis.

Cât despre Horácio Capitão, V-am-Spus-Eu, își petrece după-amiezile într-un bar decrepit, pe Insula Luandei, bând bere și discutând politică, în compania poetului Vitorino Gavião, a lui Artur Quevedo și a încă vreo doi-trei moși rablagiți, de pe când se potcovea puricele. Nici azi nu recunoaște Independența Angolei. I se pare că, așa cum comunismul a luat sfârșit, într-o zi și Independența va lua sfârșit. Crește porumbei în continuare.

1. José Régio (1901-1969, poet, autor de dramaturgie și ficțiune portughez): Viața mea e o vijelie care s-a stârnit. / E un val care s-a înălțat. / E un atom în plus care s-a însuflețit… / Nu știu încotro mă duc, / Nu știu încotro mă duc / – Știu că nu într-acolo!

Confesiunea lui Jeremias Carrasco

Să revenim la dimineața în care Nasser Evangelista, împins de un ecou de voci sumbre, s-a năpustit asupra lui Monte cu un cuțit. În învălmășeala de oameni care se adunase la ușa lui Ludo, ieșeau în evidență, cum poate vă amintiți, două personaje îmbrăcate în negru. Bătrâna doamnă i-a observat după fuga rușinoasă a lui Monte și plecarea (grăbită, și ea) a lui Baiacu. I-a observat, dar n-a reușit să afle ce vor, căci, între timp, Daniel Benchimol se apucase să citească scrisoarea pe care Maria da Piedade Lourenço i-o adresase directorului de la *Jornal de Angola*.

Cei doi bărbați au așteptat să termine jurnalistul. Au fost martori, în tăcere, la întristarea ei, la lacrimile șterse cu dosul palmei. Într-un final, Daniel s-a retras, promițând că o să-i scrie Mariei da Piedade, iar cei doi bărbați au înaintat. Cel mai bătrân i-a întins mâna lui Ludo, dar cel care a vorbit a fost cel tânăr:

V-am ruga dacă putem să intrăm, coniță.

Ce doriți?

Jeremias Carrasco a scos un carnet din buzunarul de la haină și a scris rapid ceva în el. I-a arătat lui Ludo. Femeia a dat din cap:

Văd că e un carnet. Literele nu mai pot să le citesc. Sunteți mut?

Tânărul a citit cu voce tare:

Lăsați-ne să intrăm, vă rog. Am venit să vă cer iertare și ajutor.

Ludo i-a privit, încăpățânată:

N-am unde să vă așez. Nu mai primesc vizite de treizeci de ani.

Jeremias a mai scris ceva, arătându-i apoi carnetul fiului:

O să stăm în picioare. Tatăl meu spune că scaunele, chiar și cele mai bune, nu îmbunătățesc conversația.

Ludo i-a lăsat să intre. Sabalu s-a dus să caute patru bidoane vechi de ulei de măsline. S-au așezat pe ele. Jeremias s-a uitat îngrozit la podeaua de ciment, la pereții înnegriți, mâzgăliți cu cărbune. Și-a luat căciula de pe cap. Capul lui ras strălucea în penumbră. A scris din nou în carnet.

Sora și cumnatul dumneavoastră au murit într-un accident de mașină, a citit băiatul: Responsabil pentru asta sunt eu. I-am omorât. L-am cunoscut pe bătrânul Pico, în Uíge, la începutul războiului. El a venit să mă caute. Cineva îi spusese de mine. Avea nevoie de ajutorul meu ca să dea o spargere la Diamang. O treabă curată, bine făcută, fără sânge sau complicații. Ne-am înțeles ca eu să rămân cu jumătate din pietre. Mi-am făcut treaba, a mers totul bine, dar la sfârșit Pico a fugit. M-a lăsat cu mâna goală. Nu s-a gândit niciodată că o să vin să-l caut în Luanda. Nu mă cunoștea. Am intrat în oraș, înconjurat de trupele lui Mobuto și de ai noștri, o aventură nebună, și căutând pe ici pe colo, timp de două zile, am dat de el până la urmă, la o petrecere, pe Insulă. A fugit când m-a văzut. L-am urmărit cu mașina ca-n filme. Atunci el a ieșit de pe șosea și a

intrat într-un copac. Sora dumneavoastră a murit pe loc. Pico a mai rămas în viață cât să-mi spună unde ascunsese diamantele. Îmi pare foarte rău.

António citea greu. Poate din cauza lipsei de lumină, poate pentru că nu era obișnuit să citească, poate pentru că nu-i venea să creadă ce citea. Când a terminat, a ridicat o privire înmărmurită către tatăl lui. Bătrânul se rezemase de perete. Respira greu. A luat carnetul din mâna lui António și s-a apucat iar să scrie. Ludo a ridicat mâna, într-un gest vag, agonizând, încercând să-l oprească:

Nu vă mai chinuiți. Greșelile ne corectează. Poate e nevoie să uităm. Ar trebui să exersăm uitarea.

Jeremias a dat din cap, enervat. A mai scris cu repeziciune câteva cuvinte în carnetul micuț. I l-a dat fiului:

Tata nu vrea să uite. Uitarea înseamnă moarte, zice el. Uitarea înseamnă că te predai.

Bătrânul scrise din nou:

Tata vrea să vă vorbesc despre neamul nostru. Vrea să vă spun despre boi, boii sunt bogăția noastră, dar nu sunt bunuri de vânzare și cumpărare. Noi îi contemplăm. Ne place să auzim mugetul boilor.

Izolat între cei din tribul Mucubal, Jeremias renăscuse nu ca alt om, ci ca alți oameni, ca un neam. Înainte, el era el în mijlocul celorlalți. În cel mai bun caz, el, braț la braț cu alții. În deșert se simțise, pentru prima dată, o parte dintr-un tot. Unii biologi susțin că o singură albină, o singură furnică nu reprezintă decât celule mobile ale aceluiași individ. Adevăratele organisme sunt stupul și furnicarul. La fel și în tribul Mucubal, nu există unul fără ceilalți.

Ludo și-a amintit, în timp ce António citea, cu greutate, de explicațiile tatălui ei pentru niște versuri de-ale lui Fernando Pessoa: *Mie mi-e milă de stele. / Strălucesc deja de atâta timp, / De atâta și-atâta timp.../ Mi-e milă de ele.// Să fie vorba oare / De-o oboseală a lucrurilor, / A tuturor lucrurilor / Cum ai simți-o fie în braț, fie în picioare?// O oboseală de a fi existând, / De a fi, / Numai chiar de a fi / Ceva trist strălucind, surâzând...// Și să nu existe oare, în sfârșit, / Pentru lucrurile toate câte există, / Nu moarte, dar cum să spun? Ceva / Ca un sfârșit altfel decât sfârșit, / Sau o altă rațiune supremă, pe un ton / Mai indefinit / Cum ai zice pardon?*[1]

António îi vorbea de noii latifundiari, de sârma ghimpată care împărțea deșertul, tăind drumurile de acces spre pășuni. Să răspunzi cu focuri de armă ar fi dus la războaie teribile, în timpul cărora tribul Mucubal și-ar fi pierdut vitele, și-ar fi pierdut sufletul și libertatea. Așa fusese în 1940, când portughezii au omorât aproape toată populația, trimițând supraviețuitorii ca sclavi pe plantațiile din São Tomé. Cealaltă soluție, după părerea lui Jeremias, era să cumpere pământurile, cele care au fost dintotdeauna ale triburilor *kuvale*, *himba*, *muchavicuas*, și care azi sunt proprietatea unor generali și afaceriști prosperi, mulți dintre ei fără nici o legătură cu nemăsuratul cer al sudului.

Ludo s-a ridicat, s-a dus să caute cele două diamante care mai rămăseseră și i le-a dat lui Jeremias.

1. Traducere de Dinu Flămând, în Fernando Pessoa, *Vecin cu viața (Poezia ortonimă 1911-1935)*, Editura Humanitas, 2017.

Accidentul

De multe ori, când mă uitam în oglinzi, îl vedeam în spatele meu. Acum nu-l mai văd. Poate pentru că văd atât de prost (beneficiile orbirii), poate pentru că am schimbat oglinzile. Imediat după ce am primit banii pe apartament, am cumpărat oglinzi noi. M-am despărțit de cele vechi. Vecinul meu s-a mirat:

Singurul lucru încă în stare bună în apartamentul ăsta sunt oglinzile.

Nu! *M-am enervat:* Oglinzile sunt bântuite.

Bântuite?!

Da, vecine. Pline de umbre. Au petrecut prea mult timp în stare de singurătate.

N-am vrut să-i spun că, de multe ori, când mă uitam în oglinzi, îl vedeam aplecându-se deasupra mea pe bărbatul care m-a violat. Pe atunci încă ieșeam din casă. Aveam o viață aproape normală. Mă duceam și mă întorceam de la liceu pe bicicletă. Vara, părinții noștri închiriau o casă, în Costa Nova. Eu înotam.

Îmi plăcea să înot. Într-o după-amiază, când am ajuns acasă de la plajă, am văzut că n-am o carte pe care o citeam. M-am întors, singură, s-o caut. Pe plajă era montat un șir de bărăci. Se făcuse seară între timp, și nu mai era nimeni. M-am dus la baraca în care fuseserăm noi. Am intrat. Am auzit un zgomot și, când m-am întors, am văzut un ins la ușă, zâmbind. L-am recunoscut. Îl vedeam de obicei într-un bar, jucând cărți cu tata. Tocmai voiam să-i explic ce caut acolo. N-am avut timp. Până să-mi dau seama, era deja peste mine. Mi-a sfâșiat rochia, mi-a smuls chiloții și m-a pătruns. Îmi amintesc mirosul. Mâinile aspre, dure, strângându-mi sânii. Am țipat. M-a plesnit peste față, lovituri puternice, sincopate, nu cu ură, nu cu furie, ca și cum s-ar fi distrat. Am tăcut. Am ajuns acasă plângând în hohote, cu rochia sfâșiată, plină de sânge, cu fața umflată. Tata a înțeles tot. Și-a pierdut cumpătul. M-a pălmuit. În timp ce mă bătea cu cureaua, țipa la mine, curvo, vagaboando, nenorocito. Și azi îl mai aud: Curvo! Curvo! Mama încercând să-l oprească. Sora mea în hohote de plâns.

N-am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu bărbatul care m-a violat. Era pescar. Se spune că a fugit în Spania. A dispărut. Eu am rămas gravidă. M-am închis în cameră. M-au închis în cameră. Auzeam pe afară oamenii șușotind. Când a venit sorocul, o moașă a venit să mă ajute. Nici n-am apucat să-i văd chipul fiicei mele. Mi-au luat-o.

Rușinea.

Rușinea nu mă lăsa să ies din casă. Tata a murit fără să-mi mai adreseze nici un cuvânt. Eu intram în salon și el se ridica și

pleca. Au trecut anii, a murit. La câteva luni, mama l-a urmat. M-am mutat acasă la sora mea. Încetul cu încetul am început să uit. În fiecare zi mă gândeam la fiica mea. În fiecare zi exersam să nu mă mai gândesc la ea.

N-am mai fost în stare să ies pe stradă fără să simt o rușine adâncă.

Acum a trecut. Ies pe stradă și nu mai simt rușine. Nu simt teamă. Ies pe stradă și vânzătoarele mă salută. Îmi râd, ca niște rude apropiate.

Copiii se joacă cu mine, îmi dau mâna. Nu știu dacă fiindcă sunt eu foarte bătrână sau fiindcă sunt la fel de copil ca ei.

Ultimele cuvinte

Scriu pipăind literele. O experiență ciudată, căci nu pot să citesc ce scriu. Așadar, nu scriu pentru mine.

Pentru cine scriu?

Scriu pentru cine am fost. Poate cea pe care am părăsit-o într-o zi încă mai există, rămasă locului, în picioare, lugubră, într-un ascunziș al timpului – într-o curbă, într-o răscruce – și într-un fel misterios va putea citi rândurile pe care le scriu aici, fără să le văd.

Ludo, draga mea: acum sunt fericită.

Oarbă, văd mai bine decât tine. Plâng pentru orbirea ta, pentru infinita ta prostie. Ar fi fost atât de ușor să deschizi ușa, atât de ușor să ieși și să îmbrățișezi viața. Te văd cum priveai pe ferestre, îngrozită, ca un copil care se apleacă să se uite sub pat, crezând că o să găsească monștri.

Monștrii, arată-mi monștrii: persoanele de pe stradă. Oameni de-ai mei.

Îmi pare atât de rău, căci ai pierdut atât.

Îmi pare atât de rău.

Dar nu e exact ca tine nefericita omenire?

În vise începe totul

În vis, Ludo era fetiță. Stătea jos pe o plajă cu nisip alb. Sabalu, întins pe spate, cu capul în poala ei, privea marea. Vorbeau despre trecut și despre viitor. Făceau schimb de amintiri. Râdeau de felul bizar în care se cunoscuseră. Râsul celor doi scutura aerul, ca scânteierea păsărilor în dimineţile adormite. Atunci, Sabalu s-a ridicat:

S-a făcut zi, Ludo. Hai.

Și au plecat amândoi înspre lumină, râzând și vorbind, ca și cum s-ar fi suit într-o barcă.

Lisabona, 5 februarie 2012

Mulțumiri și Bibliografie

Într-o după-amiază deja îndepărtată din luna ianuarie 2005, cineastul Jorge António m-a provocat să scriu un scenariu pentru un lungmetraj de ficțiune pe care să-l filmeze în Angola. I-am spus povestea unei portugheze care s-a zidit în 1975, cu câteva zile înainte de Independență, îngrozită de evoluția lucrurilor. Entuziasmul lui Jorge m-a determinat să scriu scenariul. Deși ideea cu filmul s-a pierdut, de la acea structură originală am ajuns la prezentul roman. Ca să scriu capitolele despre tribul *kuvale*, am fost inspirat de poemele lui Ruy Duarte de Carvalho și de unul dintre cele mai strălucite eseuri de-ale lui: *Aviso à navegação – olhar sucinto e preliminar sobre os pastores kuvale*.

M-au ajutat mai mulți oameni să scriu acest roman. Aș vrea să le mulțumesc în special părinților mei, primii mei cititori dintotdeauna, precum și Patríciei Reis și Larei Longle. Îi mulțumesc, în cele din urmă, poetei braziliene Christiana Nóvoa, cea care, la rugămintea mea, a scris versurile lui Ludo din capitolele „Haikai“ și „Exorcism“.